

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

Ivana Lučića 3

Zagreb, 2013.

BOJKOTI OLIMPIJSKIH IGARA 1980. i 1984. GODINE I JUGOSLAVIJA

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina

Student:

Ivan Bačmaga

SADRŽAJ

1. Uvod	2
2. Sovjetska okupacija Afganistana i krah detanta	18
2.1. SFRJ i afganistanska kriza	24
3. Olimpijske igre u Moskvi 1980. godine	28
3.1. SAD i saveznici u bojkotu moskovskih Igara	29
3.2. OI 1980. – sportski pogled	44
3.2.1. <i>Liberty Bell Classic</i>	59
4. Između Moskve i Los Angelesa	60
5. Olimpijske igre u Los Angelesu 1984. godine	64
5.1. SSSR i saveznici u bojkotu losanđeleskih Igara	64
5.2. OI 1984. – sportski pogled	81
5.2.1. <i>Družba 84</i> – Igre prijateljstva	102
6. Zaključak	105
7. Popis korištenih materijala	109

1. Uvod

Moderni sport zbog globalnog karaktera funkcionira kao prvorazredan poligon za promociju vlastite zemlje na svjetskoj pozornici, pa se često u sportskim prijenosima, emisijama ili reportažama čuje kako su sportaši „najbolji ambasadori svoje zemlje“. Najpogodniju platformu za propagandu preko sporta predstavljaju najveći sportski događaji poput Svjetskog ili Europskog nogometnog prvenstva te Olimpijskih igara (OI). Ovaj rad govori o moskovskim Igrama iz 1980. te losanđeleskima iz 1984., a uz sportsku važnost i političke konotacije, osvrnut će se i na jugoslavensku politiku u kontekstu obaju bojkota, te na rezultate jugoslavenskih sportaša, među kojima će nešto više pažnje biti posvećeno hrvatskima.

Suvremene OI odavno su izrasle u najmasovniju, a možda i najpopularniju sportsku priredbu, postavši pritom mnogo više od sportskog događaja: ceremonije otvaranja redovito su prva vijest širom svijeta, a osvajanje medalje nekoga od nacionalnih olimpijaca postaje vijest za naslovne stranice elektroničkih i tiskanih medija.

Iako brojčani podaci ne daju punu sliku o veličini i značaju manifestacije poput OI, spomenimo da se na pekinškim Igrama 2008. ukupno 10.942 sportaša i sportašica iz 204 zemlje natjecalo u 302 discipline; a o medijskoj važnosti i globalnom karakteru događaja svjedoči podatak o 24.562 akreditirana novinara iz 159 zemalja.¹ Samo je ceremonija otvaranja koštala najmanje 100 milijuna \$. Unatoč golemim materijalnim sredstvima koja je potrebno uložiti kako bi se organizirao prvorazredan sportski spektakl poput OI, ekonomske analize pokazuju da domaćinstvo Igara pozitivno utječe na međunarodnu trgovinu, odnosno nacionalni izvoz zemlje organizatora, povećavajući ga za 30 %, čime se neutraliziraju ogromni financijski izdaci, neophodni za kvalitetnu organizaciju OI, između ostalog usko povezanu s izgradnjom suvremene, i sukladno tome skupe infrastrukture. Također, povijest modernih OI bilježi nekoliko primjera koji dovode u korelaciju dobivanje domaćinstva s trgovinskom i(li) političkom liberalizacijom zemlje kojoj je domaćinstvo dodijeljeno – npr. Rimu je domaćinstvo OI održanih 1960. dodijeljeno 1955., godine u kojoj se Italija počela kretati u smjeru valutne kovertibilnosti, pridružila se UN-u i počela pregovore koji će dvije godine potom rezultirati Rimskim ugovorom i stvaranjem Europske ekonomske zajednice,

¹ <http://www.olympic.org/beijing-2008-summer-olympics>, 1. X. 2012.

današnje EU. Analize pokazuju da čak i neuspješne kandidature za domaćinstvo OI polučuju pozitivne trgovinske efekte za kandidirane zemlje.²

Iako je Pierre de Coubertin, osnivač Međunarodnog olimpijskog odbora (MOO) i „otac“ suvremenih OI, zamislio Igre kao sportsku manifestaciju imunu na vanjska uplitanja, koja bi trebala zbližavati narode svijeta, povijest pokazuje da gotovo da i ne postoje Igre koje netko nije zloupotrijebio u neke druge svrhe, bilo da se radi o nacionalnim, političkim, komercijalnim ili privatnim uplitanjima. Zloupotrebe OI manifestaciju prate od njezinih samih početaka. Već su druge moderne Igre, one pariške iz 1900., domaćini iskoristili u komercijalne svrhe, zamislivši ih tek kao popratnu manifestaciju Svjetskoj izložbi, zbog čega su natjecanja bila loše organizirana, a potrajala su čak 22 tjedna, što je iz današnje perspektive sasvim nezamislivo. Sljedeće OI, održane u St. Louisu 1904., također su ostale u sjeni Svjetske izložbe, a domaćini su tom prilikom organizirali dva paralelna natjecanja – jedno za „obojene“ natjecatelje i drugo, službeno, za sve ostale, pa se Indijanci i crnci nisu mogli natjecati kao dio američke olimpijske ekipe, što je bilo u suprotnosti s formalnom idejom o jednakosti svih ljudi u sportu.³

Primjere zloporabe Igara susrećemo i u nedavnoj olimpijskoj povijesti. Npr. kineske su vlasti pekinške OI iskoristile za podizanje svog društvenog imidža u svijetu, a poznati su i slučajevi „motiviranja“ kineskih sportaša dodjeljivanjem počasnog članstva u partiji, zbog čega oni nakon osvojenih medalja nerijetko ističu kako svoj uspjeh duguju upravo partiji.⁴

Kad je u pitanju izbor grada domaćina, ponajviše kontroverzi izazvala je odluka MOO-a o dodjeli OI 1996. Atlanti. Naime, smatralo se da bi prirodan i logičan domaćin Igara 100 godina nakon njihove obnove bila Atena, koja je ugostila i prve moderne OI. Unatoč mnoštvu protuargumenata ideji o atenskom domaćinstvu, poput političke nestabilnosti te prometnih i

² Rose

³ Boršić, 19, 24; Scambler, 93-94; *Vjesnik*, 10. V. 1984., Zlatko Abramović: *Svi olimpijski bojkoti*, 2 (napomena: Prilikom preuzimanja informacija iz novina, potpisani će članci, od kojih većinu čine oni *Vjesnikovih* dopisnika iz Moskve i Washingtona, u sljedećim fusnotama biti navođeni samo prema autorovu prezimenu, agencijske vijesti oznakom „AV“, a sve vijesti preuzete iz sportske rubrike, i potpisane i agencijske, oznakom „S“. Svugdje će biti navedeni i brojevi stranica s kojih su vijesti preuzimane, a uvidom u navedene brojeve moći će se prilično jednostavno zaključiti kojim sam se člancima služio u izradi ovog teksta. Uz članke preuzete s interneta stajat će naziv lista, datum i link s kojega je članak preuzet.)

⁴ <http://www.jutarnji.hr/americke-zvijezde-spreme-za-veliku-osvetu-kineskoj-armiji/1043290/>, 1. X. 2012.; <http://www.atimes.com/atimes/China/FH26Ad05.html>, 1. X. 2012.; o metodama „odgoja“ i priprema kineskih sportaša za Olimpijske igre vidi: <http://www.jutarnji.hr/zbogom-obitelji--vi-ste--drzavna-imovina--izolacija-i--tortura-za-buduce-sampione-/1046373/> i <http://cro.time.mk/read/efbfb346cb/ffc7c36658/index.html>, 1. X. 2012.

sigurnosnih problema, grčki i australski mediji optužili su *Coca-Colu* za konspirativne aktivnosti koje su OI 1996. dovele u Atlantu, grad u kojemu ova kompanija, ujedno dugogodišnji sponzor Igara, ima svoje sjedište. U njemačkom listu *Der Spiegel* pojavile su se i optužbe da je Organizacijski odbor Igara u Atlanti podmitio članove MOO-a koji su odlučivali o gradu domaćinu.⁵ Zbog svega navedenog OI iz 1996. figuriraju kao najeklatantniji primjer zlouporabe Igara u komercijalne svrhe.⁶

Iako je Coubertin isticao imunost MOO-a na politička i nacionalistička uplitanja, i u tom je kontekstu upravo ta organizacija (su)odgovorna za neželjene pojave na koje je olimpizam trebao biti otporan. Kao najbolji primjer nacionalističkog uplitanja u olimpizam figuriraju berlinske OI iz 1936., organizacijski impresivne, ali upamćene ponajprije kao manifestacija koja je poslužila za ideološko učvršćivanje nacionalsocijalizma u Njemačkoj i njegovu promociju i afirmaciju širom svijeta, zbog čega su prozване „Nacističkom olimpijadom“. MOO je 1931. izabrao Berlin za domaćina, ali nakon Hitlerova dolaska na vlast 1933. politika režima prema Židovima navela je krovnu olimpijsku organizaciju na preispitivanje odluke. Kako se kao krajnju mogućnost spominjalo i bojkot, nacističke su vlasti zajamčile da će sportašima židovske vjere biti omogućen nastup u okviru njemačke olimpijske reprezentacije, pa je bojkot odbačen s obrazloženjem da se radi o religijskom sporu među Nijemcima. Kad je Američki olimpijski odbor (USOC) objavio u rujnu 1934. da će američki sportaši sudjelovati na Igrama, nestale su realne mogućnosti da se promijeni grad domaćin. Premda je grof Baillet-Latour, tadašnji predsjednik MOO-a, najavio da će Igre biti prekinute dođe li do bilo kakvog oblika zlouporabe, to se nije dogodilo, iako je nacističke simbolike bilo posvuda. Zanimljivom se čini Coubertinova izjava o berlinskim Igrama – oduševljeno ih opisujući kao „grandiozne“ i „hitlerovskom snagom i disciplinom“ fantastično organizirane, naglasio je i da su doprinijele „međunarodnom miru i harmoniji“. Baker smatra da su suvremene OI od samog početka bile prožete nacionalističkim duhom i rivalstvima, a nacisti su takvu atmosferu 1936. maksimalno potencirali – režim je domaće olimpijce predstavio kao nacionalne i ideološke simbole, a njihova je dominacija nacistima služila kao potvrda teze o atletskej superiornosti nordijske rase, iako je ta teza bila neodrživa zbog rezultata američkih crnoputih sportaša, među kojima se posebno istakao Jesse Owens, čije su nastupe ovacijama pozdravili domaći sportaši i publika, a prema jednoj njegovoj izjavi, čak mu je i Hitler mahnuo. Nakon

⁵ Boršić, 195; http://en.wikipedia.org/wiki/Atlanta_1996_Olympic_bid, 1. X. 2012.

⁶ Odluku o dodjeljivanju domaćinstva Atlanti tako tumači i sportski novinar *Jutarnjeg lista* Tomislav Židak. (<http://www.jutarnji.hr/pise-t-zidak-priznajem-samo-jedan-dream-team--rukometase-na-oi-u-ateni-/1043658/>, 1. X. 2012.)

Igara konstruiranu laž da se Hitler odbio rukovati s njim jer je bio crnac, sam je Owens demantirao prilikom posjeta Berlinu 1936. godine. Činjenica da su nacisti za vrijeme OI 1936. uklonili antisemitske parole i ponešto ublažili represivnu politiku prema Židovima pokazuje da su bili svjesni važnosti vrhunske organizacije povjerenog im događaja, koji je predstavljao idealnu priliku da se Hitlerov režim u najboljem mogućem svjetlu prezentira svjetskoj javnosti. Za razliku od oduševljenja kojim su njemačka publika i sportaši primili Owensova dostignuća, američki se sprinter u svojoj zemlji susretao s rasnom diskriminacijom.⁷

Boksački mečevi između Amerikanca Joea Louisa i Nijemca Maxa Schmelinga iz 1936. i 1938. također oprimjeruju doživljavanje sportaša kao nacionalnih simbola, a njihovih ogleda kao sukoba ideologija – nacističkog totalitarizma, koji se između ostalog temelji na ideji o rasnoj supremaciji, protiv američke demokracije, koju po prvi put u povijesti simbolički predstavlja crnac. Dakako, preduvjet za takvu percepciju meča bila je velika popularnost boksa širom svijeta, čemu u prilog govori podatak da je borba iz 1938. bila sportski događaj s najvećim publicitetom u dotadašnjoj povijesti – navodno je njezin radijski prijenos pratilo oko 100 milijuna ljudi širom svijeta.⁸ Takva popularnost potencirala je ideološki i politički naboj obaju spomenutih okršaja.

Kad su sportska borilišta širom svijeta „oživjela“ nakon okončanja Drugog svjetskog rata, olimpizam, ali i sport općenito, iznova su počeli funkcionirati kao sredstvo za politička i propagandna nadmetanja. Nacisti su 1936. pokazali svijetu kako se OI može uspješno iskoristiti da bi se neka zemlja, njezina vlast i sustav vrijednosti koji ta vlast promiče afirmirali pred međunarodnom zajednicom. Sličnim obrascem zlorabe Igara kao manifestacije na kojoj se sportski uspjesi koriste kako bi oprimjerali da je neka nacija „veća“ i „jača“ od neke druge, u poslijeratnom će se svijetu poslužiti i druge zemlje, prvenstveno dvije poratne supersile – SAD i SSSR.

⁷ Boršić, 63-64; Scambler, 89, 97-102; Jakovina, 2008;

<http://www.youtube.com/watch?v=LLng4K69MWU&feature=related>, 1. X. 2012.;

http://en.wikipedia.org/wiki/1936_Summer_Olympics#Host_city_selection, 1. X. 2012.;

http://en.wikipedia.org/wiki/1936_Summer_Olympics#Boycott_polemics, 1. X. 2012.;

<http://www.olympic.org/jesse-owens>, 12. X. 2012.

⁸ Vidi završni dio (počevši od 35:49 min) devete epizode dokumentarnog serijala *America: The Story of Us – Bust*. Iako je borba dobila epitet demokratsko-nacističkog okršaja, kako u navedenoj epizodi tvrdi i crnoputi baptistički svećenik i borac za ljudska prava Al Sharpton, valja dodati da je u američkom demokratskom društvu, u čije se ime Louis borio, njegova obitelj morala napustiti rodnu mu Alabamu zbog straha od tamošnjeg Ku Klux Klana.

Iako su SAD i SSSR iz Drugog svjetskog rata izašli kao pobjednici i saveznici, njihov je odnos još prije njemačke kapitulacije proživljavao određene napetosti, da bi ubrzo prerastao u otvoreni antagonizam, koji je rezultirao Hladnim ratom. Više od 40 sljedećih godina međunarodnom je politikom dominiralo sukobljavanje dviju supersila, koje se temeljilo na ideološkim razlikama njihovih političkih i ekonomskih sustava, a prelilo se u sva važnija područja ljudskog života i djelovanja, manifestirajući se u podjeli svijeta na gospodarske i političke sfere utjecaja, suparništvima i sukobima u Trećem svijetu, polarizaciji unutrašnje i vanjske politike te utrci u (nuklearnom) naoružanju, koja je podrazumijevala i znanstveno-tehničku utrku kao pretpostavku jačanja oružanih, nuklearnih i svemirskih potencijala obiju supersila.⁹ I SAD i SSSR nastojali su na svoju stranu privući i ostale svjetske zemlje, pa se Hladni rat ubrzo proširio čitavim svijetom, zbog čega ga je nužno promatrati kao globalni fenomen. No njegova se globalnost nije očitovala samo u geografskom smislu, već i u činjenici da je zahvatio sve segmente ljudskih života, a tako i sport, pa su sportska nadmetanja postala jedno od područja u kojima su Amerikanci nastojali demonstrirati superiornost nad Sovjetima i obrnuto. Glavnim hladnoratovskim sportskim bojištem postale su Olimpijske igre.

Nakon što je počeo Hladni rat, američki su se gradovi svaki put kad im je to bilo omogućeno¹⁰ kandidirali za domaćinstvo i ljetnih i zimskih Igara. Svojevrsan kuriozitet predstavlja podatak da se za domaćinstvo ljetnih OI 1956. prijavilo čak 6 američkih gradova (Los Angeles, Detroit, Chicago, Minneapolis, Philadelphia, San Francisco). Kako bi kandidature bile jače, kasnije je izbjegavana mogućnost da se više gradova iz iste zemlje natječe za dobivanje domaćinstva, jer u takvim slučajevima dolazi do „rasipanja“ glasova. Izrazito uporan, ali i neuspješan, bio je Detroit, koji je kandidirao za domaćinstvo svih ljetnih OI između 1952. i 1972. godine, no niti jednom nije izabran za domaćina.¹¹ Navedeni podaci govore koliko su pozornosti i važnosti SAD pridavale Olimpijskim igrama.

U SSSR-u je posebno popularan bio nogomet, a državni su organi već sredinom dvadesetih godina kontrolirali 4 vodeća sovjetska kluba. Posebno je jak bio moskovski Dynamo¹², klub KGB-a, tajne policije kojom je tada upravljao Lavrentij Berija, koji se

⁹ Painter, 11-13, 18-19, 26, 62-68, 84-86; *America: The Story of Us – Superpower*, 22:33 – 28:35, 37:09 – 44:19

¹⁰ Ista zemlja ne može biti domaćin dviju uzastopnih Olimpijada.

¹¹ <http://www.aldaver.com/votes.html>, 4. II. 2013.

¹² Pod imenom „Dinamo“ (ili „Dynamo“) i danas djeluju brojni europski nogometni klubovi, uglavnom u bivšim komunističkim državama, a mnogi su od njih dobili ime upravo po uzoru na moskovski klub. Poput moskovskog, i drugi klubovi koji su nosili ovo ime bili su „policijski“ klubovi (npr. Dinamo Tbilisi, Dynamo Dresden, Dinamo Bukurešt). Jedinu iznimku, i to „svijetlu“, po tom pitanju predstavlja jedan od dva

aktivno zanimao i sudjelovao u vođenju „policijskog“ kluba. Sredinom tridesetih godina, najveći je Dynamov rival postao moskovski Spartak. Predvođen svojim najboljim igračem Nikolajem Staroštinom, Spartak je u međusobnim ogledima nerijetko pobjeđivao Berijin Dynamo. Iako je bez većih problema u gulage slao pjesnike, glazbenike i umjetnike, Berija sve do ožujka 1942., kada je SSSR već intenzivno ratovao s Hitlerovom Njemačkom, tamo nije uspijevalo zatvoriti i Staroštinu. Kada je i zatvoren, Spartakov je nogometaš, za razliku od ostalih zatočenika, u gulagu uživao „povlašten tretman“, naravno, upravo zahvaljujući statusu nogometne „zvijezde“.¹³

Istočnom se Europom nakon okončanja Drugog svjetskog rata proširio i zavladao komunizam, pa su istočnoeuropske zemlje postale sovjetskim saveznicama. Jedna od tih zemalja bila je i Jugoslavija, kojom je, ugledajući se u Staljina, diktatorski vladao Josip Broz Tito, čelnik jugoslavenskih komunista. No kada je Rezolucijom Informbiroa 28. VI. 1948. Jugoslavija izopćena iz sovjetskog bloka, Amerikanci su odlučili „održavati Tita na površini“, a Jugoslaviju, koju su dotada smatrali najproblematičnijim sovjetskim saveznikom, upotrijebiti kao „klin koji je mogao razbijati monolit istočnoeuropskih komunističkih država“. Na taj je način, uvjetovano hladnoratovskim političkim okolnostima, započelo američko-jugoslavensko približavanje.¹⁴

Sovjetski su se sportaši svjetskoj javnosti prvi puta predstavili na OI u Helsinkiju 1952. godine, pa se od tih Igara Hladni rat počinje voditi i na olimpijskom bojištu. Napetost odnosa između supersila manifestirala se i činjenicom da je vodstvo sovjetske olimpijske ekipe zahtijevalo da se za sportaše iz istočnoeuropskih zemalja sagradi zasebno olimpijsko selo, što su domaćini Finci i učinili. Tako su sportaši iz tih zemalja bili smješteni 8 km od Helsinkija, a svi ostali u blizini Olimpijskog stadiona. Amerikanci su na helsinškim Igrama zadržali primat najuspješnije sportske nacije sa 76 osvojenih medalja, od čega 40 zlatnih, 19 srebrnih i 17 brončanih, dok su predstavnici SSSR-a u svom premijernom pojavljivanju na OI bili odmah iza njih, osvojivši 71 medalju, točnije 22 zlata, 30 srebara i 19 bronci. Usprkos „politizaciji športskih borbi u svojevrsnom međublokovskom obračunu, Igre u Helsinkiju donijele su

najpopularnija hrvatska kluba – zagrebački Dinamo. Iako je dobio ime po uzoru na moskovski klub, i iako su ga jugoslavenske vlasti na različite načine nastojale kontrolirati, prvenstveno postavljajući „podobne“ ljude za klupske predsjednike, Dinamo je, naslijedivši „duh“ i publiku Građanskog, zagrebačkog kluba koji su komunisti 1945. ukinuli, s vremenom prerastao u simbol otpora vlastima, ali i u hrvatski nacionalni simbol. Tako se od starijih navijača zagrebačkog kluba i danas može čuti da je „biti Dinamovac, značilo biti Hrvat“.

¹³ Hercok

¹⁴ Jakovina 2010, 760-762

istinski duh olimpizma, ponajviše zahvaljujući sjajnom ozračju što su ga Finci dali svakom trenutku natjecanja“, pa je *New York Times* pisao da „san još uvijek živi“. ¹⁵

Na nogometnom turniru helsinških Igara, sovjetska se reprezentacija u osmini finala sučelila s Jugoslavijom. Kako se od Rezolucije Informbiroa tenzije između dviju država nisu smirile, bilo je jasno da se ne radi o „običnoj“ nogometnoj utakmici. Staljin je uoči utakmice sovjetskim reprezentativcima poručio da je izrazito važno pobijediti neprijateljsku Jugoslaviju. No jugoslavenska je reprezentacija igrala odlično, te je vodila s 4:0, a 15 minuta prije kraja s 5:1. Tada se dogodio prilično nevjerojatan preokret – Sovjeti su uspjeli postići 4 gola i izjednačiti rezultat. U to se vrijeme neodlučene utakmice nisu rješavale izvođenjem kaznenih udaraca, pa je o četvrtfinalistu odlučeno u ponovljenom ogledu. U drugoj je utakmici SSSR poveo s 1:0, no Jugoslavija je preokrenula rezultat, te se s pobedom od 3:1 plasirala u sljedeću fazu turnira.¹⁶ Zbog spomenutih političkih okolnosti sovjetske su vlasti utakmici pridavale veliku važnost, pa je poraz od reprezentacije lagerskog „izopćenika“ razbjesnio Staljina. Ogorčeni sovjetski diktator raspustio je CDKA¹⁷, klub Crvene armije, za koji je nastupala većina igrača olimpijske reprezentacije SSSR-a, a sovjetski je tisak vijest o rezultatu utakmice objavio tek sljedeće godine, nakon Staljinove smrti.¹⁸ Kad je novim sovjetskim čelnikom 1953. postao Nikita Hruščov, počela je normalizacija jugoslavensko-sovjetskih, kao i zahlađivanje jugoslavensko-američkih odnosa.¹⁹

Nogomet nije bio popularan samo u SSSR-u i Jugoslaviji, već u svim zemljama sovjetskog lagersa. U prvoj su polovici pedesetih godina najjaču reprezentaciju imali Mađari legendarnu „Laku konjicu“, predvođenu kapetanom Ferencom Puskásom, te nizom drugih vrhunskih igrača poput Sándora Kocsisa, Zoltána Czibora ili Nándora Hidegkuti. Za razliku od Jugoslavije, Mađarska je bila lojalna SSSR-u, a mađarski diktator Mátyás Rákosi nastojao je pomoću nogometa, ali i drugih sportova i sportaša,²⁰ skrenuti pozornost naroda s glavnog društvenog problema – represivnog režima. „Laka konjica“ bilježila je fantastične rezultate – 1952. osvojila je olimpijsko zlato na Igrama u Helsinkiju, a krajem 1953. usred londonskog Wembleyja sa 6:3 „pregazila“ je reprezentaciju Engleske, zemlje koja se često voli

¹⁵ Boršić, 79-80, 86

¹⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Football_at_the_1952_Summer_Olympics#First_round_results, 1. II. 2013.

¹⁷ Kasnije opet oformljen, te i danas djeluje pod imenom „CSKA“.

¹⁸ Hercock: Jakovina 2008

¹⁹ Jakovina 2010, 765-766

²⁰ O Rákosijsvoj zloporabi sporta i sportaša u propagandne svrhe svjedoče i mađarski vaterpolisti u dokumentranom filmu *Freedom's Fury*.

predstavljati kao „kolijevka nogometa“. Mađari su kao glavni kandidati za naslov 1954. otputovali u Švicarsku, gdje je održano Svjetsko prvenstvo. Njihov je put do finala protekao bez većih problema, pa se očekivalo da u završnoj utakmici turnira pobjede i Zapadnu Njemačku, koju su već svladali u ranijoj fazi natjecanja, i to s 8:3. „Laka konjica“ povelala je i u finalu s 2:0, no Nijemci su iznenađujuće preokrenuli rezultat i s 3:2 osvojili svoj prvi naslov svjetskih prvaka, a utakmica je ostala upamćena kao *Čudo u Bernu*. Nužno je i spomenuti da je berlinsko Humboldtovo sveučilište 2010. provelo studiju o korištenju dopinga, u kojoj je navedeno postojanje indikacija koje upućuju da su njemački nogometaši 1954. koristili nedozvoljene stimulanse, no u to vrijeme sport još nije poznao antidopinške mjere. Mađarski komunisti nisu mogli neočekivan poraz nacionalne momčadi iskoristiti u propagandne svrhe, pa su u Budimpešti nakon utakmice počele protuvladine demonstracije. Režim je za poraz okrivio vratara Gyulu Grocsisa, kojemu su „prišivene“ i optužbe da kao Zapadni agent obavlja špijunske aktivnosti. U tadašnjoj se Mađarskoj ovakve prijestupe obično sankcioniralo smrtnom kaznom, no optužbe protiv Grocsisa su odbačene, što govori da su zaista bile izrazito neutemeljene.²¹

Činjenicu da je Rákosijev režim u punom smislu shvaćao propagandnu važnost sporta potvrđuje i podatak da je upravo Budimpešta bila prvi grad Istočnog bloka koji se, doduše neuspješno, kandidirao za domaćinstvo OI, onih iz 1960. godine.²²

Vođe istočnoeuropskih socijalističkih zemalja često su koristile nogomet kao propagandno oružje kojim su pokušavali ušutkati opoziciju u svojim zemljama, ali i opravdati i afirmirati svoje ideološke postulate širom svijeta. Za vrijeme čitavog Hladnog rata, sovjetski i drugi socijalistički režimi tretirali su ovaj sport kao „nešto mnogo veće od obične igre“.²³

Mađarska je uoči OI u Melbourneu potkraj 1956. opet pobudila zanimanje međunarodne javnosti. Naime, neposredno uoči Igara, sovjetski su tenkovi ušli u Budimpeštu i u krvi ugušili revoluciju, odnosno mađarska nastojanja da se zemlja demokratizira. Nekoliko tjedana nakon gušenja revolucije, mađarska se vaterpolska reprezentacija u olimpijskom bazenu 6. XII. 1956. susrela sa Sovjetima, u još jednoj utakmici koja je „prerastala sportske okvire“ i nosila jak politički naboj, najslavnijoj utakmici u povijesti ovog sporta. Kako su se od početka studenog u Čehoslovačkoj pripremali za nastup na OI, mađarski vaterpolisti uopće nisu znali što se događa u njihovoj zemlji, a informacije o sovjetskoj intervenciji saznali su tek po dolasku u Australiju. U znak prosvjeda, u olimpijskom su selu zastavu

²¹ Hercock; <http://www.guardian.co.uk/football/2010/oct/27/west-germany-1954-drugs-study>, 1. II. 2013.

²² <http://www.aldaver.com/votes.html>, 4. II. 2013.

²³ Hercock

„komunističke“ Mađarske zamijenili zastavom „slobodne“ Mađarske. Prije utakmice su se dogovorili da će verbalno vrijeđati i provocirati Sovjete, što im nije bilo teško, jer se u mađarskim školama učio ruski jezik. Uz uvrede, igrači su izmjenjivali i brojne udarce i druge grubosti, a sve je kulminiralo pred kraj utakmice, kada je isprovocirani sovjetski igrač Valentin Prokopov u glavu udario mađarskog reprezentativca Ervina Zádora, kojemu je od siline udarca potekla krv, zbog čega je utakmica u sportskoj povijesti ostala upamćena kao *Blood in the Water*. Prokopovljev potez izazvao je bijesnu reakciju publike, u kojoj su se nalazili brojni mađarski emigranti, ali i Amerikanci i Australci, koji su također bili neprijateljski nastrojeni prema Sovjetima. Gledatelji su skočili sa svojih mjesta, prišli sovjetskoj klupi, počeli prijetiti, vrijeđati i pljuvati igrače, pa je policija morala smirivati situaciju. Mađari su s 4:0 svladali Sovjete i kasnije osvojili zlatnu medalju, ali otprilike polovica svih njihovih olimpijaca nije se nakon Igara vratila u domovinu, već je prebjegla na Zapad. Među takvima je bio i Ervin Zádor, koji zbog zadobivenog udarca nije mogao igrati posljednju utakmicu turnira.²⁴

Prosvjedujući protiv sovjetske intervencije u Mađarskoj, Igre su 1956. bojkotirali Nizozemci, Španjolci i Švicarci, dok su Egipat, Irak i Libanon bojkotirali zbog Sueske krize i izraelskog zauzimanja Kanala. Tadašnji predsjednik MOO-a Avery Brundage izjavio je da MOO neće dopustiti da bilo koja zemlja koristi OI za političke ciljeve. No već nakon sljedećih Igara, rimskih iz 1960., pokazalo se da se i MOO bavi politikom. Naime, Odbor je odlučio povući poziv Južnoafrikancima da nastupe na OI u Tokiju 1964., i to zbog rasističkog režima koji je vladao tom zemljom, režima koji su osudili i Ujedinjeni narodi (UN). Kad su iz JAR-a zajamčili da će sportašima svih rasa biti omogućen nastup na OI u okviru olimpijske reprezentacije, MOO je razmatrao da pozove Južnoafrikance na Igre 1968. godine. No ni to se nije dogodilo jer su afričke i neke druge zemlje prijetile bojkotom. Od 1970. JAR je i službeno isključena iz MOO-a, iako je Odbor tek 21. VI. 1988. donio deklaraciju kojom je zaključeno da za *apartheid* nema mjesta u sportu. Slučaj sličan južnoafričkom, dogodio se neposredno uoči Igara 1972., kada je MOO, opet na inicijativu afričkih zemalja, izglasao izbacivanje Rodezije s OI, još jedne zemlje u kojoj je na vlasti bio segregacijski režim. Brundage je nakon tog događaja nezadovoljno izjavio da „politički pritisci na sport postaju nepodnošljivi“. Bojkot afričkih zemalja konačno se dogodio na sljedećim OI, montrealским iz 1976. godine. Naime, 16 je zemalja „Crnog kontinenta“ tražilo od MOO-a da s Igara isključi Novi Zeland, čija je ragbijaška reprezentacija gostovala u JAR-u, zemlji u kojoj je provođena

²⁴ *Freedom's Fury*; <http://www.bbc.co.uk/news/world-14575260>, 1. II. 2013.

rasistička politika. Čini se bitnim spomenuti da ragbi nije bio olimpijski sport. MOO ovaj put nije popustio pritisku, pa je 28 afričkih zemalja odlučilo bojkotirati Igre. No na najbrutalniji mogući način politika se u olimpizam uplela 1972. godine, kada je tijekom minhenskih Igara 8 palestinskih terorista upalo u prostorije izraelskih sportaša u olimpijskom selu. Na mjestu su ubili dvojicu Izraelaca, a devetoricu su uzeli za taoce. U zamjenu za njihovo oslobađanje tražili su puštanje 234 zatvorenika iz izraelskih zatvora. Nakon pregovora i neuspješnog pokušaja spašavanja Izraelaca od strane njemačke policije, smrtno je stradalo svih 9 Izraelaca, 5 Palestinaca te jedan policajac. Sljedeći je dan na stadionu održana komemoracija, a dan potom sportaši su nastavili s natjecanjima. Uslijedio je odgovor izraelskih vlasti, čiji su tajni agenti tijekom sljedećih dvadesetak godina poubijali desetke Palestinaca, uglavnom političara, intelektualaca i pjesnika. Tek je nekolicina ubijenih bila povezana s minhenskim masakrom.²⁵

Što se tiče supersila, nakon što su Amerikanci bili uspješniji na OI u Helsinkiju, Sovjeti su im u Melbourneu uspjeli preoteti status najuspješnije sportske nacije, a zadržali su ga i na sljedećim Igrama u Rimu 1960. godine. Sportaši i sportašice iz SAD-a uzvratili su na sljedećim dvjema Olimpijadama. Doduše, na OI u Tokiju 1964. Sovjeti su opet osvojili više medalja od njih (96:90), ali se naslov najuspješnije nacije zbog većeg broja osvojenih zлата (36:30) pripisuje Amerikancima. Zato na OI u Ciudad de Mexico 1968. nije bilo previše nedoumice – SAD su osvojile 107 medalja, od čega 45 zlatnih, a SSSR 91, od čega 29 zlatnih. U Münchenu se ravnoteža opet promijenila. Sovjeti su bili najuspješnija nacija Igara, a Amerikancima su u finalu muškog košarkaškog turnira nanijeli minimalan, ali vrlo bolan i prilično neočekivan poraz. Kvalitetne rezultate, posebice u ekipnim sportovima, ostvarivali su i jugoslavenski olimpijci.²⁶

Jugoslavija je gradila i specifičan politički položaj između dviju supersila. Naime, u rujnu 1961. u Beogradu je na temelju Bandunške konferencije iz 1955. i tada zacrtanih načela samoodređenja, uzajamnog gospodarskog pomaganja i neutralnosti, utemeljen tzv. Pokret nesvrstanih zemalja (PNZ). Među važnijim postulatima Pokreta isticali su se i pozivi na razoružanje i miroljubivu koegzistenciju te borba protiv imperijalizma, kolonijalizma i

²⁵ Boršić, 88, 122-123; Reeve; *Olympic Review* 109-110, studeni-prosinac 1976., 584-585; *Montreal Gazette*, 9. V. 1984.

(<http://news.google.com/newspapers?id=eVwxAAAAIBAJ&sjid=l6UFAAAAIBAJ&pg=6019,4341675>, 1. II. 2013.); http://en.wikipedia.org/wiki/Sporting_boycott_of_South_Africa#Olympic_Games, 1. II. 2013.; http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/22/newsid_3549000/3549444.stm, 1. II. 2013.

²⁶ Boršić, 88, 96, 113; http://en.wikipedia.org/wiki/1964_Summer_Olympics_medal_table, 1. II. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/1972_Summer_Olympics_medal_table, 1. II. 2013.

uplitanja u unutarnja pitanja. Jugoslavija je bila među inicijatorima, te je figurirala kao jedna od najvažnijih članica PNZ-a, a nesvrstanost je tijekom idućih godina postala temeljem njezine vanjske politike, štoviše, nesvrstanost je Jugoslaviju učinila važnim čimbenikom u međunarodnim odnosima. Tito je na Konferenciji u Beogradu nastupio radikalnije nego na ijednom kasnijem samitu, kritički se postavivši prema SAD-u i pokazujući razumijevanje za sovjetski nuklearni pokus, razbjesnivši tako američkog veleposlanika u Beogradu Georgea Kennana, kao i neke Zapadne tiskovine. Zapadni su diplomati ishod Konferencije interpretirali kao jugoslavensko skretanje prema SSSR-u. Doista, Jugoslavija je tijekom šezdesetih godina pokazivala bliskost sa sovjetskim saveznicima u Trećem svijetu, što je dovelo do njezina postupnog približavanja Istoku. Taj je trend zaustavljen nakon kolovoza 1968. i sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj, koja je rezultirala naglim i jasnim jugoslavenskim zaokretom prema SAD-u i Zapadu, koji su i dalje bili zainteresirani za očuvanje jugoslavenske neovisnosti o SSSR-u.²⁷

Kad je predsjednikom SAD-a 1969. postao republikanac Richard Nixon, došlo je do revizije američke vanjske politike, pa su odnosi supersila ušli u fazu tzv. detanta, odnosno miroljubive koegzistencije. Iako su u vrijeme Nixonove administracije SAD SSSR-u priznale status ravnopravne supersile i nastojale graditi pomirljivije odnose sa Sovjetima, to nije značilo da odustaju od borbe protiv širenja komunizma i sovjetskog utjecaja svijetom. Zbog osjetnog zaostajanja sovjetske u odnosu na američku privredu, poboljšanje bilateralnih odnosa bilo je i u interesu SSSR-a. Ipak, tadašnji sovjetski čelnik Leonid Brežnjev smatrao je da odnose s Amerikancima treba odvojiti od politike u Trećem svijetu, gdje je SSSR pojačao angažman. Tako su se obje supersile držale načela detanta u Europi, a Hladni se rat proširio Trećim svijetom, gdje je tijekom idućih godina doživio vrhunac. U svibnju 1972. Nixon je postao prvi američki predsjednik koji je za svog mandata primljen u Moskvi. Tom je prilikom dogovoreno da se pristupi ograničavanju i kontroli naoružanja, što je rezultiralo potpisivanjem sporazuma SALT I. Upravo se taj događaj katkada navodi kao službeni početak detanta.²⁸

Kako je američka administracija nastojala istočnoeuropske zemlje potaknuti na neovisniju politiku o Moskvi, došlo je do jačanja američko-jugoslavenskih odnosa, a Nixon je krajem

²⁷ Opširnije: Painter, 68; Westad, 126-127; Jakovina 2010, 767, 769; Jakovina 2011, 35-39, 43-49, 59-60, 64-66, 76, 167-189, 227-237

²⁸ Opširnije o američko-sovjetskim odnosima i vanjskoj politici za vrijeme Nixonove administracije vidjeti u: Painter, 83-84, 88-89, 100-115; Westad, 220-247, 319; Graubard, 409-412, 417, 423-433, 439-440; Jakovina 2011, 167-176; *Cold War: Détente*, do 33:42; *Cold War: Good Guys, Bad Guys*, 2:58 – 20:15; *Cold War: Backyard*, 14:27 – 26:01

rujna 1970. postao prvi američki predsjednik koji je posjetio Jugoslaviju. Iako je Tito izjavljivao da je razlog posjeta bio uspjeh Treće konferencije PNZ-a u Lusaki, koja je potvrdila jugoslavenski međunarodni ugled i važnost politike nesvrstavanja, Amerikanci su u materijalima pripremljenima za Nixona ocijenili da se za Konferenciju „jedva čulo“. SAD su posjetom željele izvršiti pritisak na SSSR, ali takav koji neće izazvati ozbiljniju napetost. Posjet je bio važan događaj za bilateralne odnose, te je puno značio jugoslavenskim vlastima. U listopadu 1971. Tito je uzvratio posjetom SAD-u, a Nixon ga je tom prilikom usporedio s vodećim ličnostima 20. stoljeća.²⁹

Kad je Nixon u kolovozu 1974. odstupio s dužnosti podnošenjem ostavke, novim je predsjednikom postao dotadašnji potpredsjednik Gerald Ford, koji nastavlja prethodnikovu politiku. Tako intenzitet detanta raste u Europi, ali počinje opadati u Trećem svijetu, gdje SSSR preuzima još više inicijative. Angolska epizoda izazvala je u SSSR-u optimizam i uvjerenje kako je moguće poraziti SAD u lokalnom sukobu, te unaprjeđivati socijalizam u Trećem svijetu čak i u razdoblju detanta, dok je u američkoj javnosti stvoren dojam slabosti SAD-a, zbog čega je predsjednik Ford u predizbornoj kampanji odustao od prikupljanja glasova na račun miroljubive koegzistencije sa Sovjetima, no ni takva mu retorika nije pomogla da dobije izbore. I u politici prema SFRJ Ford je nastavio Nixonovim tragom, te je 3. VIII. 1975. stigao u posjet Beogradu. Sastanak s jugoslavenskim političkim vrhom rezultirao je izražavanjem američke potpore jugoslavenskoj nesvrstanosti, te izražavanjem obostrane želje za daljnjim razvijanjem odnosa na temelju pune ravnopravnosti dviju država, a bez obzira na razlike njihovih društvenih, gospodarskih i političkih sustava. Pravi cilj posjeta bio je naglasiti jugoslavensku neovisnost o SSSR-u, odnosno opravdanost i korisnost razbijanja sovjetskog monolita, pa makar i kroz nedemokratski režim kakav je bio Titov.³⁰

Američka javnost te unutarstranački i oponenti iz redova demokrata zamjerali su Fordu loše vođenje vanjske politike, zbog čega je sovjetski utjecaj u Trećem svijetu rastao, a američki opadao. U takvim okolnostima, u Montrealu su 1976. održane OI, a postignuti rezultati kao da su odražavali političku situaciju. Naime, Sovjeti su sa 125 osvojenih medalja (49 zlata, 41 srebro i 35 bronce) bili uvjerljivo najuspješnija nacija montrealških Igara, ispred Istočnih Nijemaca (90 – 40, 25, 25) i tek potom Amerikanaca (94 – 34, 35, 25). Američki

²⁹ Jakovina 2010, 769-775; Jakovina 2011, 79

³⁰ Opširnije o američko-sovjetskim odnosima i vanjskoj politici za vrijeme Fordove administracije vidjeti u: Painter, 112, 117-118, 124-125; Westad, 248-270, 274-277; Graubard, 448-450; Jakovina 2010, 775-777; Jakovina 2011, 27; *Cold War: Détente*, 33:42 – 45:47; *Cold War: Good Guys, Bad Guys*, 20:16 – 38:46

olimpijski „pad“ ponajviše se očitovao u atletici, i to u disciplinama u kojima su „tradicionalno“ pobjeđivali njihovi predstavnici i predstavnice.³¹

Godine 1977. novim je američkim predsjednikom nakon dvojice republikanaca postao demokrat Jimmy Carter, koji je tijekom predsjedničke kampanje izrazio žaljenje zbog slabljenja američkog u odnosu na sovjetski položaj u svijetu, predbacujući protukandidatu Fordu da su se u vrijeme njegova mandata SAD počele plašiti utakmice sa SSSR-om. Carterovim mandatom započela je neizvjesnost u odnosima supersila, iako su i on i Brežnjev izrazili vjeru u očuvanje i produbljivanje detanta. Odmah po ulasku u Bijelu kuću, nova je administracija odnose sa Sovjetima pokušala poboljšati radikalnim smanjenjem nuklearnog naoružanja, no SSSR nije pristao na veće rezove od onih dogovorenih s Fordom, pa su se krajem 1978. i SAD okrenule razvoju naoružanja i povećavanju ulaganja u vojni sektor. Carterovo inzistiranje na ljudskim pravima³², koja je koristio kao glavno ideološko načelo u borbi protiv komunizma, ukazivalo je na još jednu veliku boljku socijalističkih sustava – njihov nedemokratski i represivni karakter. Predsjednik je isticao američku odgovornost za širenje liberalne demokracije, vjerujući kako se njegova zemlja mora jače suprotstaviti širenju komunizma u Trećem svijetu, ali bez otvorenih oblika intervencionizma, čemu su bivši predsjednici iz redova demokrata bili skloni. Vođe SSSR-a i zemalja Trećeg svijeta nisu znale što očekivati od Carterove administracije, između ostalog i stoga što su Predsjednikovi ključni ljudi za vanjsku politiku zauzeli suprotna stajališta – državni tajnik Cyrus Vance smatrao je da treba nastaviti i proširiti politiku detanta, dok je savjetnik za nacionalnu sigurnost Zbigniew Brzezinski zagovarao čvršći stav prema SSSR-u i komunizmu općenito. Već po ulasku u Bijelu kuću, Carter je izrazio sumnjičavost i zabrinutost sovjetskim intervencijama u Africi i na Srednjem istoku, smatrajući da je razlog takvom pozicioniranju SSSR-a želja da uspostavi nadzor nad pravcima opskrbe Zapada sirovinama, posebno naftom. Američki se predsjednik opredijelio za tzv. „strategiju protusnaga“, odnosno pomaganje antisovjetskih pokreta u Trećem svijetu, a uspješna sovjetska intervencija u Etiopiji navela ga je da počne prihvaćati čvršće Brzezinskijeve stavove o odnosima prema SSSR-u, umjesto umjerenijih Vanceovih. SAD su nastavile razvijati partnerstvo s Kinom, s kojom su uspostavile i pune diplomatske odnose, zbog čega su se američko-sovjetski odnosi, koji su ionako bili narušeni, nastavili

³¹ Boršić, 135; http://en.wikipedia.org/wiki/1976_Summer_Olympics_medal_table, 1. II. 2013.

³² Jedan segment Helsinškog sporazuma, koji su supersile potpisale tijekom Fordova mandata, dotakao se ljudskih prava, no SSSR je tu odredbu Sporazuma ignorirao. (*Cold War: Détente*, 39:49 – 44:37; *Cold War: Freeze*, 10:30 – 21:10 – o nepoštivanju ljudskih prava u SSSR-u, te o brutalnim metodama obračunavanja sovjetskih vlasti s političkim neistomišljenicima, disidentima i borcima za ljudska prava)

kretati silaznom putanjom. Unatoč jačanju veza s Kinom, američki je utjecaj u međunarodnoj politici nastavio opadati, a događaji koji su to sugerirali odvijali su se čak i u samom američkom „dvorištu“, odnosno u Nikaragvi i Salvadoru. No najveći vanjskopolitički gubitak Carterove administracije dogodio se u siječnju 1979., kada su u Iranu islamisti svrgnuli proamerički režim šaha Reze Pahlavija, čime su SAD izgubile ključnog saveznika na naftom bogatom i stoga strateški izrazito važnom području Perzijskog zaljeva.³³

Odnosi SAD-a i SFRJ napredovali su i u vrijeme Carterova mandata, a novi je predsjednik nastavio politiku svojih dvaju prethodnika – SAD su se i dalje izrazito obazrivo ponašale prema Jugoslaviji, tolerirajući Titovu diktaturu i nedemokratski režim, unatoč tome što je Carter inače nastupao kao gorljivi branitelj ljudskih prava, želeći tako ukazati na jedan od ključnih problema socijalističkih sustava. Dvojica predsjednika su se prvi put službeno sastali 7. III. 1978. u Washingtonu, te su nakon razgovora naglasili važnost popuštanja napetosti i jačanja međunarodne suradnje, zaustavljanja utrke u naoružavanju, a sve u svrhu očuvanja svjetskog mira i sigurnosti. PNZ su označili važnim međunarodnim političkim čimbenikom, a istaknuli su i pravo svake zemlje da bez vanjskog uplitanja odluči o svom društvenom uređenju. Carter je rekao da SAD žele jaku i neovisnu Jugoslaviju kao faktor ravnoteže, mira i stabilnosti u Europi i svijetu, te je prihvatio Titov poziv da uzvрати posjetom SFRJ. Nakon susreta u Washingtonu, predsjednici su intenzivirali razmjenjivanje poruka i pisama u kojima su jedan drugome iznosili stavove o nekim međunarodnim pitanjima, a njihova je komunikacija „izlazila izvan okvira uobičajenih odnosa između šefova država“. Unatoč dijeljenju istih stavova u slučaju većine tema o kojima su razgovarali, ipak se nisu sasvim usuglasili – Tito je Carteru prigovorio zbog „dizanja svjetske halabuke“ oko ljudskih prava, a razlike su ponajviše došle do izražaja tijekom razgovora o izraelsko-egipatskom pitanju.³⁴

Jugoslavija je 18. V. 1978. dobila veliko sportsko priznanje. Naime, na 80. zasjedanju MOO-a u Ateni Sarajevo je izabrano za domaćina ZOI 1984. godine.³⁵ Kao što je ranije

³³ Opširnije o američko-sovjetskim odnosima i vanjskoj politici za vrijeme Carterove administracije vidjeti u: Painter, 118-119, 126-132; Westad, 281, 283-287, 293-337, 374; Graubard, 463-464, 466-470; Jakovina 2010, 777-778; Jakovina 2011, 90, 138-157, 176-189; *Cold War: Good Guys, Bad Guys*, 38:48 – 45:22; *Cold War: Freeze*, do 12:25, 26:43 – 33:05; *Cold War: Backyard*, 26:02 – 35:51

³⁴ Visit of President Tito of Yugoslavia Joint Statement, 9. III. 1978. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=30471>, 31. X. 2012.); Jakovina 2010, 777-781; Jakovina 2011, 190

³⁵ <http://www.aldaver.com/votes.html>, 4. II. 2013.

navedeno, dobivanje domaćinstva OI ne treba promatrati samo kao „sportsko“ pitanje, jer je ono često povezano s političkim i ekonomskim aspektima.

Sovjetski su analitičari sedamdesete godine ocijenili kao povijesnu priliku za ojačanje socijalizma i sovjetskog lagera u Trećem svijetu, a SFRJ se takvoj politici aktivno suprotstavljala. Jugoslavensko-sovjetski odnosi prolazili su napet period kad se u svibnju 1979. Tito u Moskvi susreo s Brežnjevom. Predsjednici su se složili da će poštivati međusobne političke razlike, te su naglasili da određene nesuglasice vanjskopolitičkog karaktera ne utječu na potporu obiju zemalja detantu i smanjenju napetosti u svijetu.³⁶

Iako je njegova politika prema PNZ-u u odnosu na bivše američke predsjednike donijela pozitivne pomake, Carter je bio sumnjičav prema Kubi i činjenici da je ona određena za domaćina Šeste konferencije Pokreta u rujnu 1979. No ishod Konferencije u Havani, na kojoj su jugoslavenski diplomati uspjeli spriječiti Kubu da skrene PNZ ulijevo i pretvori ga u stratešku rezervu SSSR-a, izazvao je zadovoljstvo u Washingtonu, dok je Moskva bila nezadovoljna jugoslavenskim djelovanjem, smatrajući ga suprotnim sovjetskim vanjskopolitičkim interesima.³⁷ Stoga je Carter, primivši u Bijeloj kući 28. XI. 1979. Budimira Lončara, jugoslavenskog veleposlanika u SAD-u, vrlo pozitivno ocijenio odnose SAD-a i SFRJ, nazvavši Tita „velikim čovjekom našeg vremena“ i pozdravivši politiku nesvrstanosti. Jugoslavija je Konferenciju u Havani također ocijenila uspješnom, a tisak je prenosio zadovoljstvo rastom međunarodnog ugleda politike nesvrstanosti.³⁸ No SFRJ je blisko surađivala i sa zemljama koje su bile u napetim odnosima s SAD-om, pa tako i sa SSSR-om, koji je krajem sedamdesetih bio najveći jugoslavenski trgovinski partner.

U vrijeme Carterova mandata odnosi između supersila počeli su se urušavati, ali sve do kraja 1979. miroljubiva je koegzistencija ipak opstajala. No kad je SSSR otpočeo agresiju na Afganistan, detant je konačno propao, a posljedice njegova sloma odrazile su se i na sport, odnosno na Olimpijske igre kao najveću sportsku priredbu. Unatoč proklamiranom „nemiješanju politike u sport“, i događaji iz osamdesetih godina pokazuju da je ta krilatica katkada samo „mrtvo slovo na papiru“ i obična floskula kojom se nerijetko koriste politički i sportski dužnosnici. Iako nisu jedini, bojkoti ljetnih OI iz 1980. i 1984. vjerojatno su

³⁶ Jakovina 2011, 151, 153, 207; *Anchorage Daily News*, 19. V. 1979.

(<http://news.google.com/newspapers?nid=1828&dat=19790519&id=F0EdAAAAIbAJ&sjid=ZKcEAAAAIbAJ&pg=3525,2781973>, 8. XI. 2012.)

³⁷ Jakovina 2010, 780; Jakovina 2011, 247-250

³⁸ *Vjesnik*, 1.-2. XII. 1979. (dvobroj), AV, str. 1; 4. XII. 1979., AV, 1; 8. XII. 1979., AV, 1, 6; 9. XII. 1979., AV, 1, 3; 16. XII. 1979., AV, 1

najpoznatiji primjeri politizacije olimpizma i njegove zloupotrebe kao oružja u hladnoratovskoj politici supersila, zbog čega su moskovske i losanđeleske Igre ostale možda i više zapamćene upravo po političkoj instrumentalizaciji događaja, nego po vrhunskim sportskim rezultatima ostvarenima tim prigodama.

2. Sovjetska okupacija Afganistana i krah detanta

Afganistanom je od 1973. vladao Mohammed Daoud, oslanjajući se na SSSR u kampanji osuvremenjivanja države. Sovjetski interes u Afganistanu uvjetovala je geostrateška situacija, odnosno činjenica da su afganistanski susjedi Iran i Pakistan uživali podršku SAD-a, zbog čega je SSSR nesvrstani Afganistan smatrao tampon-zonom na svojim južnim granicama. Daoud se 1977. našao u nezgodnoj situaciji – pojedinci iz njegove vlade počeli su ga kritizirati zbog prespore provedbe reformi, dok su lokalni moćnici i svećenici postali nezadovoljni nastojanjima da se ukinu etnički i vjerski običaji. Islamistička oporba je nakon neuspjelog državnog udara potkraj 1973. prebjegla u Pakistan, gdje je uživala potporu Bhuttove, a potom i Zia ul-Haqove vlade; no njezini pozivi na ustanak izazvali su progone i represiju nad islamistima u Afganistanu. Daoudov je režim najvećom prijetnjom smatrao komuniste, te se s njima odlučio i obračunati.³⁹

Afganistanski su komunisti bili podijeljeni u dvije skupine – *Khalq* pod vodstvom Nur Mohammada Tarakija i njegova najbližeg suradnika Hafizullaha Amina te *Parcham* pod vodstvom Babraka Karmala. Iako isprva zadovoljan Daoudovom politikom, SSSR je održavao veze i s komunistima, financirao ih i poticao na širenje utjecaja u zemlji. Nakon Daoudova progona ljevice i popuštanja napetosti u odnosima s Pakistanom, Moskva je intenzivirala pomoć afganistanskim komunistima, ali je Karmalu i parchamistima, koje je SSSR preferirao, dano do znanja da se očekuje njihova nagodba s vlastima, jer su Sovjeti smatrali da bi radikalniji potezi mogli dovesti do sloma afganistanskih komunista. U takvim okolnostima, pripadnici Khalqa su 28. IV. 1978. državnim udarom na vlast doveli Tarakija i Amina, nakon čega je sovjetski veleposlanik u Kabulu Puzanov ocijenio da će nova vlast biti sklonija SSSR-u i da će ojačati sovjetsku poziciju u Afganistanu. Taraki je postao afganistanski predsjednik, a Amin potpredsjednik vlade i ministar vanjskih poslova. SSSR je pozdravio promjenu vlasti i pozitivno odgovorio na zahtjeve novog afganistanskog vodstva za gospodarskom i vojnom pomoći. No afganistanski komunisti nisu bili jedinstveni – Khalq i Parcham djelovali su kao dvije odvojene partije, a sovjetska inicijativa da se premoste razlike nije dala priželjkivane rezultate. Uz to, reformističke težnje nove vlade našle su se u sukobu s tradicijom, te su rezultirale nezadovoljstvom tradicionalistički i islamistički orijentiranih slojeva stanovništva, koje je uskoro počelo pružati oružani otpor komunističkim vlastima.⁴⁰

³⁹ Painter, 132; Westad, 337-339; Jakovina 2011, 266

⁴⁰ Westad, 338-341; Jakovina 2011, 266-269; *Cold War: Soldiers of God*, do 6:00

Amin je ubrzo počeo smijenjivati parchamiste s položaja u vladi, u kojoj su i prije tih čistki prevladavali Khalqovi kadrovi. Karmal je imenovan veleposlanikom u Pragu, što je u praksi značilo izgon iz zemlje, ali i spašavanje njegova života zahvaljujući sovjetskom utjecaju. Iako im je bio skloniji, SSSR je isprva tolerirao progone parchamista, a na prve inicijative da se čistke obustave vladajući khalqisti su se oglašili. Taraki i Amin su se iz posjeta Moskvi, gdje su potkraj 1978. potpisali Sporazum o prijateljstvu i suradnji sa Sovjetima, vratili s uvjerenjem da uživaju Brežnjevljevu podršku, pa su počeli zahtijevati još veću razinu sovjetske pomoći. Potkraj veljače 1979. Moskva je odobrila nove programe potpore khalqističkim vlastima, koji su doveli Afganistan u sam vrh zemalja primateljica sovjetske pomoći. Istodobno se zemljom širio utjecaj islamista, koji su nakon povezivanja s lokalnim vlastodržcima postali ozbiljna vojna prijetnja vlastima, što su pokazali Heratskim ustankom u ožujku 1979., kojim su poslali jasnu poruku afganistanskoj partiji, ali i Moskvi. Vlasti su se teško nosile s rastućim islamističkim otporom, te su u nekoliko navrata tražile od SSSR-a da u zemlju pošalje ograničeni kontigent svojih postrojbi. Oporbene su snage u srpnju 1979. primile i prvu materijalnu pomoć od SAD-a.⁴¹

Sovjeti su znali da je pobuna u Heratu odjeknula širom svijeta, na što je Taraki upozoren prigodom posjeta Moskvi svega nekoliko dana nakon gušenja ustaničkog otpora. Afganistanski predsjednik se u zemlju vratio nakon očitanih mu lekcija od strane sovjetskog vrha, ali zadovoljan zbog niza novih sovjetskih obećanja političkog, vojnog i materijalnog tipa. Paralelno s tim događajima, Vladin sukob s islamističkom oporbom prerastao je u pravi građanski rat, u kojemu je Vladinim snagama isprva išlo poprilično loše, što je potaknulo SSSR da novim programima pomoći pokuša ojačati afganistansku vojsku. S vremenom su se Sovjeti okrenuli stvaranju napetosti između Tarakija i Amina, kako bi potonjeg, koji je označen opasnim, uklonili iz afganistanskog rukovodstva. Pod sovjetskim pritiskom, Taraki je u rujnu 1979. u Moskvi konačno pristao na uklanjanje Amina i imenovanje nekolicine parchamista u vladu, no po povratku u zemlju oklijevao je to učiniti. Čuvši da Amin u vojnim redovima traži podršku protiv njega, naposljetku je odlučio eliminirati svog donedavna suradnika, koji je 14. IX. 1979. preživio pokušaj atentata. Sovjetski su predstavnici tvrdili da nisu znali za plan o ubojstvu. Amin je potom sazvao sjednicu Politbiroa koji je smijenio Tarakija i postavio njega za šefa afganistanske partije. Uslijedio je krvavi obračun s parchamistima i Tarakijevim pristašama, a u tim je čistkama 9. X. ubijen i sam Taraki. Novi predsjednik nije vjerovao Moskvi i sovjetskim kadrovima u Afganistanu, smatrajući da snose

⁴¹ Painter, 132; Westad, 342-348; Jakovina 2011, 272-273

odgovornost za pokušaj atentata na njega. Svjestan da mu odnosi sa SSSR-om pucaju, počeo je kontaktirati i sastajati se s Amerikancima, istodobno pozivajući sovjetsko vodstvo da prihvati novo čelništvo afganistanske partije, što je s obzirom na situaciju među supersilama bilo nerealno za očekivati. Rastući otpor režimu unutar zemlje, strah od vanjskog islamističkog utjecaja, posebice iranskog, kao i pomalo neutemeljen strah od Aminova povezivanja sa SAD-om, koje bi tu supersilu (i njezine rakete) dovelo na same granice SSSR-a, naveli su Moskvu da počne pripremati planove o intervenciji.⁴²

Sovjeti su počeli surađivati s izbjeglim afganistanskim komunistima, a povećanje napetosti u odnosima sa Zapadom olakšalo je zagovornicima intervencije da u njezinu nužnost uvjere one koji su se nećkali. Kako je NATO odlučio u Europi razmjestiti rakete srednjeg dometa, dok je američki Senat otezao s ratifikacijom sporazuma SALT II, i neki od skeptičnih članova Politbiroa odlučili su se prikloniti ideji o intervenciji i svrgavanju Amina bez obzira na eventualne posljedice po detant. Sovjetski je vrh očekivao mlaku reakciju SAD-a i Zapada, sličnu onoj nakon gušenja Praškog proljeća 1968., pa je Politbiro 12. XII. 1979. i formalno odobrio prijedlog plana o intervenciji, koja je započela na Božić. Dva dana potom, pripadnici KGB-a ubili su Amina, njegove rođake i najbliže suradnike, a 28. XII. Babrak Karmal, kojega je KGB prebacio u Kabul, proglasio se predsjednikom vlade i šefom partije. Sovjetsko se vodstvo nadalo da će intervencijom smiriti stanje i stabilizirati političku situaciju u zemlji za samo nekoliko tjedana, no proračun se pokazao promašenim – Afganistan će postati „sovjetskim Vijetnamom“, a broj sovjetskih snaga u toj zemlji će već u veljači 1980. doseći 52 tisuće ljudi. Zbog rasula afganistanske vojske nakon Aminova ubojstva i Karmalova dolaska na vlast, upravo su sovjetske jedinice snosile glavni teret borbe s oporbenim snagama. Radilo se o prvoj sovjetskoj intervenciji izvan granica Varšavskog pakta.⁴³

Moskva je isticala da se na intervenciju odlučila zbog „poziva iz Kabula“, te da je takav potez u skladu s Poveljom UN-a i sovjetsko-afganistanskim Ugovorom o prijateljstvu, u koji je uklopljena i odredba o vojnoj pomoći Kabulu. Cilj je bio zaštititi „tekovine aprilske revolucije, teritorijalni integritet, nacionalnu nezavisnost, mir i sigurnost“ zemlje. Brežnjev je čestitao Karmalu na preuzimanju vlasti, a sovjetski mediji su isprva ignorirali sve vijesti o osudama intervencije širom svijeta, no nisu „zaboravili“ prenijeti Karmalov „Poziv narodu“, u kojemu ubijenog Amina naziva „agentom američkog imperijalizma“. Novi afganistanski čelnik istaknuo je da će njegova zemlja ostati u PN-u, a slijedit će politiku suradnje i

⁴² Westad, 348-356; Jakovina 2011, 274-276; *Cold War: Soldiers of God*, 8:30 – 12:20

⁴³ Westad, 357-362, 393; Jakovina 2011, 276-279; *Cold War: Soldiers of God*, izjava Anatolija Černjajeva na samom početku i dio 12:20 – 14:58

prijateljstva sa SSSR-om. U intervjuu 10. I. 1980., Karmal je ponovio stavove o vođenju nesvrstane politike uz „materijalnu i moralnu“ pomoć SSSR-a, obrušivši se pritom na „imperijaliste“ Kinu i SAD te na „reakcionarne provokatore“ Egipat, Saudijsku Arabiju i Pakistan.⁴⁴

SAD i predsjednik Carter žestoko su reagirali na zbivanja u Afganistanu. Najprije je SSSR-u upućena prosvjedna nota u kojoj je intervencija označena kao „opasnost za mir i stabilnost u svijetu“, te će kao takva izazvati ozbiljne posljedice po bilateralne odnose. Istaknuto je da su politički sukobi u Afganistanu unutarnje pitanje te zemlje, na što je Moskva uzvratila protuoptužbom da se SAD miješaju u afganistanska unutarnja pitanja. Oštre reakcije i osude intervencije ubrzo su stigle iz većine zemalja – npr. Kanade (premijer Joe Clark je izjavio da intervencija predstavlja „opasnost za mir i sigurnost u svijetu“, te da neće priznati novu afganistansku vladu), Kine („odlučna osuda hegemonističke akcije“, zahtjev za obustavom „agresije“ koja je „prijetnja kineskoj sigurnosti“, detant je mrtav, a SSSR želi izaći na Indijski ocean), Japana, Irana („neprijateljski akt protiv iranskog naroda“), Bangladeša, Pakistana, Katara, Saudijske Arabije („atak na islam“), Egipta, Kenije („kolonizacija Afganistana“), Somalije i zapadnoeuropskih zemalja poput Irske, Italije, Švedske, SRNJ (kancelar Schmidt izrazio je podršku američkim potezima) i Velike Britanije (premijerka Margaret Thatcher pisala je Brežnjevima da je „duboko uznemirena“ sovjetskim potezom). Članice NATO-a su na hitnom sastanku intervenciju opisale kao kršenje međunarodnog prava, te su najavile raspravu o slabljenju ekonomskih i kulturnih veza sa SSSR-om. Osudama su se priključile i neke zapadnoeuropske komunističke partije, npr. talijanska, španjolska i belgijska. SSSR je odgovarao optužujući „imperijalističku propagandu“ da nastoji „legalnu i dogovorenu pomoć“ opisati kao agresiju. Sovjetske su tiskovine prenosile vijesti o podršci intervenciji, iako su takav stav zauzele samo članice Varšavskog ugovora i druge socijalističke zemlje poput Mongolije, Vijetnama, Kambodže i Laosa.⁴⁵

SAD su intervenciju interpretirale kao akt „brutalne agresije“, „povredu politike detanta“ i potvrdu ekspanzionističke sovjetske politike, te kao kršenje međunarodnog prava i dio plana kojim bi SSSR uspostavom kontrole nad Perzijskim zaljevom spriječio dotok nafte Zapadu,

⁴⁴ *Vjesnik*, 29. XII. 1979., AV, 3; 30. XII. 1979., Bekić, 1-2; 31. XII. 1979. – 2. I. 1980. (trobroj), AV, 28; 12. I. 1980., AV, 2

⁴⁵ *Vjesnik*, 29. XII. 1979., AV, 1, 3; 30. XII. 1979., AV, 1; 31. XII. 1979. – 2. I. 1980. (trobroj), Mihovilović, 2, AV, 2, 28; 3. I. 1980., AV, 1, 3, Bekić, 3, Butorac, 3; 4. I. 1980., AV, 1, 3, Bekić, 3; 5. I. 1980., AV, 4; 6. I. 1980., AV, 2, Fijačko, 2, Palavršić, 2; 7. I. 1980., AV, 3, Bekić, 3, Palavršić, 3; 9. I. 1980., AV, 3; 10. I. 1980., Palavršić, 3; 11. I. 1980., AV, 3, Fijačko, 3

pa su uslijedili i konkretni potezi. Američki savjetnik za nacionalnu sigurnost Brzezinski upozorio je Cartera 26. XII. 1979. na sovjetsku ideju o izravnom izlazu na Indijski ocean, nakon čega je Predsjednik 4. I. 1980. intervenciju opisao kao najveću prijetnju svjetskom miru od 1945. godine. Kao posljedica invazije nastala je i tzv. Carterova doktrina, vanjskopolitička strategija za jugozapadnu Aziju i Srednji istok – najavljena je jača američka oružana prisutnost u tim područjima, a Predsjednik je izjavio i da će eventualne sovjetske prodore u Iran ili Pakistan smatrati napadom na vitalne interese SAD-a, te će u tom slučaju uzvratiti svim raspoloživim sredstvima, uključujući i vojnu silu. Također, kao odgovor na sovjetsku intervenciju prihvatio je paket protumjera, koji je uključivao: obustavu prodaje američkog žita i moderne tehnologije Sovjetima, povećanje vojnih izdataka, naoružavanje Pakistana, odgodu ratifikacije SALT-a II u Senatu, odgađanje otvaranja novih konzulata i odgađanje kontakata sa SSSR-om na kulturnom i ekonomskom planu te mogućnost bojkota predstojećih Olimpijskih igara, zakazanih za ljeto 1980. u Moskvi. SSSR je protumjere okarakterizirao „neprijateljskima prema interesima mira“, predbacujući Carteru „miniranje“ bilateralnih odnosa i dodajući da su njegovi potezi predizbornog karaktera. SAD su nastavile pritiskati SSSR putem strateškog partnerstva s Kinom, koja je s Moskvom prekinula pregovore o normalizaciji odnosa, a od Washingtona dobila status najpovlaštenije trgovinske nacije i pristup najsuvremenijoj američkoj vojnoj opremi i tehnologiji. Invazija je dala poticaj i afganistanskom pokretu otpora, posebno islamistima, koji su uživali veliku podršku u zemlji, a financijsku i materijalnu pomoć intenzivno su im počeli pružati Kina, Egipat, Saudijska Arabija, Pakistan i SAD. Amerikanci su odlučili zanemariti nezadovoljstvo režimom Zije ul-Haqa u Pakistanu, kako bi u savezništvu s njim povećali potporu afganistanskim oporbenim snagama, pa se Brzezinski prilikom posjeta Pakistanu susreo i s prebjeglim afganistanskim islamistima, te ih je, pozdravivši njihovu borbu, poticao da dodatno pojačaju otpor prosovjetskom režimu u Kabulu.⁴⁶

Vijeće sigurnosti (VS) UN-a je na zahtjev 50 zemalja 5. I. 1980. počelo razmatrati situaciju u Afganistanu, a rasprava je potvrdila da se većina zemalja protivi sovjetskoj

⁴⁶ Painter, 133-135; Westad, 362, 366-369; Graubard, 470-471; Jakovina 2011, 282-285; Address to the Nation on the Soviet Invasion of Afghanistan, 4. I. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32911>, 29. I. 2013.); ; <http://www.youtube.com/watch?v=u2Y4t0-9MY>, 18. XII. 2012.; *Vjesnik*, 3. I. 1980., AV, 3, Butorac, 3; 4. I. 1980., AV, 3; 6. I. 1980., AV, 1; 7. I. 1980., AV, 1; 9. I. 1980., AV, 3, 12; 18. I. 1980., AV, 2, Obradović, 2; 20. I. 1980., Butorac, 2; 21. I. 1980., AV, 16; 22. I. 1980., AV, 3; 25. I. 1980., Vukov Colić, 3; 26. I. 1980., AV, 3; 27. I. 1980., AV, 2, Butorac, 2; 31. I. 1980., AV, 2; 4. II. 1980., AV, 16; 5. II. 1980., AV, 3; *Cold War: Freeze*, 33:05 – 34:45; *Cold War: Soldiers of God*, 15:00 – 19:07

intervenciji, dok podršku Karmalovoj vladi pružaju tek malobrojni sovjetski saveznici poput Mađarske, Čehoslovačke, Istočne Njemačke (DDR) i Vijetnama. Dio članica PNZ-a je VS-u podnio rezoluciju kojom se zahtijeva sovjetsko povlačenje iz Afganistana, no sovjetskim je vetom prihvatanje iste blokirano. Veleposlanik SSSR-a pri UN-u u svom je izlaganju ponovio službene stavove Moskve – intervenciji se pristupilo kako bi se zaštitio afganistanski suverenitet i obranila tamošnja revolucija. I dok je sovjetski tisak „šutio“ o tijeku zasjedanja VS-a, došlo je do prvih napada Moskve na PNZ zbog angažmana njegovih članica prilikom rasprave o invaziji.⁴⁷

Nakon veta u VS-u, rasprava je prebačena u Opću skupštinu (OS) UN-a, što je bio šesti takav slučaj u povijesti. Iako su sovjetski predstavnici nastavili braniti intervenciju i napadati „američko-kinesko paktiranje“ te pritisak tih dviju zemalja na UN, zasjedanje OS-a još je jednom potvrdilo da se većina zemalja protivi intervenciji, dok je tek nekoliko socijalističkih podržava. Konačno je 14. I. 1980. OS sa 104 glasa za, 18 protiv i 18 suzdržanih prihvatila prijedlog rezolucije koji je podnijela skupina od 24 nesvrstane i zemlje u razvoju. Predstavnici 12 zemalja nisu pristupili glasovanju. Tek je 9 nesvrstanih zemalja stalo na sovjetsku stranu i podržalo intervenciju. Rezolucijom je stavljen naglasak na poštivanje afganistanskog suvereniteta, nesvrstanosti i teritorijalnog integriteta, a SSSR je pozvan na bezuvjetno i potpuno povlačenje kako bi Afganci sami odlučili o ekonomskom, političkom i socijalnom sustavu svoje zemlje. Zapadni su promatrači ishod glasovanja protumačili kao najgori poraz sovjetske diplomacije u proteklih 25 godina, dok je sovjetska novinska agencija TASS ocijenila da Rezolucija ima tek karakter preporuke, pritom, naravno, ne navodeći rezultate glasovanja, već samo ističući da se većina delegacija „nije snašla“ te je popustila pritiscima Kine i SAD-a.⁴⁸

Osudama su se pridružile i druge svjetske organizacije. Europski parlament je 16. I. usvojio rezoluciju kojom se traži sovjetsko povlačenje i predlaže revizija privrednih odnosa između EEZ-a i SSSR-a. Potkraj siječnja 1980. sovjetska je agresija osuđena i na ministarskom sastanku Islamske konferencije. Posljedično, SSSR je postao glavni neprijatelj, a SAD taktički saveznik za islamiste širom svijeta, osim za one u Iranu koji nisu ostavljali mogućnost za suradnju s niti jednom od supersila. PNZ se, unatoč razmimoilaženju članica, a nakon brojnih neuspješnih pokušaja i inicijativa da konsenzusom iskaže svoj službeni stav o

⁴⁷ *Vjesnik*, 6. I. 1980., AV, 20; 8. I. 1980., AV, 1, 3; 9. I. 1980., AV, 1, 3; 10. I. 1980., AV, 3, Bekić, 3

⁴⁸ *Vjesnik*, 11. I. 1980., AV, 1, 3; 12. I. 1980., AV, 3, Bekić, 3; 13. I. 1980., AV, 1, Vukov Colić, 1-2; 14. I. 1980., AV, 1; 15. I. 1980., AV, 1; 16. I. 1980., Vukov Colić, 1, 3; AV, 3; 17. I. 1980., Bekić, 3

intervenciji, konačno priključio osudama na sastanku u New Delhiju u veljači 1981., i to rezolucijom načinjenom na temelju pakistanskog, a ne umjerenijeg indijskog nacrtu.⁴⁹

Sedamdesete su godine bile vrijeme detanta, miroljubive koegzistencije i popuštanja napetosti između supersila, a hladnoratovsko nadmetanje sasvim se preselilo u Treći svijet i tamo doživjelo svoj vrhunac. Pojačan sovjetski angažman u Trećem svijetu doveo je Moskvu do vrhunca ugleda u mnogim afričkim, azijskim i latinoameričkim zemljama. Pa ipak, politika detanta, koja se održavala unatoč mnogim kušnjama u vidu lokalnih kriza, slomljena je sovjetskom okupacijom nesvrstanog Afganistana, zemlje koja je postala simbolom ekspanzionističke politike SSSR-a.

2.1. SFRJ i afganistanska kriza

Sovjetski veleposlanik u Beogradu Nikolaj Rodionov sastao se već 28. XII. 1979. s predsjednikom SIV-a Veselinom Đuranovićem, te mu uručio priopćenje kojim objašnjava službene stavove Moskve o intervenciji u Afganistanu. I SAD su kontaktirale jugoslavenski vrh – dan nakon sastanka Đuranovića i Rodionova, Kazimir Vidas, pomoćnik sekretara za vanjske poslove Josipa Vrhovca, primio je američkog veleposlanika Lawrencea Eagleburgera koji mu je poručio da SAD od SFRJ i PNZ-a očekuju osudu intervencije. Reagirao je i Carter, uputivši bolesnom jugoslavenskom diktatoru Titu poruku u vezi s „najnovijim zbivanjima u međunarodnim odnosima“. Sekretarijat za vanjske poslove (SSVP) izdao je 30. XII. priopćenje u kojem je istaknuto da je SFRJ iznenađena sovjetskom intervencijom, zbog koje je i zabrinuta za međunarodne odnose u cjelini. U priopćenju je naglašeno i da nesvrstanost, koju Jugoslavija smatra okosnicom svoje vanjske politike, podrazumijeva poštivanje Povelje UN-a te borbu za popuštanje napetosti i učvršćenje mira i stabilnosti u svijetu, što implicira „nedopustivost bilo kakvih oblika strane intervencije ili nametanja tuđe volje suverenim državama“. SAD su pozdravile priopćenje i službeni stav Beograda o invaziji, a sovjetski su diplomati jugoslavenskima uporno ponavljali stavove SSSR-a i neuvjerljive razloge zbog kojih je Moskva odlučila intervenirati. Iako je Tito još bio živ, *defacto* je već otišao s političke scene, pa su se neki jugoslavenski, ali i strani političari plašili da bi afganistanski scenarij mogao biti ponovljen i u samoj SFRJ, potencijalnoj meti sljedeće sovjetske intervencije. O

⁴⁹ *Vjesnik*, 17. I. 1980., AV, 3; 18. I. 1980., Šošić, 3; 28. I. 1980., AV, 1; 30. I. 1980., AV, 3; Westad, 370-371, 395-396; Jakovina 2011, 319-384

eventualnoj vojnoj akciji SSSR-a protiv Jugoslavije mnogo se raspravljalo, a SAD i NATO su zauzeli čvrst stav, koji su, između ostalih, iznijeli američki predsjednik Carter i zamjenik državnog tajnika Warren Christopher – Zapad će oružanom silom štititi SFRJ od sovjetskog napada. Strah od sovjetske intervencije podgrijavala je i činjenica da je Titova smrt bila pitanje trenutka, a nakon nje bi, kako je pisao časopis *Time*, moglo doći do unutarnjih sukoba koji bi nagnali SSSR da intervenira. Većina američkih tajnih službi ipak se usuglasila da afganistanski scenarij neće biti ponovljen u Europi.⁵⁰

Prilikom rasprave o Afganistanu u VS-u UN-a, šef jugoslavenske misije Miljan Komatina izjavio je da se Jugoslavija zalaže za „neodložno i bezuvjetno“ sovjetsko povlačenje. Intervenciju je opisao kao miješanje u unutarnje poslove zemlje članice PN-a, naglasivši i potrebu da se stane na kraj intervencionizmu u svijetu i spriječi međublokovsko zaoštavanje. Službeni jugoslavenski stav, koji su podržale mnoge zemlje PN-a, iskazao je i Vrhovec, govoreći o nedopustivosti primjene politike sile i miješanja u tuđe unutarnje poslove. U konačnici, SFRJ je, poput većine zemalja, podržala Rezoluciju Opće skupštine UN-a, kojom je osuđena sovjetska intervencija i zatraženo povlačenje iz Afganistana.⁵¹

Sovjetski su mediji krajem siječnja 1980. zabrinutost Zapada za unutrašnje prilike u Jugoslaviji nazvali licemjernim i doveli ga u vezu s pokušajem narušavanja odnosa dviju zemalja, a Brežnjev je krajem veljače Titu poslao pismo u kojemu je, uz već uobičajeno nabijanje optužbi na račun SAD-a i Cartera, sugerirao Jugoslaviji da svoj autoritet u PNZ-u iskoristi za popuštanje napetosti. Sovjetski su analitičari isprva ocijenili da jugoslavenski stav o zbivanjima u Afganistanu ne bi bio toliko „prozapadan“ da je Tito u stanju odlučivati. Unatoč jugoslavenskoj osudi intervencije i protunapadima u sovjetskom tisku, nije došlo do dramatičnog kvarenja odnosa dviju zemalja, a SFRJ nije pristupila mjerama poput onih kakve su poduzeli SAD i saveznici. Štoviše, suradnja Beograda i Moskve nastavljena je na privrednom, znanstvenom i kulturnom planu, a susreti diplomata dviju zemalja, razmjena mišljenja o međunarodnim pitanjima i razgovori o unaprjeđenju suradnje bili su nerijetka pojava. SSSR je u to vrijeme bio najveći jugoslavenski trgovinski partner. Kvaliteta jugoslavensko-sovjetskih odnosa potvrđena je brojnim konkretnim primjerima – npr. sovjetskim sudjelovanjem u gradnji ili rekonstrukciji 120 privrednih objekata u Jugoslaviji, izborom trojice sovjetskih akademika za dopisne članove JAZU-a, suradnjom u automobilskoj

⁵⁰ Jakovina 2011, 287-292, 294, 299, 301-305, 314, 316-317, 360; *Vjesnik*, 29. XII. 1979., AV, 48; 30. XII. 1979., AV, 16; 31. XII. 1979. – 2. I. 1980. (trobroj), AV, 1; The President's News Conference, 13. II. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32928>, 2. I. 2013.)

⁵¹ *Vjesnik*, 8. I. 1980., AV, 1, 3; 9. I. 1980., AV, 1, 12; 15. I. 1980., AV, 1, 16; 16. I. 1980., Vukov Colić, 1, 3

industriji (jugoslavenske *Crvene zastave* i sovjetskog VAZ-a), otvaranjem olimpijske telefonske centrale u Moskvi vrijedne 47 milijuna \$, koju su isporučile i opremile telekomunikacijske tvornice *Nikola Tesla* iz Zagreba i *Iskra* iz Kranja, zatim početkom gradnje strojeva za moskovsku brodersku tvrtku *Sudimport* u splitskom brodogradilištu, potpisivanjem plana i protokola o suradnji jugoslavenskog i sovjetskog Saveza književnika, montažom agregata karlovačke *Jugoturbine* vrijednih 8 milijuna \$ u Novom Voronježu, najavom da će ukupna razmjena robe i usluga u 1980. doseći rekordnih 5 milijardi \$ itd.⁵²

Pa opet, dobri odnosi sa SSSR-om, ali i istočnoeuropskim prosovjetskim režimima te antiameričkim Iranom, nisu narušili jugoslavensko partnerstvo sa SAD-om, unatoč zaoštavanju između Moskve i Washingtona nakon intervencije u Afganistanu. Dobre jugoslavensko-američke odnose i obostranu želju za njihovim daljnjim napretkom potvrdili su diplomati obiju zemalja prilikom brojnih susreta i sastanaka – npr. Lončarovih s Vanceom, Brzezinskim, O'Neillom, Millerom i Mondaleom; Vrhovčeva s Nimitzom, Eagleburgerovih s Vakićem, Markovićem, Ikonićem i Kostićem itd. Suradnja se konkretizirala u projektima, poput američkog kreditiranja izgradnje dionice autoputa *Bratstva i jedinstva*, te sporazumima, poput onog o znanstvenoj i tehnološkoj suradnji. Opet se pokazalo da je Amerikancima svaka vlast u SFRJ, koliko god nedemokratska bila, ipak prihvatljiva sve dok je neovisna o SSSR-u. Zanimljivo, unatoč odličnim odnosima, Carter je jedan od rijetkih svjetskih državnika koji nije prisustvovao Titovu sprovodu u svibnju 1980. godine. No već 24. VI. stigao je u posjet SFRJ, a sastanak s jugoslavenskim rukovodstvom potvrdio je bliskost stavova o zbivanjima u Afganistanu, razvidnu već nedugo nakon početka intervencije: istaknuto je pravo svih naroda svijeta „na samostalno određenje vlastite sudbine, uz potrebu povlačenja prisutnih stranih trupa s teritorija drugih zemalja.“⁵³

⁵² Jakovina 2011, 309-310, 318-319; *Vjesnik*, 18. I. 1980., AV, 16; 25. I. 1980., AV, 16; 29. I. 1980., AV, 16; 12. II. 1980., AV, 16; 13. II. 1980., AV, 16; 17. II. 1980., AV, 2; 21. II. 1980., Bekić, 16; 5. III. 1980., AV, 12; 8. III. 1980., AV, 48; 1. IV. 1980., AV, 16; 8. IV. 1980., AV, 16; 11. IV. 1980., AV, 16; 14. IV. 1980., AV, 1, 12; 15. IV. 1980., AV, 16; 23. IV. 1980., AV, 12; 22. V. 1980., AV, 16; 24. V. 1980., AV, 12; 2. VI. 1980., Bekić, 3; 10. VI. 1980., AV, 3, 16; 11. VI. 1980., AV, 12; 7. VII. 1980., AV, 14; 9. VII. 1980., AV, 1, 3; 10. VII. 1980., AV, 1

⁵³ *Vjesnik*, 12. XII. 1979., AV, 16; 14. XII. 1979., AV, 16; 27. XII. 1979., AV, 1; 10. I. 1980., AV, 1, 16; 11. I. 1980., AV, 16; 17. I. 1980., AV, 16; 25. I. 1980., AV, 3; 27. I. 1980., AV, 24; 2. II. 1980., AV, 48; 10. II. 1980., AV, 1; 11. II. 1980., AV, 16; 28. II. 1980., AV, 16; 25. III. 1980., AV, 1; 2. IV. 1980., AV, 12; 3. IV. 1980., AV, 1; 9. IV. 1980., AV, 16; 10. IV. 1980., AV, 16; 18. IV. 1980., AV, 16; 10. V. 1980., AV, 3; 16. V. 1980., AV, 16; 27. V. 1980., AV, 16; 6. VI. 1980., AV, 16; 13. VI. 1980., AV, 1; 14. VI. 1980., AV, 12; 14. VII. 1980., AV,

Jugoslavija je i dalje bila poželjan partner objema supersilama, važan politički čimbenik i točka ravnoteže u svjetskim okvirima. Uostalom, zbog toga se i našla u neugodnom položaju u kontekstu međunarodnih odnosa, postavši zemlja oko koje su SAD i SSSR vodili propagandni rat.⁵⁴

1; 17. VII. 1980., AV, 14; Yugoslavia: State Dinner in Belgrade Toast of the President, 24. VI. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44653>, 19. XI. 2012.); Jakovina 2010, 783; Jakovina 2011, 317

⁵⁴ Jakovina 2011, 314-316

3. Olimpijske igre u Moskvi 1980. godine

Hladni se rat manifestirao u svim područjima ljudskog djelovanja, a konfrontacije supersila odrazile su se i na sport. Zbog svoje globalnosti i masovnosti, kao i zbog činjenice da su u isto vrijeme na istom mjestu okupljale gotovo sve najbolje svjetske sportaše, Olimpijske igre postale su najvažnijim hladnoratovskim sportskim bojištem.

Tijekom osamdesetih godina OI su bile daleko od amaterske sportske priredbe, iako su kao takve zamišljene i obnovljene 1896. godine. Ipak, nisu svi sportaši koji su na Igrama nastupali bili profesionalci, što se u nekim slučajevima negativno odrazilo na kvalitetu pojedinih natjecanja – npr. olimpijski se nogometni turnir zbog odsustva velikog broja važnih igrača u kvalitativnom smislu nije mogao mjeriti sa Svjetskim ili Europskim prvenstvom⁵⁵, dok su se američki profesionalci iz NBA-a, najjače košarkaške lige na svijetu, na Igrama prvi put pojavili 1992. u Barceloni. Doduše, američkoj košarkaškoj reprezentaciji to nije pričinjavalo prevelik problem, pa je i s isključivo sveučilišnim igračima osvajala sve zlatne olimpijske medalje od 1936., kada je košarka postala dijelom olimpijskog programa, do 1976., s iznimkom iz 1972., kada je na kontroverzan način u finalu poražena od SSSR-a.⁵⁶ Dakako, neki su od sveučilištaraca u redovima američkih olimpijskih reprezentacija kasnije postali renomirani NBA igrači. Tako su olimpijska zlata osvajali Bill Russell, legendarni centar Boston Celticsa koji je još i danas igrač s najviše osvojenih naslova NBA prvaka, njih čak 11, potom Oscar Robertson, Walt Bellamy i Jerry West, sve odreda igrači koji su kasnije postali članovima košarkaškog *Hall of Famea*, Kuće slavnih.

Slom politike detanta na sovjetskoj okupaciji Afganistana odrazio se i na sport, pa je olimpijski pokret tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća ostao obilježen bojkotima – fenomenima koji su danas možda i prva asocijacija na Olimpijske igre u Moskvi i Los Angelesu, a kao i u svim pitanjima od velike važnosti za svjetsku politiku, ključnu su ulogu i u ovim slučajevima igrale supersile. Pitanje (ne)odlaska na Olimpijske igre u Moskvu postalo je jedna od najvažnijih tema međunarodne politike u prvoj polovici 1980. godine, tema kojom su se bavili mnogi svjetski predsjednici, premijeri i ministri.

⁵⁵ Za ilustraciju tvrdnje dovoljno je usporediti sastave reprezentacija Francuske i Zapadne Njemačke na Europskom prvenstvu 1984. i na Olimpijskim igrama iste godine. (Perelman, 429-430; <http://www.uefa.com/uefaeuro/season=1984/matches/round=204/match=3463/index.html>, 17. XII. 2012.; http://en.wikipedia.org/wiki/UEFA_Euro_1984_squads, 17. XII. 2012.)

⁵⁶ Novikov, Vol. 3, 124; <http://www.youtube.com/watch?v=RwZuPi4cbyg>, 17. XII. 2012.

3.1. SAD i saveznici u bojkotu moskovskih Igara

Već na samom početku 1980. godine, zapadnonjemački predstavnik je na hitnom sastanku vijeća NATO-pakta predložio razmatranje mogućnosti bojkota moskovskih OI ukoliko Sovjeti ne povuku vojsku iz Afganistana. Odmah potom, službeni predstavnici iz Washingtona odbacili su tvrdnje da je takav potez u pripremi, a oglasili su se i neki od nacionalnih olimpijskih odbora (OO). Izvršni predsjednik USOC-a Don Miller usprotivio se upotrebi olimpijskog pokreta u političke svrhe, odnosno mogućnosti neodlaska američkih sportaša u Moskvu, a slične su stavove zauzeli i britanski, zapadnonjemački i talijanski OO.⁵⁷

Kad je predsjednik Carter 4. I. 1980. i službeno kao jednu od protumjera sovjetskoj okupaciji Afganistana spomenuo mogućnost bojkota Igara, postalo je jasno da nije nerealno očekivati takav razvoj situacije, iako su u USOC-u smatrali da je Carterova najava „suprotna olimpijskom duhu“. Sljedećih su dana o bojkotu govorili i drugi visoki američki dužnosnici. Potpredsjednik Mondale predložio je da se MOO-u istakne zahtjev za premještanjem Igara u neki drugi grad, spomenuvši kao rješenja Montreal i München, domaćine prethodnih dviju Olimpijada, dok je državni tajnik Vance izjavio da SAD ne bi trebale sudjelovati na OI ukoliko SSSR do 15. II. ne povuče trupe iz Afganistana. Američka administracija ozbiljno je razmatrala mogućnost održavanja Igara izvan Moskve, te je izrazila i spremnost da financijski pomogne realizaciji te ideje. No predstavnici USOC-a i američkih sportskih saveza bili su jedini koji su mogli odlučivati o bojkotu, a oni su se usprotivili mogućnosti da američki sportaši ne sudjeluju na OI.⁵⁸

Američki predsjednik, ujedno i počasni predsjednik nacionalnog OO-a, uputio je 20. I. Robertu Kaneu, čelniku USOC-a, pismo u kojem je službeno pozvao na bojkot moskovskih Igara ukoliko se Sovjeti u roku od mjesec dana ne povuku iz Afganistana. U pismu je obrazložio stavove svoje administracije o sovjetskoj agresiji kao ozbiljnoj prijetnji svjetskom miru, koju je osudila većina međunarodne zajednice. Izrazio je predanost ideji o nemiješanju državne politike u olimpizam, no ovaj put je ulog bio prevelik da bi se američka vlada toga i pridržavala, jer to ne čini ni sovjetska, koja je za čelnika Organizacijskog odbora moskovskih Igara postavila svog visokog dužnosnika Ignjatija Novikova. Kako je SSSR organizaciji OI pridavao i veliku političku važnost, pisao je dalje Carter, premještanje Igara bi sovjetskom

⁵⁷ *Vjesnik*, 3. I. 1980., AV, 1; 4. I. 1980., AV, 3, S, 9

⁵⁸ Address to the Nation on the Soviet Invasion of Afghanistan, 4. I. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32911>, 29. I. 2013.); *Vjesnik*, 6. I. 1980., AV, 1; 7. I. 1980., AV, 1; 12. I. 1980., AV, 3; 18. I. 1980., AV, 2

stanovništvu poslalo poruku da se većina zemalja protivi politici njihove vlade. Stoga je tražio da USOC, u suradnji s OO-ima drugih zemalja, predloži MOO-u premještanje ili otkazivanje predstojećih ljetnih OI, ukoliko se SSSR za mjesec dana ne povuče iz Afganistana. Istaknuo je da bi u slučaju da MOO taj prijedlog odbije, USOC i Odbori zemalja koje dijele američke stavove trebali bojkotirati moskovske OI i organizirati paralelne Igre, kojima je američka vlada spremna pružiti punu podršku. Naglasio je da razumije Kaneovu brigu za sve sportaše koji su se neumorno i mukotrpno pripremali za nastup u Moskvi, ali svemu tome mora se pretpostaviti čuvanje nacionalne sigurnosti i svjetskog mira. Međunarodnu je zajednicu pozvao da podrži ideju o održavanju svih budućih Igara na istom mjestu – u Grčkoj u slučaju ljetnih OI, dok bi se za zimske trebalo pronaći prikladnog domaćina. Zaključio je da su ovakvi potezi nužni za očuvanje svjetskog mira i kažnjavanje sovjetske agresije koja uništava međunarodno prijateljstvo i dobru volju, vrijednosti koje olimpizam nastoji razvijati. Neki su članovi USOC-a izrazili zabrinutost da bi se bojkot OI u Moskvi mogao negativno odraziti na Zimske OI, kojima će u veljači 1980. domaćin biti američki Lake Placid, kao i na OI u Los Angelesu 1984., te da bi čak mogao rezultirati krahom olimpijskog pokreta. Sam Kane je izjavio da „bojkot nudi samo izolaciju“. Ipak, najavljeno je da će se Carterov prijedlog za nekoliko dana naći na dnevnom redu USOC-a, a američki su sportaši pozvani na smirenost i nastavak treninga. *Vjesnikov* dopisnik iz SAD-a Dražen Vukov Colić prenio je 24. I. ocjenu neimenovanog člana USOC-a da će se to tijelo teško moći usprotiviti konačnoj odluci Carterove administracije. Dopisnik je, ispostavit će se, krivo ocijenio da su nade za uspjeh bojkota male.⁵⁹

Lord Michael Killanin, tadašnji predsjednik MOO-a, nije pokazao razumijevanje za Carterovu inicijativu, te je oštro replicirao da će se Igre održati „ili u Moskvi, ili nigdje“, dodavši i da se MOO ne smije miješati u politiku. Sovjetski mediji su sa zamjetnom dozom zadovoljstva prenijeli Killaninov odgovor na Carterov poziv na bojkot. *Vjesnikov* dopisnik iz Moskve Milan Bekić prenio je da se sovjetski tisak isprva ponašao kao da se ništa naročito ne događa. Spominjalo se tek da SAD pritišće svoje saveznike da ne sudjeluju na Igrama, čemu se većina međunarodne zajednice protivi. Radovi na sportskoj, prometnoj i ugostiteljskoj infrastrukturi u SSSR-u polako su privođeni kraju, a sovjetski su se sportaši nastavili

⁵⁹ 1980 Summer Olympics Letter to the President of the U.S. Olympic Committee on the Games To Be Held in Moscow, 20. I. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33059>, 18. XII. 2012.); *Vjesnik*, 21. I. 1980., AV, 16; 23. I. 1980., AV, 1; 24. I. 1980., Vukov Colić, 2

pripremati za ZOI u Lake Placidu. Unatoč strahovanjima, anketa provedena među Moskovljanima pokazala je da se ipak očekuje održavanje Igara.⁶⁰

Iako je izazvao zadovoljstvo u SSSR-u, Killaninov odgovor nije obeshrabrio Carterovu administraciju i dio američkih medija, pa se potpredsjednik Mondale pozvao na tekst Roberta Kaisera u *Washington Postu*, u kojem se tvrdilo da će bojkot Igara, koje Moskva doživljava kao priliku za „najluksuzniju propagandnu paradu“, nanijeti veći udarac SSSR-u od bilo kakve vojne intervencije i izazvati šok u svim dijelovima sovjetskog društva. Komentator *New York Timesa* predložio je da SAD sudjeluju na Igrama u Moskvi, ali i da se sve buduće OI održe u Grčkoj. Vance je najavio da će se konačna američka odluka znati sredinom veljače, a njegov pomoćnik Warren Christopher u Europi je ispitivao snagu podrške tamošnjih saveznika.⁶¹

Međunarodna je zajednica pozorno pratila poteze američke administracije. Već u prvoj polovici siječnja, nedugo nakon Carterova istupa 4. I., Saudijska Arabija je postala prva zemlja koja je objavila da njezini sportaši neće sudjelovati na moskovskim Igrama, a sklonost bojkotu su nedugo potom iskazali Egipat i Fidži. Iako su najprije predstavnici zapadnonjemačkog OO-a diplomatski poručili da „sport ne bi trebalo miješati s politikom“, kancelar Schmidt je sredinom siječnja izrazio spremnost da se njegova zemlja pridruži svim mjerama koje će predložiti SAD, a nakon Carterova službenog poziva na bojkot ministar vanjskih poslova Hans-Dietrich Genscher najavio je da će se SRNJ savjetovati s partnerima iz Europske zajednice. Zapadnonjemačka parlamentarna opozicija podržala je Cartera, dok su mediji bili podijeljeni. Francuski stav je u samom startu bio jasniji od zapadnonjemačkog, te se činilo izvjesnim da će Francuzi sudjelovati na OI, kako su najavili ministar sporta Jean-Pierre Soisson i predsjednik parlamenta Jacques Chaban-Delmas, koji je podržao Killaninovu izjavu o održavanju Igara u „Moskvi ili nigdje“. Francusko političko vodstvo nije se miješalo u odluku nacionalnog OO-a, koji je 22. I. obavijestio Organizacijski odbor Igara u Moskvi da će francuski sportaši sudjelovati na OI. Nakon Carterova poziva na bojkot, iz uglednog francuskog sportskog dnevnika *L'Equipe* stigao je prijedlog da se Igre održe bez zastava i himni. S Killaninovima „u Moskvi ili nigdje“ stavom složio se i predsjednik Britanskog olimpijskog odbora (BOA) Denis Follows, za razliku od britanske premijerke Margaret Thatcher, koja je najprije podržala ideju o premještanju Igara u neku drugu zemlju, a potom i Carterov poziv na bojkot. Australiski premijer Malcolm Fraser i kanadski Joe Clark dijelili su

⁶⁰ *Vjesnik*, 22. I. 1980., AV, 3; 24. I. 1980., Bekić, 2

⁶¹ *Vjesnik*, 24. I. 1980., Vukov Colić, 2

njezine stavove. Vodeći političari Danske, Švedske i Norveške nisu podržali američku inicijativu, koju je službeno odbacio i Brazil, čija se nogometna, sportska, ali i nacionalna ikona Edison Arantes do Nascimento, poznatiji kao Pele, također usprotivio mogućnosti bojkota. Ni posjet Carterova izaslanika Andrewa Jacksona Goodpastera Brazilu potkraj siječnja nije naveo političke i sportske dužnosnike te zemlje da promjene svoje mišljenje. Nizozemska je otkazala novčanu pomoć svojim sportašima, a Grci su se složili s Carterovim prijedlogom o održavanju svih budućih OI u njihovoj zemlji, no ta ideja nije bila privlačna i drugim zemljama. Predsjednik talijanskog OO-a (CONI) Carraro izjavio je da bi neodržavanje Igara u Moskvi prouzrokovalo tešku, možda i nepopravljivu štetu za olimpijski pokret, te je dodao da će CONI poštovati odluku MOO-a.⁶²

Iako je podržala Rezoluciju kojom je osuđena sovjetska intervencija u Afganistanu, Jugoslavija se nije odlučila pristupiti konkretnim potezima kako bi agresiju doista i kaznila, pa je tako i njezina olimpijska reprezentacija sudjelovala na moskovskim Igrama. Kad je 20. I. Carter pozvao USOC na bojkot ukoliko ne dođe do odgode ili otkazivanja Igara, ili ukoliko se Sovjeti ne povuku iz Afganistana, Josip Vrhovec je u Beogradu primio Lawrencea Eagleburgera, američkog veleposlanika u Jugoslaviji. Eagleburger je jugoslavenskom ministru uručio tekst kakav je Carter uputio USOC-u. Tako je i Jugoslaviji preporučeno da slijedi poteze američke administracije i ne pošalje sportaše u Moskvu, no u Beogradu su smatrali da takva inicijativa neće polučiti značajnije rezultate.⁶³ Dok su mnogi svjetski državnici i ministri iznosili svoje stavove o pitanju (ne)sudjelovanja na OI, službenog priopćenja jugoslavenskih političkih dužnosnika nije bilo. Prvu vijest na temelju koje se dalo naslutiti da će SFRJ sudjelovati na Igrama, *Vjesnik* je donio 8. I., izvijestivši o pripremama jugoslavenskih jedriličara za Igre. Nešto manje od dva tjedna potom (21. I.), Košarkaški savez Jugoslavije (KSJ) usvojio je plan priprema reprezentacije za nastup na OI. Milan Ercegan, potpredsjednik Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije (SFKJ), izrazio je 23. I. punu podršku Igrama, protiveći se bojkotu i označivši sport kao sredstvo zbližavanja naroda svijeta. Na samom kraju siječnja oglasio se i predsjednik Jugoslavenskog olimpijskog odbora (JOO) Đorđe Peklić, istaknuvši da se sportaši s velikim ambicijama spremaju za nastupe u Moskvi,

⁶² *Vjesnik*, 5. I. 1980., AV, 38; 18. I. 1980., AV, 2, Fijačko, 3; 19. I. 1980., AV, 2; 22. I. 1980., AV, 3; 23. I. 1980., AV, 1; 24. I. 1980., Fijačko, 2, AV, 3; 30. I. 1980., AV, 2, 3; <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinetoffice/corp/assets/foi/moscow/moscow09.pdf>, 19. XII. 2012.

⁶³ Jakovina 2008; Jakovina 2011, 307-308

dok je dužnosnik SSVP-a Mirko Kalezić na konferenciji za tisak izjavio da mogućnost bojkota nije razmatrana na političkoj razini.⁶⁴

Nakon razmatranja Carterova poziva, USOC je krajem siječnja odlučio zatražiti od MOO-a premještanje ili otkazivanje Igara, ali se ogradio od bojkota i naveo da se američki sportaši nastavljaju pripremati za OI. Najavljeno je da će konačnu odluku o bojkotu USOC donijeti nakon sastanka svojih dužnosnika s Killaninom na zasjedanju MOO-a 10. II. u Lake Placidu. Kongres je 24. I. s 386 glasova za i 12 protiv usvojio rezoluciju kojom će od MOO-a tražiti premještanje, odgodu ili otkazivanje Igara, a u slučaju odbijenice američke sportaše i građane pozvat će se da bojkotiraju OI. Rezoluciju je 29. I. prihvatio i Senat, a rezultat glasovanja bio je gotovo jednako uvjerljiv kao u Kongresu – 88 glasova za i samo 4 protiv. Krajem siječnja objavljeni su rezultati ankete prema kojoj 86 % Amerikanaca podržava bojkot, što je značilo da američka javnost ipak nije tako duboko podijeljena kako je *Vjesnik* ranije pisao. S druge strane, sovjetski je OO pozvao na suprotstavljanje bojkotu i poslao svoje sportaše na ZOI u Lake Placid, a oni se tamo nisu susreli s većim problemima.⁶⁵

Za vrijeme trajanja ZOI, u Lake Placidu je od 10. do 12. II. održana 82. sjednica MOO-a na kojoj je počasni predsjednik USOC-a Vance oštro osudio mogućnost da se Igre održe u Moskvi i predložio da se ubuduće održavaju u Grčkoj. Kane je sada naveo 24. V. kao krajnji rok za odluku, iako je Carter tražio da ona bude poznata do 20. II. U skladu s očekivanjima, MOO je odbacio američki prijedlog i jednoglasno odlučio da Moskva ostaje domaćin ljetnih Igara 1980. godine. Sovjetski su mediji slavodobitno izvijestili kako je „propala američka diverzija“ i „pokušaj miniranja olimpijskog sporta“, a Carter je ponovio da će SAD bojkotirati Igre ukoliko se SSSR do 20. II. ne povuče iz Afganistana. Ipak, takvu je odluku mogao donijeti samo USOC, kojega je američka administracija pozvala da ne šalje sportaše u Moskvu. Američki je predsjednik istaknuo da Sovjeti tretiraju Igre kao prvorazrednu propagandnu manifestaciju i pritom potpuno ignoriraju sportsku važnost događaja, a činjenicu da će se OI održati u Moskvi prezentiraju kao priznanje miroljubivoj sovjetskoj vanjskoj politici. U tim danima, sredinom veljače, činilo se da će 20-ak zemalja bojkotirati Igre, a još ih je 30-ak pokazivalo sklonost takvoj odluci.⁶⁶

⁶⁴ *Vjesnik*, 8. I. 1980., S, 9; 21. I. 1980., S, 9; 24. I. 1980., AV, 16; 1. II. 1980., S, 9, AV, 16

⁶⁵ <http://history.state.gov/milestones/1977-1980/Olympic>, 8. I. 2013.; *Vjesnik*, 28. I. 1980., AV, 3; 30. I. 1980., AV, 3; 2. II. 1980., Bosanac, 38; 13. II. 1980., S, 9

⁶⁶ The President's News Conference, 13. II. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32928>, 2. I. 2013.); *Vjesnik*, 13. II. 1980., S, 1, 9; 14. II. 1980., S, 1, 9, AV, 3; 15. II. 1980., AV, 16; *Olympic Review* 149, ožujak 1980., 109-111

Središnji događaj ZOI u Lake Placidu svakako je bio hokejaški turnir, na kojemu je 22. II. američka reprezentacija, sastavljena isključivo od sveučilištaraca, s 4:3 svladala favorizirane Sovjete u vjerojatno najslavnijoj hokejaškoj utakmici ikad, utakmici koja je u sportskoj povijesti ostala upamćena kao *Miracle on Ice* i koja je domaćinima, zajedno s pobjedom nad Fincima u posljednjem kolu, donijela zlatnu medalju. Pobjeda nad hladnoratovskim rivalom koincidirala je sa snažnim zaoštavanjem između Moskve i Washingtona, te je stoga uvelike nadišla sportske okvire. Carter je u intervjuu 25. II. izjavio da je odmah po završetku utakmice telefonski čestitao američkom izborniku Herbu Brooksu, koji je Predsjedniku rekao da ga podržava u nastojanjima da se ljetne Igre ne održe u Moskvi. Carter je dodao da će uložiti velike napore kako bi se održale kvalitetne paralelne OI.⁶⁷

Dana 21. III. sastao se sa sportašima koji su trebali predstavljati SAD u Moskvi, te im elaborirao stavove svoje administracije. Ovom je prilikom održavanje Igara u SSSR-u usporedio s održavanjem Igara u Berlinu 1936. godine. Predsjednik je sportašima govorio o sovjetskoj vanjskoj politici od Drugog svjetskog rata te o agresiji na „slobodoljubivi, nedužni i duboko religiozni“ Afganistan, dodavši da se u SSSR-u ništa ne zna o zločinima i kršenju ljudskih prava u Afganistanu od strane sovjetskih snaga, kao ni o osudi agresije od strane međunarodne zajednice. Govorio je i o propagandnoj dimenziji Igara, ističući da SSSR dobivanje domaćinstva interpretira kao međunarodno priznanje sovjetskoj vanjskoj politici. Sve navedeno razlog je zbog kojega će SAD bojkotirati OI, a administracija, nastavio je Carter, uživa podršku nacije u ovakvoj odluci. Izrazio je divljenje okupljenim sportašima koji su dugo i mukotrpno trenirali kako bi nastupili na Igrama, zbog čega mu je izrazito neugodno priopćiti im ovakvu vijest, ali ih u ime mira, slobode i ljudskih prava mora tražiti za razumijevanje te teške odluke. Ponovio je da se prvenstveno zalaže za premještanje, odgodu ili otkazivanje Igara ukoliko se Sovjeti ne povuku iz Afganistana. U suprotnom, američki se sportaši neće natjecati u Moskvi. Izjavio je i da bi se sve buduće ljetne OI trebale održavati u Grčkoj.⁶⁸

U drugoj polovici ožujka, ministri za sport dvadeset i jedne zemlje Europskog vijeća održali su sastanak kako bi raspravljali o (ne)sudjelovanju na moskovskim Igrama. Podršku bojkotu iskazali su britanski, nizozemski i portugalski predstavnici, dok su švedski, švicarski, austrijski i ciparski istaknuli da će odluku prepustiti svojim OO-ima. Predstavnici ostalih

⁶⁷ Interview With the President Remarks and Question-and-Answer Session With Editors and News Directors, 25. II. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32982>, 2. I. 2013.); *Do You Believe in Miracles?*

⁶⁸ Remarks to Representatives of U.S. Teams to the 1980 Summer Olympics, 21. III. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33171>, 2. I. 2013.)

zemalja složili su se s prepuštanjem odluke nacionalnim OO-ima, ali su ostavili otvorenom mogućnost da će njihove vlade pokušati utjecati na nacionalne Odbore. Unatoč primjedbama britanske vlade, nacionalni OO je 25. III. velikom većinom glasova odlučio da će britanski sportaši sudjelovati na Igrama. Odlazak u Moskvu najavile su i Švedska, Norveška te Austrija. Norvežani su u konačnici ipak stali uz SAD, pa se njihovi sportaši nisu pojavili na Igrama. Španjolska je vlada najavila da će odluku o sudjelovanju prepustiti sportskim forumima, zbog čega se očekivalo da će Španjolci nastupiti u Moskvi. Neke su zemlje, poput SRNJ i Japana, odlučile pričekati konačnu odluku SAD-a, pa još početkom travnja relativno mnogo zemalja nije objavilo hoće li sudjelovati na Igrama.⁶⁹

Iako USOC još nije donio službenu odluku o bojkotu, *Coca-Cola* je krajem ožujka najavila povlačenje s moskovskih Igara, na kojima je trebala biti glavni opskrbljivač bezalkoholnim pićima. To je značilo da će ova kompanija po prvi put nakon 1928. biti odsutna s nekih Igara, bilo ljetnih, bilo zimskih.⁷⁰

Američka je administracija početkom travnja krenula u posljednju ofenzivu kako bi uvjerila USOC u opravdanost bojkota i navela ga da ne šalje američke sportaše u Moskvu. Carter je 5. IV. poslao dopis Kaneu, u kojemu je tražio da se USOC na sljedećem zasjedanju opredijeli za bojkot. Naveo je da bi drukčija odluka naštetila olimpijskom pokretu, a bila bi i protivna američkim nacionalnim interesima, te bi ugrozila sigurnost na području Perzijskog zaljeva, kao i mir i stabilnost u svijetu. Predsjednik je pozvao Kanea da podrži bojkot, naglasivši da osim njega takav stav dijele i Kongres i američki narod. Slični dopisi upućeni su svim članovima USOC-a koji su odlučivali o (ne)odlasku na Igre. Iz State Departmenta su kritizirali MOO, jer je nastojeći spasiti OI u Moskvi razmatrao mogućnost da sportašima dozvoli natjecanje izvan nacionalnih ekipa, kao pojedincima, što dotada nije bilo moguće. Vance i Brown su USOC-u 8. IV. još jednom izložili stav Carterove administracije o OI u Moskvi. Predsjednik je 10. IV. na godišnjoj konvenciji Američkog društva novinskih urednika opet usporedio OI u Moskvi s onima iz 1936., citirajući pritom dio teksta iz sovjetskog partijskog priručnika, u kojemu se dobivanje domaćinstva OI prezentira kao priznanje sovjetskoj vanjskoj politici. Amerikanci će bojkotom reći što misle o „ispravnosti“ te politike, nastavio je Carter, dodavši i da će, ako to bude potrebno, poduzeti pravne korake kako se američki sportaši ne bi natjecali u Moskvi. Na konferenciji za tisak dan potom, novinar Alan Grigsby osvrnuo se na ovu Predsjednikovu najavu, a potom ga pitao nisu

⁶⁹ http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/march/25/newsid_2531000/2531175.stm, 27. XII. 2012.; *Vjesnik*, 22. III. 1980., AV, 3; 7. IV. 1980., AV, 16

⁷⁰ *Vjesnik*, 23. III. 1980., AV, 2

li takvi potezi tipični za totalitarističke režime poput sovjetskog. Carter je odgovorio da se sportaši na OI ne natječu kao pojedinci, već kao predstavnici svoje zemlje, a on, kao predsjednik koji smatra da je nacionalna sigurnost ugrožena, samo poduzima ono što mu zakonske ovlasti dopuštaju. Opet je istaknuo da Kongres i više od dvije trećine američkih građana podržavaju bojkot. Na druženju sa stranim dopisnicima 12. IV. ponovio je otprije poznate stavove o sovjetskoj vanjskoj politici i nužnosti bojkota. Naglasio je da SAD ne prisiljavaju druge zemlje da zauzmu isti stav, dodavši da je već između 20 i 30 zemalja odlučilo ne sudjelovati na Igrama.⁷¹

Razmatranje bojkota USOC je zakazao za 11. i 12. IV. na sastanku u Coloradu Springsu, a očekivalo se da će donošenje konačne odluke biti odgođeno, jer je 24. V. određen kao konačan rok za prihvaćanje poziva moskovskog Organizacijskog odbora. Sovjeti su uoči sastanka objavili da je 105 OO-a prihvatilo poziv, a samo 6 se odlučilo za bojkot. Neposredno prije odluke, Mondale je apelirao na patriotsku svijest dužnosnika američkih sportskih saveza i organizacija, istaknuvši i da se ne radi o sportskom, već o pitanju nacionalne sigurnosti slobodnog svijeta. USOC je 12. IV. dvotrećinskom većinom glasova (1604:797) donio konačnu odluku – američki sportaši neće sudjelovati na moskovskim Igrama. Odluka je mogla biti promijenjena samo ako Predsjednik do 20. V. obavijesti Odbor da su se promijenile i okolnosti koje su motivirale ovakvu odluku. Smatra se da bi u slučaju donošenja drukčije odluke Carter sportašima uskratio putovnice, smanjio novčanu pomoć nacionalnom OO-u i uveo velike poreze na rad amaterskih sportskih organizacija, čime je uoči 12. IV. prijetio. Mondale je 15. IV. izjavio da je američka administracija dobila potvrdu više od 50 svjetskih vlada da podržavaju bojkot. U SSSR-u je američka objava bojkota izazvala lavinu nezadovoljstva te naišla na oštre kritike i osude, a tamošnji su mediji posebno isticali da je odluka USOC-a donesena pod političkim pritiskom. Najavljeno je da će sovjetski OO na sljedećoj sjednici MOO-a tražiti premještanje OI 1984. iz Los Angelesa, a ukoliko MOO ne usvoji takvu odluku, valja očekivati sovjetski bojkot. Unatoč svemu, iz Moskve su poručili da

⁷¹ 1980 Summer Olympics in Moscow Mailgram to the President of the United States Olympic Committee on U.S. Participation in the Games, 5. IV. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33238>, 3. I. 2013.); American Society of Newspaper Editors Remarks and a Question-and-Answer Session at the Society's Annual Convention, 10. IV. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33248>, 3. I. 2013.); Interview With the President Remarks and a Question-and-Answer Session With Editors and Broadcasters, 11. IV. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33264>, 3. I. 2013.); Interview With the President Question-and-Answer Session With Foreign Correspondents, 12. IV. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33269>, 3. I. 1980.); *Vjesnik*, 6. IV. 1980., AV, 20

su svi poslovi dovršeni i da je grad spreman, te da će se Igre održati i bez SAD-a, a na njima će sudjelovati sportaši iz više od 100 zemalja. State Department je priopćio da SSSR manjim zemljama nudi i podmirenje putnih troškova kako bi ih naveo da dođu u Moskvu.⁷²

Većina europskih OO-a kritizirala je odluku USOC-a i ocijenila ju kao popuštanje političkom pritisku američke vlade. Follows je izrazio razočaranje i naglasio da je američkim bojkotom devalvirana vrijednost olimpijskih medalja, dok je Carraro izjavio da europski OO-i trebaju zauzeti zajednički stav prema odluci USOC-a, dodavši da strahuje za budućnost olimpijskog pokreta i da će odsustvo američkih sportaša negativno utjecati na kvalitetu natjecanja. Predsjednik nizozemskog OO-a Kos Idenburg izrazio je želju da njegova zemlja nastupi u Moskvi, ali i spomenuo da će na konačnu odluku bitno utjecati hoće li se bojkotu pridružiti SRNJ, Kanada i Australija. Genscher je izjavio da će zapadnonjemačka vlada tražiti od nacionalnog OO-a pridruživanje bojkotu, dok je ministar unutrašnjih poslova Gerhart Baum rekao da Vlada neće pritiskati Odbor da se pridruži USOC-u i objavi bojkot. Predsjednik Odbora Willy Daume najavio je da će odluka biti poznata do 15. V., naglasivši da ne može predvidjeti ishod glasovanja i dodavši da će odluka USOC-a snažno utjecati na odluku zapadnonjemačkog OO-a. Istaknuo je da će se on kao predsjednik nacionalnog OO-a do kraja boriti da SRNJ nastupi na Igrama, dok je član Odbora Willy Weyer izjavio da će Odbor vjerojatno izglasati bojkot. Zapadnonjemački sportaši izrazili su želju da nastupe u Moskvi i najavili „borbu za olimpijske principe“. 21. IV. su rezolucijom osudili sovjetsku agresiju na Afganistan, ali i miješanje sporta i politike. Kancelar Schmidt je naglasio da se OI „ne mogu izdvojiti iz cjelokupnih svjetskih odnosa“, zbog čega zapadnonjemačka vlada preporučuje nacionalnom OO-u da ne šalje sportaše u Moskvu. U jugoslavenskim sportskim krugovima nije došlo do nikakvih dramatičnih turbulencija, iako je Brzezinski Lončaru sredinom travnja prezentirao argumente u prilog bojkota. 17. IV. je izbornik jugoslavenske košarkaške reprezentacije Ranko Žeravica objavio popis igrača koji će nastupiti u Moskvi, a povodom nadolazećih Igara 21. IV. su u promet puštene prigodne poštanske marke. Kineski OO je 24. IV. objavio da će se pridružiti bojkotu ukoliko se Sovjeti do 24. V. ne povuku iz Afganistana. Kanadski ministar vanjskih poslova Mark MacGuigan najavio je da će i njegova zemlja bojkotirati Igre, što je krajem travnja potvrđeno odlukom nacionalnog OO-a, koji je velikom većinom glasova (137:35) podržao Vladin prijedlog.⁷³

⁷² *Vjesnik*, 7. IV. 1980., AV, 16; 14. IV. 1980., AV, 3; 16. IV. 1980., AV, 1, Bekić, 3, Vukov Colić, 3

⁷³ *Vjesnik*, 16. IV. 1980., AV, 1; 18. IV. 1980., S, 8, AV, 16; 20. IV. 1980., *Olimpijada u Moskvi* (reklama), 15; 22. IV. 1980., Fijačko, 3; 24. IV. 1980., AV, 2, Fijačko, 2; 25. IV. 1980., AV, 16; 28. IV. 1980., AV, 16; Jakovina 2008

Killanin je 23. IV. na konferenciji za tisak objavio da na Igrama ipak neće biti odobreno pojedinačno sudjelovanje sportaša bez blagoslova njihovih nacionalnih OO-a. 7. V. se u Moskvi sastao s Brežnjevom i predstavnicima Organizacijskog odbora Igara, a 16. V. ga je u Bijeloj kući primio Carter, s kojim je razgovarao o „budućnosti olimpijskog pokreta“ i o OI u Los Angelesu. Killanin je američkom predsjedniku ponovio da je bilo „nemoguće“ odgoditi ili otkazati moskovske Igre. Carter je još jednom obrazložio svoje stavove, dodavši da će i dalje podupirati USOC, MOO i olimpizam, a ponudio je i pomoć u vezi održavanja svih predstojećih OI u Grčkoj, ako MOO usvoji taj prijedlog.⁷⁴

U Rimu je 3. V. održan sastanak delegata 18 OO-a, većinom zapadnoeuropskih te grčkog i turskog. Po završetku sastanka objavljena je deklaracija u kojoj je istaknuto da bojkot ne bi pridonio rješavanju svjetskih sukoba, ali bi imao katastrofalne posljedice po svjetski sport, pa je stoga svim svjetskim Odborima upućen apel da pošalju sportaše u Moskvu. Unatoč tom pozivu, sve se više zemalja priključivalo USOC-u i objavljivalo da neće slati sportaše na OI. Zapadnonjemački OO se 15. V. na zasjedanju u Düsseldorfu s 59 glasova za i 40 protiv konačno opredijelio za bojkot Igara. Istu su odluku otprilike tjedan dana potom donijeli izraelski (sa 17:8 glasova) i argentinski OO-i. Zadovoljan sve većim odazivom Carterovu pozivu na bojkot, novi je američki državni tajnik Edmund Muskie 20. V. izjavio da se u Moskvi neće održati OI nego „obično sportsko natjecanje“. U Francuskoj je oživljena kampanja protiv nastupa u Moskvi, iako se nacionalni OO još u siječnju odlučio za sudjelovanje na Igrama, a prema nekim anketama stav OO-a dijelila je i većina francuskih građana. Belgijska je vlada odlučila uskratiti svaku materijalnu, administrativnu i diplomatsku pomoć svojim sportašima, koje je nacionalni OO odlučio poslati na Igre. OO San Marina odlučio je da na Igrama neće biti istaknuta nacionalna zastava, niti će se svirati himna te državnice. Tako je 19. V. odlučila i talijanska vlada, čiji je premijer Francesco Cossiga bio pristaša bojkota. Ipak, poput britanskog, i talijanski je OO išao protiv stava državnih vlasti, te se ogromnom većinom glasova (29:2, uz 3 suzdržana) opredijelio za slanje sportaša u Moskvu. 23. V. održana je zajednička sjednica JOO-a i SFKJ-a, na kojoj je objavljeno da će Jugoslaviju na OI u Moskvi predstavljati ukupno 137 sportaša i sportašica, koji će se natjecati u 15 sportova. S obzirom na dobar odaziv pozivima na bojkot, najavljena je mogućnost proširenja liste sudionika za još 50 natjecatelja i natjecateljica, pa je krajem lipnja najavljen nastup 159 olimpijaca i olimpijki, uz dodatak da ih još desetak ima realne izgleda da se natječu u Moskvi. Da će australski sportaši nastupiti u Moskvi, nacionalni OO objavio je 23.

⁷⁴ *Vjesnik*, 24. IV. 1980., AV, 2; *Olympic Review* 151, svibanj 1980., 229-230

V. No zbog pritiska Vlade i premijera Frasera, koji su željeli da Australija bojkotira OI, u drugoj polovici lipnja pristupilo se novom glasanju, na kojemu je Odbor, unatoč pritiscima, potvrdio odluku od 23. V.⁷⁵

„Poslije pažljivog razmatranja problema koji očekuju međunarodni sport“, Irac Michael Killanin najavio je da će nakon OI u Moskvi napustiti funkciju predsjednika MOO-a, na kojoj se nalazio od 1972. godine. Tjedan dana potom, 27. V., u sjedištu MOO-a u Lausannei objavljeno je da se 85 nacionalnih Odbora službeno izjasnilo za nastup njihovih sportaša na Igrama, 28 ih je objavilo bojkot, a 29 nije odgovorilo na pozive za nastup. Desetak dana uoči otvaranja OI, Killanin je apelirao da se prilikom njihova održavanja pozornost posveti sportu, a ne politici. Broj zemalja sudionica je tjedan dana uoči otvaranja Igara još malo pao, te se očekivalo sudjelovanje sportaša iz 83 zemlje.⁷⁶

Upitan da komentira odaziv bojkotu u kontekstu američkog utjecaja u međunarodnoj politici, Carter je na konferenciji za tisak 28. V. odbacio tezu da ugled i utjecaj SAD-a u svijetu opadaju. Objasnio je da je većina Zapadnih vlada potvrdila da dijeli američke stavove o bojkotu, ali će sportaši nekih od tih zemalja ipak sudjelovati na OI, jer su tako odlučili njihovi nacionalni OO-i. Rekao je i da je tako mogao odlučiti USOC, koji nije pod Predsjednikovom kontrolom, ali se ipak priklonio stavu njegove administracije. Prilikom održavanja ekonomskog samita u Veneciji 22. i 23. VI., Carter je zadovoljno izjavio da je bojkot polučio željeni učinak i pogodio Sovjete, koji na sve moguće načine nastoje privući još sportaša na Igre, pa su preko svojih veleposlanstava širom svijeta proširili vijest da su i voljni snositi sve troškove za natjecatelje koji se predomisle i dođu na OI. Neke su zemlje iskoristile situaciju. Kostarika je najavila da neće sudjelovati, ali se predomislila nakon što je sovjetski *Aeroflot* ponudio latinoameričkim sportašima besplatan prijevoz. Jordanci su potvrdili nastup, ali su zauzvrat tražili gostovanje ansambla moskovskog *Boljšoj teatra* u Amanu.⁷⁷

⁷⁵ *Vjesnik*, 4. V. 1980., AV, 20; 11. V. 1980., S, 14; 16. V. 1980., AV, 2; 21. V. 1980., Palavršić, 3, AV, 12; 24. V. 1980., AV, 2, Vučković, 2, S, 9; 21. VI. 1980., S, 7; 28. VI. 1980., S, 7; *Olympic Review* 151, svibanj 1980., 273

⁷⁶ *Vjesnik*, 21. V. 1980., S, 9; 28. V. 1980., S, 1, 9; 11. VII. 1980., S, 7; 13. VII. 1980., S, 11; *Olympic Review* 151, svibanj 1980., Last minute addition, broj stranice nije označen (napomena: podaci o broju prijavljenih zemalja na dan 27. V. 1980. u *Vjesniku* i *Olimpijskoj reviji* se ne podudaraju, a u tekstu su navedeni oni iz *Revije*)

⁷⁷ Interview With the President Remarks and a Question-and-Answer Session With Newhouse Newspaper Editors, 28. V. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44834>, 3. I. 2013.); Venice Economic Summit Conference Exchange With Reporters Following the First Two Sessions, 22. VI. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44644>, 3. I. 2013.); Venice Economic Summit Conference Interview

Desetak dana uoči otvaranja OI izbornici jugoslavenske rukometne i nogometne vrste objavili su imena igrača koji će nastupiti na Igrama. Svojevrsno iznenađenje predstavljao je izostanak Blaža Sliškovića i Zlatka Kranjčara s popisa nogometnog izbornika. Prva delegacija jugoslavenskih olimpijaca u Moskvu je otputovala 10. VII., a prilikom njihova odlaska boksački izbornik Bruno Hrastinski izjavio je da od svojih izabranika očekuje osvajanje triju medalja, srebra i dvije bronce, izdvojivši Slobodana Kačara kao onog u čiji uspjeh polaže najviše nade. Hrastinski je favoritima boksačkog turnira OI označio domaćine. Košarkaški izbornik Žeravica najavio je „jurišanje“ na zlato, dodavši da očekuje finale protiv SSSR-a, a njegovo je mišljenje dijelio i kapetan Krešimir Ćosić, proslavljeni hrvatski košarkaš kojemu je nastup na moskovskim Igrama bio četvrti i posljednji u bogatoj karijeri. Uz košarkaše, najviše se očekivalo od vaterpolista, a medalju je još početkom lipnja najavio i izbornik rukometaša Jezdimir Stanković. Svega nekoliko dana uoči početka Igara objavljeno je da će jugoslavensku olimpijsku reprezentaciju činiti 167 natjecatelja, ali ih je potom nekoliko otpalo zbog ozljeda, pa se konačan broj na kraju sveo na 164 predstavnika u 17 sportova, što je značilo da je u Moskvi Jugoslaviju predstavljalo najviše olimpijaca ikad. U skladu s rekordnim brojem natjecatelja i velikim očekivanjima od njih, televizija je pripremila bogat program, najavivši da će gledatelji u SFRJ vidjeti oko 150 sati TV-prijenosa, i to po prvi put na dva programa. Peklić je pohvalio smještaj i uvjete za trening koji su sportaše dočekali u Moskvi.⁷⁸

Ignjatij Novikov, potpredsjednik sovjetske vlade i predsjednik Organizacijskog odbora Igara, na konferenciji za tisak 15. VII. izjavio je da su domaćini za potrebe održavanja OI rekonstruirali ili izgradili više od 100 sportskih objekata, te da spremno dočekuju početak natjecanja. Polemički tonovi iz Moskve prema Washingtonu postajali su sve češći i sve intenzivniji kako se bližilo otvaranje Igara. Sovjetima je posebno smetao tzv. *Liberty Bell Classic*, međunarodno atletsko natjecanje koje će se za vrijeme OI održati u Philadelphiji, svojevrsna „protuolimpijada“. Činjenica da će po završetku tog natjecanja u Bijeloj kući biti održana ceremonija navela je SSSR da američku administraciju optuži za „napad na olimpizam“.⁷⁹

With Reporters Following the Conclusion of the Conference, 23. VI. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44648>, 3. I. 2013.); Jakovina 2008

⁷⁸ *Vjesnik*, 2. VI. 1980., Paripović, 10; 9. VII. 1980., S, 12; 11. VII. 1980., S, 7; 12. VII. 1980., S, 7; 14. VII. 1980., S, 9; 15. VII. 1980., S, 7; <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/YUG/summer/1980/>, 8. I. 2013.

⁷⁹ *Vjesnik*, 16. VII. 1980., S, 8; 17. VII. 1980., Bekić, 3; 19. VII. 1980., S, 7

Na zasjedanju MOO-a uoči Igara Killanin je još jednom izrazio žaljenje što nije postignuto „olimpijsko primirje“, te istaknuo potrebu za depolitizacijom sporta i olimpijskog pokreta. Na tom je zasjedanju 16. VII. za novog predsjednika MOO-a, osmog u povijesti, izabran Španjolac iz Katalonije Juan Antonio Samaranch. Tih dana je Carterov savjetnik Lloyd Cutler MOO-u uputio prosvjedno pismo u kojemu ističe protivljenje isticanju američke zastave i sviranju američke himne na OI u Moskvi. Naime, MOO je ranije najavio da prilikom ceremonije zatvaranja Igara neće mijenjati ustaljenu praksu dizanja zastave sljedeće zemlje domaćina, što je značilo da se na zatvaranju moskovskih Igara trebao zavijoriti američki „Star-Spangled Banner“.⁸⁰

30. VII., u vrijeme dok su OI još trajale, Carter je u Washingtonu primio američke sportaše i sportašice koji su ispunili olimpijske kvalifikacijske norme, te su trebali nastupiti u Moskvi. Nesuđenim olimpijcima svečano su uručene zlatne medalje koje im je dodijelio Kongres, a Predsjednik je rekao da su ovo visoko državno priznanje zaslužili zbog sportske izvrsnosti, ali i zbog dostojanstva, otpornosti i hrabrosti koje su pokazali u „izvanrednim i teškim okolnostima“. Istaknuo je da je odluka da SAD bojkotiraju OI opravdana i ispravna, ali i dodao da je svjestan kako neki sportaši ne dijele takvo mišljenje, no, unatoč neslaganju, dostojanstveno su primili činjenicu da neće nastupiti na Igrama. Naveo je da su im zahvalni i on kao predsjednik, ali i američki narod, izrazivši pritom i divljenje njihovu domoljublju i slobodoljubivosti.⁸¹

U konačnici, na Olimpijskim igrama u Moskvi natjecalo se ukupno 5179 sportaša i sportašica iz 80 zemalja, dok 65 zemalja kojima je Organizacijski odbor uputio poziv nije sudjelovalo na Igrama. Velika većina od tih 65 zemalja odlučila se pridružiti SAD-u i bojkotirati zbog sovjetske agresije na Afganistan, a manji dio nije sudjelovao zbog drugih, uglavnom ekonomskih razloga. Za usporedbu, na OI u Montrealu 1976. nastupilo je 6084 sportaša i sportašica iz 92 zemlje, pri čemu je važno dodati da je čak 28 afričkih zemalja bojkotiralo montrealske OI. Stoga valja i dodati da je na „potpunim“ Igrama u Münchenu 1972. nastupilo ukupno 7134 sportaša i sportašica iz 121 zemlje. Manji broj zemalja od onoga koji se okupio Moskvi posljednji je put zabilježen još na OI 1956. No brojčani podaci govore tek o kvantitativnoj dimenziji bojkota OI 1980. Što se tiče one bitnije, kvalitativne, uz sportsku supersilu SAD, među zemljama koje nisu nastupile u Moskvi našle su se još neke zemlje koje je moguće svrstati u red olimpijskih velesila, npr. Zapadna Njemačka i Japan. U

⁸⁰ *Vjesnik*, 15. VII. 1980., S, 7; 17. VII. 1980., S, 7; 18. VII. 1980., S, 7

⁸¹ United States Summer Olympic Team Remarks at the Medal Presentation Ceremony, 30. VII. 1980. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44841>, 3. I. 2013.)

Moskvi nije bilo Kenijaca, čiji su atletičari na srednje i duge pruge obilježili OI u Mexico Cityju 1968. i Münchenu 1972.; kao ni Kineza, koji nisu sudjelovali niti na jednim Igrama od 1952. u Helsinkiju, kada ih je predstavljao tek jedan natjecatelj. Ipak, rezultati kineskih sportaša na budućim ljetnim OI dovoljan su razlog da se zaključi kako se njihova odsutnost s moskovskih Igara negativno odrazila na kvalitetu natjecanja u sovjetskoj prijestolnici. Iako nije bio prvi, ali ni posljednji, bojkot OI 1980. u kvantitativnom je smislu najveći u dosadašnjoj olimpijskoj povijesti.⁸²

Osim što je narušio kvalitetu moskovskih Igara, bojkot je pogodio i sportaše iz zemalja koje nisu sudjelovale na OI, pri čemu se najčešće apostrofira upravo Amerikance, i to zato jer se od njih očekivalo najzapaženije rezultate i osvajanje velikog broja medalja, kao što je bio običaj i prije i nakon 1980. Većina američkih sportaša nije bila zadovoljna potezima Carterove administracije, kao ni posljedičnom odlukom USOC-a. Nekima od njih prilika iz 1980. bila je jedina da nastupe na OI, no nakon napornih treninga i mukotrpnih priprema, bili su primorani propustiti je. Već nakon prvih najava bojkota u siječnju, neki su se tadašnji i bivši olimpijci usprotivili Carterovoj olimpijskoj politici. Među takvima, primjerice, bacač kugle Al Feuerbach i osvajač zlatnih olimpijskih medalja u desetoboju 1948. i 1952. Bob Mathias. Njihov je stav dijelio i Muhammad Ali, legendarni američki boksač koji je u Africi isprva nastojao pridobiti tamošnje zemlje da podrže bojkot. Uoči konačne odluke USOC-a u travnju, predsjednik Američkog vaterpolskog saveza Burt Shaw izjavio je da su američki sportaši „taoci Carterove vlade“. Nakon donošenja odluke sportaši su podnijeli rezoluciju kojom su tražili sudjelovanje na Igrama, ali i predložili bojkot svih manifestacija koje će se povodom OI održati u Moskvi, no nisu uspjeli utjecati na promjenu odluke nacionalnog OO-a. Kako je prilikom objave odluke USOC ostavio otvorenom malu mogućnost da Amerikanci ipak nastupe u Moskvi, navedeno je da će se sportaši i dalje pripremati za nastup na Igrama, pa su održavana i kvalifikacijska natjecanja. Na jednom takvom natjecanju, onome za nastup u maratonskoj utrci, koje je održano 24. V. u Buffalu, Gary Fanelli vodio je velik dio utrke, noseći pritom majicu s natpisom koji je odražavao njegovo nezadovoljstvo odlukom USOC-a. Na Fanellijevoj majici pisalo je „Put u Moskvu završava ovdje“. Zanimljivom se čini i priča Dona Paigea, atletičara koji bi glasio za jednog od favorita utrke na 800 m da se pojavio u

⁸² http://en.wikipedia.org/wiki/American-led_boycott_of_the_1980_Summer_Olympics#Non-participating_countries, 2. I. 2013.; <http://www.olympic.org/moscow-1980-summer-olympics>, 2. I. 2013.; <http://www.olympic.org/montreal-1976-summer-olympics>, 2. I. 2013.; <http://www.olympic.org/munich-1972-summer-olympics>, 2. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/Kenya_at_the_Olympics, 2. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/China_at_the_Olympics, 2. I. 2013.

Moskvi, jer je 1980. ostvario najbolja vremena u svijetu u toj disciplini. Na atletskom mitingu održanom u talijanskom Via Reggiu nakon OI, Paige je pobijedio Sebastiana Coea, Britanca koji je u Moskvi osvojio srebro u utrci na 800 te zlato u utrci na 1500 m. Don Paige je bio jedan od onih sportaša kojemu su moskovske Igre bile jedinstvena prilika u karijeri. U intervjuu danom u srpnju 2012. ispričao je svoju priču o propuštenoj prilici. U tom je intervjuu rekao da ga je odluka USOC-a jako pogodila, ali je bio svjestan kako se nema smisla pretvarati da se politika i sport ne isprepliću. Duhovito je spomenuo da se Carteru osvetio tako što je 1980. postao republikanac. Iako je većina američkih sportaša bila nezadovoljna činjenicom da će njihova zemlja bojkotirati OI, neki su ipak pokazali razumijevanje za Predsjednikovu inicijativu, a neki su je i podržali, npr. Dwight Stones, bivši svjetski rekorder u skoku u vis i osvajač brončanih medalja na OI u Münchenu 1972. i Montrealu 1976. godine.⁸³

U sportskom smislu, osim natjecatelja iz zemalja koje su bojkotirale OI, pogođene su i delegacije zemalja poput Australije, Italije i Velike Britanije, čiji su se nacionalni OO-i usprotivili preporukama i pritiscima svojih vlada, te se odlučili za nastup na Igrama. Te su zemlje na OI poslale osjetno manji broj natjecatelja nego na prethodne Igre, što najbolje može ilustrirati primjer Novog Zelanda, kojega su u Moskvi predstavljala samo 4 sportaša, iako ih se prvotno očekivalo 96.⁸⁴

⁸³ *Vjesnik*, 24. I. 1980., Vukov Colić, 3; 6. II. 1980., Bekić, 3; 11. II. 1980., Vukov Colić, 3; 7. IV. 1980., AV, 16; 14. IV. 1980., AV, 3; 16. IV. 1980., Vukov Colić, 3;

<http://edition.cnn.com/2012/08/07/sport/olympics-2012-moscow-boycott-1980-don-paige/index.html>;

http://en.wikipedia.org/wiki/American-led_boycott_of_the_1980_Summer_Olympics#Response_by_athletes;

<http://www.youtube.com/watch?v=-gOtwbYiRfM>; <http://www.youtube.com/watch?v=ukp0gHrJ5pM>;

http://en.wikipedia.org/wiki/Dwight_Stones; <http://www.olympic.org/robert-mathias>, svi navedeni linkovi

pregledani 18. XII. 2012.

⁸⁴ *Vjesnik*, 21. VI. 1980., S, 7;

http://en.wikipedia.org/wiki/Australia_at_the_Olympics#Medals_by_Summer_Games, 2. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Britain_at_the_Olympics#Medals_by_Summer_Games, 2. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/Italy_at_the_1976_Summer_Olympics, 2. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/Italy_at_the_1980_Summer_Olympics, 2. I. 2013.

3.2. OI 1980. – sportski pogled

19. VII. 1980. godine pred otprilike 100 tisuća gledatelja na prepunom stadionu Lužnjiki, koji je tada nosio Lenjinovo ime, sovjetski je čelnik Leonid Brežnjev Olimpijske igre u Moskvi, prve u povijesti koje su održane u nekoj socijalističkoj zemlji, proglasio otvorenima. Manji dio Igara održao se u drugim gradovima – stadioni u Lenjingradu, Kijevu i Minsku ugostili su dio nogometnog turnira, a vode oko Tallina jedriličarska natjecanja. Na otvaranju je uz Brežnjeva u svečanoj loži sjedio predsjednik MOO-a lord Killanin, a ceremoniji je prisustvovalo sovjetsko političko rukovodstvo, političari iz drugih socijalističkih zemalja, te predstavnici nekih zapadnoeuropskih KP-a. Olimpijski je plamen upalio proslavljeni sovjetski košarkaš Sergej Bjelov, a zakletvu u ime sportaša položio gimnastičar Nikolaj Andrijanov.⁸⁵

Od 80 zemalja, koliko ih je imalo predstavnike u Moskvi, 16 se natjecalo bez nacionalnih zastava i himni. Od tih 16, pod zastavom MOO-a nastupali su predstavnici Australije, Andore, Belgije, Danske, Francuske, Irske, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Portorika, San Marina, Švicarske i Velike Britanije, dok su se Novozelandčani, Portugalci i Španjolci natjecali pod zastavama svojih nacionalnih OO-a. Povorku sportaša na ceremoniji otvaranja bojkotirale su Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, San Marino i Švicarska. U povorci nisu sudjelovali ni britanski i irski sportaši, a u ime tih dviju zemalja olimpijski su stijeg ponijeli predstavnici njihovih nacionalnih OO-a. Malobrojni liberijski sportaši pojavili su se na otvaranju, da bi se potom povukli s Igara i priključili bojkotu. Premijerne nastupe u olimpijskoj povijesti ubilježili su natjecatelji iz 6 zemalja: Angole, Bocvane, Jordana, Laosa, Mozambika i Sejšela, dok su Ciprani, nakon olimpijskog debija na ZOI u Lake Placidu, ubilježili prve nastupe na ljetnim Igrama. Jugoslavenske je olimpijce na ceremoniji otvaranja predvodio Matija Ljubek, hrvatski kanuist iz Belišća, osvajač zlatne i brončane medalje na prethodnim Igrama u Montrealu. Za razliku od nekih zemalja koje su odlučile da neće sudjelovati na otvaranju, JOO je smatrao da što više članova jugoslavenske delegacije treba prisustvovati ceremoniji. *Vjesnikov* je dopisnik Bekić pisao da je olimpijska reprezentacija SFRJ na otvaranju pozdravljena „srdačnim i spontanom pljeskom“, dok su Zlatko Abramović i Žarko Susić⁸⁶ izvijestili o „burnom pozdravu gledališta u kojem su se zavijorile naše zastave“. Pišući o broju zemalja sudionica, Bekić je javio da u Moskvi „nitko ne operira službenim

⁸⁵ Novikov, Vol. 2, 283-297; isti, Vol. 3, 7; *Vjesnik*, 20. VII. 1980., S, 1, 14-15; <http://www.olympic.org/moscow-1980-summer-olympics>, 4. I. 2013.

⁸⁶ Zlatko Abramović i Žarko Susić bili su *Vjesnikovi* specijalni izvjestitelji s moskovskih Igara. Autori su najvećeg broja tekstova koji su tijekom OI objavljeni u *Vjesnikovoj* sportskoj rubrici.

brojkama“, kao i to da je sovjetska televizija izbjegavala prikazati da predstavnici 16 zemalja nastupaju bez nacionalnih zastava. Prenio je da su najveći pljesak na ceremoniji otvaranja dobili domaći i natjecatelji iz Afganistana, Kube i Sjeverne Koreje, te da se „među sportašima osjeća sačuvani duh olimpizma, atmosfera prijateljstva i želja za sportskim nadmetanjem“. Javio je i da je u SSSR-u nastavljeno „propagandno nadmetanje sa Zapadom“, kao i da je isticano da je bojkot doživio krah, što, najblaže rečeno, nije bilo sasvim točno. Zahvaljujući američkim novinarima, afganistanska je kriza bila stalno prisutna na konferencijama za tisak.⁸⁷

No i u takvim okolnostima, na natjecanju koje je zbog bojkota trpjelo značajan kvalitativni deficit, postignuti su brojni vrhunski rezultati.

U atletici, tzv. „kraljici sportova“, jednom od središnjih sportova olimpijskog programa, sportu kojemu je još od prvih modernih OI posvećivana najveća pozornost, sprinterska su natjecanja bila znatno oslabljena izostankom Amerikanaca. U takvoj konkurenciji, zlato u najatraktivnijoj disciplini, utrci na 100 m, osvojio je Britanac Allan Wells, pobjedivši u foto-finišu Kubanca Silvija Leonarda, koji je ostvario isto vrijeme kao pobjednik – 10,25 sekundi. S istim bi rezultatom Wells ostao bez medalje na Igrama 1968. i 1976., dok bi 1972. osvojio broncu. U konkurenciji za zlato bio bi 1960., kada se vrijeme još mjerilo u desetinkama, a pobjednik je ostvario rezultat od 10,2 s. U utrci na 200 m Wells je osvojio srebro, iza Pietra Mennee, Talijana čiji je svjetski rekord u ovoj disciplini trajao od 1979. do 1996. godine. Domaći natjecatelj Viktor Markin pobijedio je u utrci na 400 m, a zlatnu je medalju ponio i kao član sovjetske štafete 4x400 m. Sovjetska je štafeta prva prošla ciljem i u utrci na 4x100 m. Konkurencija u utrkama na srednje i duge staze bila je oslabljena izostankom Kenijaca, a takvu je situaciju najbolje iskoristio Etiopljanin Miruts Yifter, pobjedivši na 5000 i 10000 m. Predstavnici DDR-a bili su najbrži na 110 (Thomas Munkelt) i 400 m s preponama (Volker Beck), kao i maratonu, disciplini u kojoj je Waldemar Cierpinski obranio zlato iz Montreala. Smatra se da je utrka na 400 m s preponama patila od najvećeg pomanjkanja kvalitete, pa se i Beckova medalja katkada naziva „najdevalviranijim“ olimpijskim zlatom u povijesti. U najdužoj utrci s preponama, onoj na 3000 m, najbrži je bio Poljak Bronislaw Malinowski. No neosporni vrhunac atletskog programa, a možda i čitavih Igara, bili su dvoboji ljutih rivala i

⁸⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics_boycott#Altered_participants, 4. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics#Participating_NOCs_.26_Non-participating_countries_and_regions, 4. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/Matija_Ljubek, 28. XII. 2012. Boršić, 144; *Vjesnik*, 19. VII. 1980., S, 7; 20. VII. 1980., S, 14; 28. VII. 1980., Bekić, 3

sunarodnjaka, Britanaca Stevea Ovetta i Sebastiana Coea u utrkama na 800 i 1500 m. Coe je u Moskvu stigao kao svjetski rekorder i favorit u kraćoj, a Ovett kao svjetski rekorder i favorit u dužoj utrci. Uz to, Ovett je uoči OI slavio na 45 uzastopnih utrka na 1500 m ili na milju. Ipak, na Igrama niti jedan od njih nije opravdao status favorita u „svojoj disciplini“. Najprije je Ovett pobijedio na 800 m, ostavivši Coeu „samo“ srebro, da bi Coe uzvratio osvajanjem zlata u utrci na 1500 m, u kojoj je svjetskom rekorderu zbog popuštanja u finišu utrke pripala tek bronca. Da Amerikanci nisu bojkotirali Igre, Coeu i Ovettu bi najvećim rivalom bio Don Paige, koji je 1980. ostvario najbolji rezultat sezone na 800 m.⁸⁸

Tehničkim su disciplinama dominirali domaći atletičari, a iskazali su se i istočnonjemački predstavnici. Iako bi Amerikanci i Zapadni Nijemci u ovom dijelu atletskog programa vjerojatno osvojili pokoju medalju, sovjetsko-istočnonjemačku dominaciju teško bi ozbiljnije ugrozili. Sovjeti su osvojili zlatne medalje u svim bacačkim disciplinama – kuglu je najdalje bacio Vladimir Kiseljev, disk Viktor Raščupkin, koplje Dainis Kula, a kladivo Jurij Sedih. Kiseljev je tom prilikom postavio novi olimpijski (21,35 m), a Sedih novi svjetski rekord (81,80 m). Yaak Uudmae je SSSR-u donio i zlato u troskoku, pobijedivši ispred reprezentativnog kolege Viktora Sanajeva, koji je tako ostao na korak do ponavljanja ostvarenja Amerikanca Ala Oertera, bacača diska koji je osvajao zlatne medalje na četirima uzastopnim Igrama. Istočni Nijemac Lutz Dombrowski skočio je najdalje, a njegov sunarodnjak Gerd Wessig najviše. Potonji je rezultatom od 2,36 m postavio novi svjetski rekord u svojoj disciplini. Ostatak svijeta je u tehničkom dijelu atletskog programa osvojio tek jedno zlato – Poljak Wladyslaw Kozakiewicz s novim je svjetskim rekordom (5,78 m) pobijedio u skoku s motkom. Najsvestraniji atletičar Igara postao je Britanac Daley Thompson, trijumfiravši u desetboju ispred dvojice domaćih natjecatelja.⁸⁹

U konkurenciji atletičarki oboreno je mnoštvo rekorda, a dominirale su predstavnice SSSR-a i DDR-a, koje tek u dvjema disciplinama nisu osvojile zlato – Talijanka Sara Simeoni pobijedila je u skoku u vis (1,97 m), a Kubanka Maria Colon u bacanju koplja (68,40 m), pri

⁸⁸ Scambler, 112; Boršić, 145-147, 288, 294, 298, 302; Novikov, Vol. 3, 18, 25-49;

http://en.wikipedia.org/wiki/Men%27s_200_metres_world_record_progression, 4. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/800_metres_world_record_progression, 4. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/1500_metres_world_record_progression, 4. I. 2013.;

<http://www.youtube.com/watch?v=txkz8VLO3iE>, 4. I. 2013.;

<http://www.sports-reference.com/olympics/summer/1980/>, 8. I. 2013.;

<http://edition.cnn.com/2012/08/07/sport/olympics-2012-moscow-boycott-1980-don-paige/index.html>, 29. I. 2013.

⁸⁹ Novikov, Vol. 3, 20-21, 52-69

čemu su obje postavile nove olimpijske rekorde. Najuspješnija atletičarka moskovskih Igara bila je istočnonjemačka sprinterica Bärbel Wöckel, koja je osvajanjem zlatnih medalja na 200 i u štafeti 4x100 m ponovila uspjeh iz Montreala. Oba njezina moskovska zlata popraćena su rekordima, olimpijskim na 200 m (22,03) i svjetskim u štafeti (41,60). Kao najzanimljiviju disciplinu ženskog atletskog programa u Moskvi treba istaknuti utrku na 400 m i pobjedu još jedne istočnonjemačke predstavnice – nova olimpijska rekorderka (48,88) Marita Koch bila je brža od Čehoslovakinje Jarmile Kratochvilove, tadašnje svjetske rekorderke kojoj je pripalo srebro. Svjetskim su rekorderkama postale i Istočna Nijemica Ilona Slupianek u bacanju kugle (22,41 m) te predstavnice SSSR-a Nadežda Olizarenko na 800 m (1:53.43) i Nadežda Tkačenko u petoboju (5083 boda). Spomenimo još da su olimpijske rekorde postavile sovjetske atletičarke Vjera Komisova (12,56 na 100 m s preponama), Tatjana Kazankina (3:56.56 na 1500 m) i Tatjana Kolpakova (7,06 m u skoku u dalj), te Istočna Nijemica Evelin Jahl (69,96 m u bacanju diska).⁹⁰ U natjecanjima atletičarki, slično kao i kod njihovih muških kolega, treba naglasiti da je konkurencija, prvenstveno u sprinterskim disciplinama i štafetnim utrkama, bila oslabljena izostankom Amerikanki, a pokoju medalju bi vjerojatno osvojile i zapadnonjemačke atletičarke.

Izostanak Amerikanaca, a u nešto manjoj mjeri i Kanađana, značajno je oslabio plivačka natjecanja, što su najbolje iskoristili predstavnici SSSR-a. U muškoj su konkurenciji srušena 3 olimpijska i 1 svjetski rekord, a domaćini su osvojili 7 od mogućih 13 zlatnih medalja, čemu su pridodali isto toliko srebrnih, kao i 3 brončane. Najuspješniji plivač Igara bio je sovjetski natjecatelj Vladimir Saljnikov, osvajač triju zlatnih medalja, i to u utrkama na 400 i 1500 m slobodno, te u štafeti 4x200 m, također slobodnim stilom. Saljnikov je pritom postao prvi čovjek u povijesti koji je dionicu od 1500 m otplovio za manje od 15 minuta (14:58.27), a tom je ostvarenju dodao i olimpijski rekord u utrci na 400 m slobodno.⁹¹

Ženski dio plivačkih natjecanja protekao je u izrazitoj dominaciji istočnonjemačkih natjecateljica, koje su u 13 disciplina osvojile 11 zlatnih, 8 srebrnih i 7 brončanih medalja, a trostruku su pobjedu ostvarile u čak 6 navrata. Uz to, u 6 su disciplina postavile svjetske rekorde. Najuspješnije plivačice Igara bile su 3 Istočne Nijemice. Barbara Krause osvojila je 3 zlatne medalje – u utrkama na 100 i 200 slobodno te kao članica štafete na 4x100 slobodno. Svjetski rekord na 100 slobodno postavljala je i u polufinalnoj i u finalnoj utrci. Kao članica štafete također je sudjelovala u obaranju svjetskog rekorda, dok je na 200 slobodno ubilježila

⁹⁰ Isto, 22-23, 70-95; Boršić, 149-150;

http://en.wikipedia.org/wiki/Athletics_at_the_1980_Summer_Olympics#Women.27s_events, 4. I. 2013.

⁹¹ Novikov, Vol. 3, 455-456, 462-475

olimpijski. 3 je zlata osvojila i Rica Reinisch, i to u utrkama na 100 i 200 m leđno, te u štafeti 4x100 m mješovito. U svim trima disciplinama obarala je svjetske rekorde, a na 100 leđno joj je to pošlo za rukom i u polufinalnoj i finalnoj utrci. Poput Krause i Reinisch, 3 je zlata osvojila i Caren Metschuck, i to u utrci na 100 m leptir, te kao članica štafeta 4x100 slobodno i 4x100 mješovito. Kao što je spomenuto, obje su istočnonjemačke ženske štafete postavile novi svjetski rekord. Trima zlatima Metschuck je dodala i jednu srebrnu medalju, osvojenu u utrci na 100 slobodno.⁹² Za razliku od natjecanja plivača, u kojima su obično dominirali Amerikanci, za natjecanja plivačica možemo reći tek da bi prisutnost Amerikanki ojačala konkurenciju, ali uvjerljivo najbolje izgleda za pobjede i dalje bi imale predstavnice DDR-a.

Izostanak japanskih gimnastičara uvelike je olakšao domaćinima, koji su u 8 disciplina osvojili 5 zlatnih odličja, uključujući i ono u momčadskom natjecanju, a pridodali su još 7 srebrnih te 2 brončana. Najuspješniji gimnastičar, ali i najuspješniji pojedinac čitavih Igara, bio je domaći predstavnik Aleksandar Ditjatin, koji je osvojio medalje u svim disciplinama gimnastičkog programa. Rasporedio ih je na sljedeći način – zlata na krugovima, u višeboju i ekipnom natjecanju, srebra u preskoku, na konju s hvataljkama, preči i ručama te bronca na tlu. Dodajmo i da je Ditjatinov momčadski kolega Nikolaj Andrijanov, koji je na ceremoniji otvaranja prisegnuo u ime sportaša, osvojio zlatne medalje u preskoku i ekipnom natjecanju, srebrne u višeboju i na tlu te brončanu na preči.⁹³

Bojkot se nije ozbiljnije osjetio u konkurenciji gimnastičarki, u kojoj su najbolje rezultate ostvarile domaće vježbačice, a uspješno su im parirale Rumunjke, predvođene zvijezdom montrealskih Igara Nadijom Comăneci, koja je u Moskvi osvojila po dvije zlatne (na gredi i na tlu) i srebrne medalje (u višeboju i ekipnom natjecanju). Od sovjetskih je gimnastičarki najuspješnija bila Jelena Davidova, sa zlatima u višeboju i ekipnom natjecanju, te srebrom na gredi, a pratile su je reprezentativne kolegice Natalija Šapošnikova, koja je osvojila po dvije zlatne (u preskoku i ekipnom natjecanju) i brončane medalje (na gredi i tlu), te Nellie Kim, osvajačica zlata na tlu i u ekipnom natjecanju.⁹⁴

Boksački turnir obilježili su uspješni nastupi kubanskih boraca, koji su Igre okončali trijumfom u 6 (od ukupno 11) težinskih kategorija, čemu su pridodali po 2 srebra i bronce. Samo u muha kategoriji (do 51 kg) niti jedna medalja nije pripala nekom od Kubanaca. Teofilo Stevenson, njihova boksačka legenda, osvojio je naslov prvaka u teškoj kategoriji (iznad 81 kg), postavši prvi boksač koji je na 3 uzastopne Olimpijade pobijedio u istom

⁹² Isto, 457-458, 476-489

⁹³ Isto, 301-302, 305-313

⁹⁴ Isto, 303-304, 314-323

težinskom razredu. Jedna boksačka medalja, i to zlatna, pripala je Jugoslaviji, a osvojio ju je bosanski Srbin Slobodan Kačar u poluteškoj (do 81 kg) kategoriji. Tim je rezultatom opravdao epitet najveće jugoslavenske boksačke uzdanice, koji mu je uoči Igara dodijelio izbornik Hrastinski. U Kačarovu težinskom razredu borilo se 16 boksača, a on je na putu do zlata najprije svladao Tanzanijca Nassoroa, koji mu je predao u drugoj rundi, a potom sudačkom odlukom (4:1) domaćeg predstavnika Kvachadzea. Već je tim dvjema pobjedama osigurao brončanu medalju. U polufinalu je sudačkim prekidom u drugoj rundi pobijedio Herberta Bauchu, borca iz DDR-a, a u finalu sudačkom odlukom (4:1) Poljaka Pawela Skrzecza.⁹⁵ I distribucija boksačkih medalja bila bi znatno drukčija da su u Moskvi nastupali Amerikanci, čiji bi predstavnici u nekim kategorijama vjerojatno osvojili i naslove prvaka.

Dvadeset kompleta medalja podijeljeno je hrvačima, među kojima su najuspješniji bili Sovjeti s 12 zlata, 3 srebra i dvije bronce, a valja izdvojiti i dobre nastupe Bugara, koji su osvojili 3 zlatne, 4 srebrne i 3 brončane medalje. Jednu je bronzu osvojila Jugoslavija, preciznije Šaban Sejdiu, makedonski borac slobodnim stilom u lakoj (do 68 kg) kategoriji. Predstavnici SSSR-a i Bugarske obilježili su i natjecanja u dizanju utega, koja su u kvalitativnom smislu odskakala u okviru čitavih Igara – u ukupno 10 kategorija dizačkih natjecanja čak su 18 puta rušeni svjetski, a u više od 100 navrata olimpijski rekordi. Domaćinima je pripalo 5 zlatnih i 3 srebrne medalje, dok su Bugari ubilježili po dvije zlatne i brončane, te 4 srebrne medalje. Natjecanja džudaša protekla su bez izrazite dominacije predstavnika neke određene zemlje. I u ovom borilačkom sportu Jugoslavija je došla do jedne medalje – srbijanski natjecatelj Radomir Kovačević osvojio je bronz u teškoj (iznad 95 kg) kategoriji.⁹⁶ Dok je dizačka natjecanja moguće izdvojiti kao ona na čiju se kvalitetu bojkot uopće nije odrazio, s hrvanjem i džudom situacija je nešto drukčija. U hrvanju bi Sovjeti figurirali kao najizgledniji kandidati za najveći broj pobjeda, ali bi nastupi američkih i japanskih hrvača vjerojatno ostavili zamjetan trag na rasporedu osvojenih medalja. Bojkot se još više odrazio na džudo: izostanak japanskih i južnokorejskih boraca nije samo oslabio konkurenciju, već je u osjetnijoj mjeri „devalvirao“ vrijednost džudaških medalja u Moskvi.

Čamci predstavnika DDR-a u pravilu su najbrže prolazili ciljem veslačkih utrka. U 8 utrka muškog programa, istočnonjemački su veslači propustili osvojiti tek zlato u samcu, koje je pripalo Fincu Perttiju Karppinenu. Uspješni su bili i jugoslavenski predstavnici. Srebrnu medalju osvojila je srbijanska posada Zoran Pančić – Milorad Stanulov u utrci dvojaca na

⁹⁵ Isto, 156-177; *Vjesnik*, 30. VII. 1980., S, 8; 1. VIII. 1980., S, 1; 3. VIII. 1980., S, 1, 13

⁹⁶ Novikov, Vol. 3, 329-341, 389-405; 411-451; *Vjesnik*, 1. VIII. 1980., S, 1, 6;

http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics#Weightlifting, 7. I. 2013.

pariće, dok je u utrci dvojaca s kormilarom do bronce dovelao hrvatski trio iz Splita, koji su činili veslači Zlatko Celent i Duško Mrduljaš te petnaestogodišnji kormilar Josip Reić, inače najmlađi član jugoslavenske olimpijske reprezentacije u Moskvi. Nešto manje uspješne od svojih muških kolega bile su istočnonjemačke veslačice, koje su najbrže veslale u 4 od 6 utrka ženskog programa. Predstavnici i predstavnice DDR-a uspješno su nastupali i u kajakaškim i kanuističkim natjecanjima, koja su okončali osvajanjem četiriju zlatnih, jedne srebrne i triju brončanih medalja. Ipak, u ovom su slučaju za nijansu uspješniji bili domaćini, čiji su se kajakaši i kanuisti mogli pohvaliti s 4 zlatne, te po dvije srebrne i brončane medalje. Sovjetski kajakaš Vladimir Parfenovič osvojio je 3 zlata – u utrci jednosjeda na 500, te u utrkama dvosjeda na 500 i 1000 m.⁹⁷ Čak i da nije bilo bojkota, ljestvica najuspješnijih zemalja u veslačkim, kajakaškim i kanuističkim natjecanjima ne bi bila znatno drukčija.

Kao što je ranije navedeno, košarka je olimpijskim sportom postala 1936. godine, a prvi su olimpijski turnir osvojili Amerikanci. Isti su uspjeh ponavljali sve do 1972. godine, kada ih je u finalu, obilježenom kontroverznim sudačkim odlukama u samoj završnici izjednačene utakmice, porazio SSSR.⁹⁸ Bio je to prvi poraz američkih košarkaša u povijesti Olimpijskih igara, a pobjedničkim navikama vratili su se u Montrealu. Iz spomenutih je rezultata razvidno koliki je kvalitativni deficit predstavljao njihov izostanak s moskovskih Igara. No to je ujedno značilo da je borba za naslov olimpijskog prvaka bila otvorenija no ikad, jer je ostatak konkurencije bio izjednačeniji. U takvim su se okolnostima najbolje snašli reprezentativci Jugoslavije, koji su do zlata stigli pobijedivši u svih 8 utakmica. Najprije su u skupini B lako svladali Senegalce (104:67) i Poljake (129:91), pri čemu su se svi igrači izbornika Žeravice na objema utakmicama upisali u strijelce. U posljednjem je kolu „teže no što se očekivalo“ nadigran i prvi ozbiljan suparnik – Jugoslavija je od Španjolske bila bolja za samo 4 poena (95:91). Obje su reprezentacije prošle u finalnu skupinu, a rezultat međusobnog ogleda prenesen je u tu fazu natjecanja. Finalna je skupina formirana od dviju prvoplasiranih ekipa iz sve tri skupine, a Jugoslavija je na pobjedu protiv Španjolske nadovezala uspjehe protiv Talijana (102:81), Kubanaca (112:84) i Sovjeta (101:91 „u produžetku burne utakmice“), pa tako posljednja utakmica protiv Brazila nije nosila nikakvu rezultatsku važnost, jer je borba za zlato već bila osigurana. Unatoč tome, Jugoslavija je nadjačala i Brazilce, „izvukavši se u samom finišu dramatične utakmice“ koja je završila s 96:95. Sustav natjecanja određivao je da će se zlato boriti dvije prvoplasirane ekipe iz finalne skupine. Tako se

⁹⁷ Novikov, Vol. 3, 103-121, 183-197; *Vjesnik*, 28. VII. 1980., S, 1, 9;

<http://www.sports-reference.com/olympics/countries/YUG/summer/1980/>, 9. I. 2013.

⁹⁸ Novikov, Vol. 3, 124; <http://www.youtube.com/watch?v=RwZuPi4cbyg>, 7. I. 2013.

Jugoslaviji u finalu 30. VII. suprotstavila Italija, koju su jugoslavenski reprezentativci nadigrali i drugi put na turniru, sada s 86:77. Četvorica su igrača s pobjedničke strane ubilježila dvoznamenkast broj koševa u finalu. U 86 poena, 22 je ugradio Dragan Kićanović, 20 je dodao Mirza Delibašić, 18 Dražen Dalipagić, a 16 Željko Jerkov. U utakmici za broncu, domaćini su sa 117:94 porazili Španjolce. Najbolji je strijelac turnira bio Australac Ian Davies s 205 poena, odnosno 29,3 po utakmici. Ipak, kako je njegova reprezentacija razigravala za plasman s objektivno slabijim protivnicima, učinak mu treba uzeti s dozom zadržke. Uz Daviesa, najefikasniji su bili Dalipagić sa 195 (24,4 po utakmici) i Kićanović sa 189 (23,6) koševa. U osvajanju olimpijskog zlata sudjelovalo je 6 hrvatskih košarkaša: Andro Knego, Mihovil Nakić, Željko Jerkov, Branko Skroče, Duje Krstulović te kapetan Krešimir Ćosić. Uz njih i već spomenute Dalipagića, Kićanovića i Delibašića, reprezentaciju su činila još trojica igrača: Rajko Žižić, Ratko Radovanović i Zoran Slavnić. Odmah po osvajanju zlata, košarkašima je stigla čestitka predsjednika Predsjedništva Cvijetina Mijatovića. U intervjuu objavljenom u *Vjesniku*, izbornik Žeravica je svojim najboljim pojedincima na OI označio Dalipagića, Jerkova i Slavnića, a tom je prilikom i izjavio da će KSJ-u predložiti organizaciju utakmice protiv SAD-a, čija bi reprezentacija bila uvjerljivi favorit košarkaškog turnira da se USOC nije odlučio na bojkot.⁹⁹

Na turniru košarkašica sudjelovalo je 6 ekipa, koje su najprije odmjerile snage natjecanjem po jednokružnom bod-sustavu, nakon čega su dvije prvoplasirane razigravale za zlato, a trećeplasirana i četvrtoplasirana za broncu. Reprezentativke SSSR-a su pobjedama u svih 6 utakmica „prošetale“ do zlata, a prosječna je razlika pogodaka u tih 6 utakmica iznosila čak 44,7 koševa u njihovu korist. U utakmici za zlato su sa 104:73 bile bolje od Bugarki, a kao i na čitavom turniru, i u finalu ih je predvodila 2,13 m visoka Uljana Semjonova, ubacivši 27 poena. Ista je igračica sa 131 košem (21,8 po utakmici) bila najefikasnija pojedinica¹⁰⁰ čitavog turnira. Jugoslavenske košarkašice nisu dobro otvorile natjecanje, pa su u prvom kolu s visokih 97:62 poražene od domaće reprezentacije. Nakon slabog uvodnog nastupa, uslijedile su pobjede protiv Kubanki (85:81), Mađarica (61:48) i Talijanki (69:57). Utakmica protiv Bugarki u posljednjem kolu odlučivala je o tome koja će se od tih dviju reprezentacija boriti za zlato, a koja za broncu. Jugoslavija je poražena s tijesnih 81:79, što joj je donijelo razigravanje za treće mjesto. U posljednjoj je utakmici sa 68:65 svladana Mađarska, čime su

⁹⁹ Novikov, Vol. 3, 124, 127-143; Boršić, 152-153; *Vjesnik*, 22. VII. 1980., S, 8; 24. VII. 1980., S, 7; 26. VII. 1980., S, 6; 27. VII. 1980., S, 13; 28. VII. 1980., S, 1, 8; 30. VII. 1980., S, 1, 8; 31. VII. 1980., S, 1, 7; 5. VIII. 1980., S, 8

¹⁰⁰ U pregledu rezultata krivo stoji da je Mađarica Kiss ubacila 191 koš. (Novikov, Vol. 3, 153)

jugoslavenske košarkašice osvojile brončano odličje, koje je okarakterizirano „velikim uspjehom“. Najefikasnija igračica trećeplasirane reprezentacije bila je Sofija Pekić sa 121 poenom (20,2 po utakmici), od čega je 29 postigla u utakmici za bronzu. Spomenimo da su u osvajanju ove medalje sudjelovale i dvije hrvatske igračice – Sanja Ožegović i Mira Bjedov.¹⁰¹ S priličnom se sigurnošću može tvrditi da bi američke košarkašice osvojile jednu od medalja na moskovskom turniru, naravno, u slučaju da USOC nije odlučio prihvatiti inicijativu predsjednika Cartera.

Japanski izostanak umanjio je kvalitetu natjecanja odbojkaša i odbojkašica, a zlatne su medalje u objema konkurencijama ponijele reprezentacije SSSR-a. Muška je u finalu s 3:1 u setovima svladala Bugare, dok je ženska s istim rezultatom bila bolja od Istočnih Nijemica. Bronce su pripale Rumunjima (3:1 protiv Poljaka) i Bugarkama (3:2 protiv Mađarica).¹⁰²

Rukometni je turnir bio jedan od onih čija kvaliteta nije bila narušena bojkotom. U finalu rukometaša, DDR je nakon produžetaka s 23:22 svladao domaćine i osvojio zlatnu medalju, dok su u utakmici za treće mjesto Rumunji s 20:18 bili bolji od Mađara. Najefikasniji igrač turnira bio je Poljak Jerzy Klempel, čija je reprezentacija zauzela sedmo mjesto. No kako je Klempel od svoja 44 pogotka čak 20 postigao iz sedmeraca, a sličan je učinak ostvario i drugi strijelac, Švicarac Ernst Züllig, postigavši 22 od ukupno 40 pogodaka sa 7 m, spomenimo da je Rumunj Vasile Stîngă postigao 36 pogodaka, od čega samo 2 realiziravši udarce sa 7 m.¹⁰³

Rukometašice su se po drugi put u povijesti natjecale na OI. Šest je ekipa igralo po jednokružnom bod-sustavu, nakon čega su podijeljene medalje. Najuspješnijima su se pokazale domaće igračice, koje su pobijedile u svih 5 nastupa. Njihovu nadmoć najbolje će ilustrirati podatak da su najneuvjerljivije bile protiv Mađarica, u utakmici koju su dobile sa 16:12. Jugoslavenske rukometašice otvorile su turnir „izvanrednom igrom“ koja je rezultirala uvjerljivom 19:10 pobjedom nad Mađaricama. Uslijedio je remi (15:15) protiv DDR-a, u kojemu su Njemice izjednačujući gol postigle 4 sekunde prije kraja. Hrvatica Biserka Višnjić s 10 je zgoditaka bila najbolja igračica utakmice. Kad je u trećem kolu Jugoslavija „izvanrednim ekshibicijskim nastupom“ glatko svladala Čehoslovačku (25:15, uz 9 golova Višnjić), brončana je medalja bila osigurana. Izgledi za osvajanje zlatne izgubljeni su u četvrtom kolu – sovjetske su rukometašice jednostavno bile „prejake“, te su pobijedile s uvjerljivih 18:9. Jugoslavija je ipak „u velikom stilu završila“ turnir, nadigravši u posljednjoj utakmici Kongo s ogromnih 39:9, uz 14 pogodaka Svetlane Kitić. Iako su Kongoanke bile

¹⁰¹ Novikov, Vol. 3, 125, 145-153; *Vjesnik*, 29. VII. 1980., S, 1, 9; 31. VII. 1980., S, 1, 7

¹⁰² Novikov, Vol. 3, 556-577

¹⁰³ Isto, 344, 347-357

uvjerljivo najslabije i posljednjeplasirane sudionice turnira, upravo se ta utakmica pokazala presudnom u borbi za drugo mjesto. Naime, Jugoslavija je turnir okončala s 3 pobjede te po jednim remijem i porazom, a isti učinak ostvarile su reprezentativke DDR-a. No zbog bolje razlike pogodaka (+40 naprema +33), Jugoslavija je osvojila drugo, a DDR treće mjesto. U *Vjesniku* je srebrna medalja ocijenjena kao postignuće koje je nadmašilo očekivanja. Uz već spomenutu Višnjić, inače najefikasniju igračicu čitavog turnira s 33 zgoditka (12 iz sedmeraca), u osvajanju moskovskog srebra sudjelovale su još 3 hrvatske rukometašice – Katica Ileš, Mirjana Ognjenović i vratarka Ana Titlić.¹⁰⁴

Nogometno zlato osvojila je reprezentacija Čehoslovačke, koja je nakon neuvjerljivih nastupa u skupini najprije u četvrtfinalu svladala Kubu s 3:0, potom u polufinalu Jugoslaviju s 2:0, i konačno u finalu branitelja montrealskog naslova, reprezentaciju DDR-a s minimalnih 1:0. Pogodak vrijedan olimpijskog zlata postigao je Jindřich Svoboda. Brončana je medalja pripala SSSR-u, koji je u utakmici za treće mjesto s 2:0 nadigrao Jugoslaviju. Sovjetski reprezentativac Sergej Andrejev s 5 je postignutih pogodaka bio najbolji strijelac turnira.¹⁰⁵ Kako se profesionalci još nisu smjeli natjecati na OI, bojkot se nije značajnije odrazio na nogometni turnir. Zbog odredbe o zabrani nastupa profesionalcima, reprezentacije iz socijalističkih zemalja dominirale su i prethodnim izdanjima olimpijskog nogometnog turnira, iako su igrači iz tih zemalja samo u teoriji bili amateri.

Za kraj kratkog i nepotpunog pregleda rezultata na OI 1980., spomenimo da su u vaterpolu zlatnu medalju osvojili domaćini, pobijedivši pritom u svim utakmicama. Srebro je pripalo Jugoslaviji, a bronca Mađarskoj. Najbolji je strijelac turnira s 21 pogotkom bio Španjolac Manuel Estiarte, čija je reprezentacija zauzela četvrto mjesto. Natjecanje za vaterpolski naslov počelo je utakmicama u trima skupinama, a 4 ekipe u svakoj od skupina odmjerile su snage natjecanjem po jednokružnom bod-sustavu. Dvije su se prvoplasirane ekipe iz svake skupine plasirale u finalnu, a rezultati međusobnih ogleda nisu se prenosili. Uslijedile su utakmice sa svih 5 suparnika u finalnoj skupini, i to opet po jednokružnom bod-sustavu, a rezultati ogleda te mini-lige odredili su distribuciju medalja. Jugoslavija je natjecanje započela u skupini C, remiziravši u prvoj utakmici protiv Kubanaca (6:6), da bi zatim ubilježila dvije identične pobjede s kojima se plasirala u finalnu skupinu – s lakih 9:2 svladani su Bugari i Australci, a u završnicu je iz skupine C prošla i Kuba. Jugoslavija je drugi dio turnira otvorila novim remijem protiv Kubanaca (7:7), nakon čega je ubilježila 3

¹⁰⁴ Novikov, Vol. 3, 345, 359-365; *Vjesnik*, 22. VII. 1980., S, 8; 24. VII. 1980., S, 7; 26. VII. 1980., S, 6; 28. VII. 1980., S, 9; 30. VII. 1980., S, 1, 9; 1. VIII. 1980., S, 1, 6

¹⁰⁵ Novikov, Vol. 3, 273-297

minimalne pobjede: najprije protiv Mađara (8:7), prvaka montrealških Igara, a potom protiv Nizozemaca (5:4) i Španjolaca (7:6), čime je uoči posljednjeg kola osigurala srebrnu medalju. Za zlatnu je trebalo pobijediti još domaćine, što jugoslavenskoj reprezentaciji nije pošlo za rukom – „zasluženo“ je poražena s 8:7. Ipak, ocijenjeno je da su vaterpolisti osvajanjem srebra „ispunili očekivanja“. Najefikasniji igrači drugoplasirane reprezentacije bili su Zoran Gopčević s 14 i Ratko Rudić s 13 zgoditaka. Uz Rudića, koji će kasnije postati proslavljeni trener, te će hrvatskoj vaterpolskoj reprezentaciji donijeti naslove sa svih velikih natjecanja, od hrvatskih su igrača u Moskvi nastupili i Milivoj Bebić, Boško Lozica, Damir Polić, Zoran Roje i Luka Vezilić.¹⁰⁶ Nastupi američke reprezentacije definitivno bi povisili kvalitetu vaterpolskih natjecanja u Moskvi, no nemoguće je s većom dozom sigurnosti tvrditi da bi SAD uopće osvojile medalju.

Moskovske Igre zatvorene su 3. VIII. 1980. godine pred stotinjak tisuća gledatelja na Lenjinovu stadionu. Killanin je tom prilikom posljednji put istupio kao predsjednik MOO-a, istaknuvši da je, iako se sport i politika isprepliću, nužno spriječiti politizaciju sporta i Igara u situacijama kada nisu iscrpljene sve druge mjere, diplomatske i ekonomske. Zahvalio se Brežnjev, sovjetskom narodu, moskovskim gradskim vlastima, Organizacijskom odboru, natjecateljima, gledateljima i medijima, te pozvao sportaše iz svih zemalja da se za 4 godine okupe u Los Angelesu. Na ceremonijama zatvaranja obično je podizana zastava zemlje domaćina sljedećih Igara, pa se 3. VIII. u Moskvi trebao zavijoriti američki barjak. Kako su se Amerikanci protivili podizanju njihova nacionalnog stijega na ceremoniji, MOO je našao kompromisno rješenje, pa je umjesto zastave sljedeće zemlje domaćina, podignuta zastava sljedećeg grada domaćina, dakle, zastava Los Angelesa.¹⁰⁷

Izostanak velikog broja kvalitetnih sportaša, u prvom redu američkih, uvelike je oslabio konkurenciju, devalviravši pritom vrijednost olimpijskih medalja u nekim disciplinama. Dakako, nemoguće je sasvim precizno odrediti kakva bi bila distribucija medalja (i rekorda) da su u Moskvi nastupili predstavnici SAD-a, Zapadne Njemačke, Japana i drugih zemalja, no izgledno je da bi npr. Amerikanci ostavili dubok trag u atletici, posebice u sprinterskim disciplinama, i plivanju, a Japanci u gimnastici i odbojci. Unatoč izostanku sportaša iz tih zemalja, u mnogim su sportovima ostvareni vrhunski rezultati, o čemu svjedoči podatak da su svjetski rekordi rušeni 97, a olimpijski 241 put, pa je nakon Igara u 36 različitih sportskih

¹⁰⁶ Isto, 499-513; *Vjesnik*, 21. VII. 1980., S, 9; 22. VII. 1980., S, 8; 23. VII. 1980., S, 9; 26. VII. 1980., S, 7; 27. VII. 1980., S, 13; 29. VII. 1980., S, 1, 8; 30. VII. 1980., S, 1, 9; 1. VIII. 1980., S, 6

¹⁰⁷ Novikov, Vol. 2, 298-306; *Vjesnik*, 1. VIII. 1980., S, 6; *Olympic Review*, 154, kolovoz 1980., 444

disciplina stajao novi svjetski, a u 74 novi olimpijski rekord.¹⁰⁸ Uz već spominjani bojkot i kvalitetne rezultate, OI u Moskvi obilježila je fantastična organizacija, iako se zbog prisutnosti naoružanih sovjetskih vojnika na ulicama moglo čuti da Igre protječu u vojnoj atmosferi. No sovjetska se propaganda potrudila da u svijet odlaze samo pozitivne vijesti, dok su negativne bile cenzurirane. Moskovska djeca školske dobi poslana su u ljetne kampove, kako za vrijeme Igara ne bi bila izložena idejama sa Zapada. Povlačenje značajnih finansijskih sredstava, točnije 85 milijuna \$, koliko je Organizacijski odbor trebao uprihoditi od NBC-ja, američke televizijske kuće koja je nakon objave bojkota odlučila povući svoje kamere iz Moskve, nije utjecalo na organizaciju, jer su Igre financirane iz sovjetskog državnog proračuna. Organizacijski je odbor nakon Igara objavio da je prodano 5.147.368 ulaznica, od čega najviše za nogomet (više od 1,8 milijuna) i atletiku (1,1 milijun). Iako se očekivalo 300.000 inozemnih posjetitelja, na kraju ih je bilo upola manje, a „njihova“ mjesta na tribinama popunili su Sovjeti.¹⁰⁹

Premda u šestom članku prvog poglavlja Olimpijske povelje piše da su OI natjecanje između sportaša, a ne zemalja,¹¹⁰ na kraju svakih Igara običaj je načiniti rang-listu najuspješnijih zemalja sudionica. Danas se najčešće koriste ljestvice koje kao prvi kriterij uzimaju broj osvojenih zlatnih medalja. Takve ljestvice jednu jedinu zlatnu medalju više cijene od beskonačnog broja srebrnih i brončanih, čemu se svakako može prigovoriti. Mora se dodati i da sve rang-liste osvojenih medalja, bez obzira kojim se kriterijem vodile, ekipne sportove dovode u neravnotežan položaj u odnosu na individualne. Tako je moguće da jedan iole svestraniji gimnastičar, atletičar ili plivač sam osvoji 3 ili 4 medalje na Igrama, dok se rukometno, košarkaško ili nogometno zlato upisuju kao tek jedna medalja, iako su olimpijske reprezentacije 1980. godine brojale 14 igrača u rukometu, 12 u košarci i 16 u nogometu. Dakako, ne smije se zaboraviti da i u plivanju i atletici postoje ekipna natjecanja u obliku štafetnih utrka, ali unatoč tome, ekipni sportovi više „pate“ prilikom ovakvog vođenja rezultata. Usprkos njezinim bitnim manjkavostima, u ovom ćemo se radu ipak poslužiti uobičajenom „zlato prije svega“ metodom vrednovanja nastupa na Igrama.

Na OI 1980. podijeljena su 203 kompleta olimpijskih medalja ili ukupno 631 medalja, od čega po 204 zlatne i srebrne te 223 brončane. Iz prethodnih nekoliko stranica, može se naslutiti koje su reprezentacije obilježile moskovsku Olimpijadu. U krnjoj konkurenciji,

¹⁰⁸ Novikov, Vol. 3, 7

¹⁰⁹ Boršić, 152; Scambler, 109; *Olympic Review* 155, rujan 1980.; Jakovina 2008; <http://www.sports-reference.com/olympics/summer/1980/>, 8. I. 2013.

¹¹⁰ *Olympic Charter*, 19

najbolje su rezultate postigli domaći sportaši, koji su osvojili čak 195 odličja, odnosno 31 % od ukupnog broja podijeljenih na čitavim Igrama. Od 195 sovjetskih medalja, 80 je bilo zlatnih (39,2 % svih podijeljenih zlata), 69 srebrnih i 46 brončanih. Uz domaćine, najuspješniji su bili predstavnici i predstavnice DDR-a s 47 osvojenih zlata, 37 srebara i 42 bronce, odnosno 126 medalja ukupno. Brojevi će možda najbolje ilustrirati sovjetsko-istočnonjemačku dominaciju na OI 1980. Naime, dvije su najuspješnije zemlje zajedno osvojile 62,25 % svih zlatnih odličja te 50,87 % cjelokupnog fonda medalja. Daleko iza njih, na treće mjesto ljestvice smjestili su se Bugari s 8 zlata, 16 srebara i 17 bronci. Olimpijske su medalje u Moskvi osvajali predstavnici 36 zemalja.¹¹¹

Jugoslavija je s 9 osvojenih odličja, 2 zlatna, 3 srebrna i 4 brončana, zauzela 14. mjesto na ljestvici uspješnosti. Od toga su 4 medalje osvojene u ekipnim sportovima (košarkaši, košarkašice, rukometašice, vaterpolisti), 3 u borilačkim (boks – Kačar, hrvanje – Sejdiu, džudo – Kovačević), a dvije u veslanju (posade Pančić – Stanulov i Celent – Mrduljaš). Iako u dotadašnjoj olimpijskoj povijesti nikada nije uspjela osvojiti 9 medalja na jednom Igrama, jugoslavenski nastup iz 1968. ipak se može ocijeniti uspješnijim, jer su u tada osvojenih 8 odličja spadala 3 zlatna.¹¹² Predsjednik JOO-a Đorđe Peklić okarakterizirao je OI u Moskvi najuspješnijima u povijesti za jugoslavenski sport. Doduše, u toj je računici, osim medalja, uspjehom smatrao i osvajanje četvrtih, petih ili šestih mjesta. Izjavio je da je zadovoljan rezultatima, ali i svjestan da se moglo i bolje. Kao oni od kojih se očekivalo više, apostrofirani su atletičari, boksači, džudaši, hrvači i rukometaši.¹¹³

Iako ljestvica uspješnosti navodi da su jugoslavenski predstavnici i predstavnice osvojili 9 odličja, taj detalj treba precizirati podatkom da se s medaljom iz Moskve vratilo ukupno 57 članova jugoslavenske olimpijske ekipe¹¹⁴, što znači da je prosječno 6,33 sportaša sudjelovalo u osvajanju svake medalje evidentirane na ljestvici. Taj prosjek svjedoči o snazi i uspjehu jugoslavenskog ekipnog sporta, a bio bi znatno veći da su se kojim slučajem na pobjedničko postolje popeli rukometaši i nogometaši, kojima je do takvog uspjeha malo nedostajalo. Osim što govori o kvalitetnim nastupima jugoslavenskih predstavnika u ekipnim sportovima, izračun ujedno razotkriva vjerojatno najveći nedostatak „uobičajenih“ načina računanja

¹¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics_medal_table, 8. I. 2013.

¹¹² Isto; Boršić, 295-297

¹¹³ *Vjesnik*, 3. VIII. 1980., S, 13

¹¹⁴ <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/YUG/summer/1980/>, 9. I. 2013.;

http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics_medal_table, 9. I. 2013.

olimpijskog uspjeha – činjenicu da takva matematika više vrednuje nastupe u individualnim, nego u ekipnim sportovima.

Od ukupno 57 medalja, s koliko ih se jugoslavenska olimpijska reprezentacija vratila iz Moskve, dvadeset i jednu, odnosno 36,8 %, donijeli su hrvatski sportaši i sportašice, što svjedoči o njihovu značajnom doprinosu ovom uspjehu. Dodajmo i da je među spomenutih 57 medalja bilo 13 zlatnih, a 6 od tih 13 našlo se oko vrata hrvatskim košarkašima.

Uz OI iz 1980. godine i danas se vežu brojne sumnje o tome jesu li doista sva natjecanja protekla u duhu *fair-playa*. Naime, postoje snažne indicije da su vrhunski rezultati mnogih sportaša i sportašica ostvareni zahvaljujući konzumiranju nedozvoljenih sredstava, a opravdano najsumnjivijima označeni su predstavnici dviju najuspješnijih zemalja na ovim Igrama – SSSR-a i DDR-a. Uoči Igara je Viktor Rogožkin, čelnik olimpijske doping-kontrole u Moskvi i član Medicinske komisije MOO-a, govorio o razvoju metoda koje omogućuju otkrivanje uzimanja zabranjenih sredstava i 5 mjeseci nakon njihova unosa u organizam. Dodao je i da će se rezultati znati već 5 sati nakon testiranja, što je predstavljalo značajne pomake u odnosu na prethodne Igre, kada je nakon 15-30 dana bilo nemoguće otkriti dopingiranje, a na rezultate testova čekalo se čak 96 sati. Po završetku Igara, Alexandre de Merode, čelnik Medicinske komisije MOO-a, priopćio je da je obavljeno više od 9000 testova, te da ni jedan od njih nije bio pozitivan na nedopuštene tvari.¹¹⁵ No službeni rezultati nalaza nisu uspjeli odagnati sumnje u „čistoću“ sovjetskih i istočnonjemačkih sportaša i sportašica. U Jugoslaviji su kružile priče da su „neki susjedi“ jugoslavenskim olimpijcima nudili korištenje anaboličkih sredstava, jer su smatrali da je manja mogućnost sankcioniranja takvih prijestupa ukoliko predstavnici više zemalja koriste nedozvoljene stimulanse. Već ranih osamdesetih godina o moskovskim se OI govorilo kao o primjeru najmasovnije uporabe dopinga u olimpijskoj povijesti. Jedino je Jugoslavija, odnosno njezin atletski savez, spriječila svoje „sumnjive“ sportaše da nastupe na Igrama, pa se tako tri bacača kugle (Jovan Lazarević, Ivan Ivančić i Zlatan Saračević) nisu natjecala u Moskvi. Ipak, ta se afera rasplela tako da niti jednome od njih nikada nije dokazano uzimanje nedozvoljenih supstanci.¹¹⁶ Istočnonjemački dopinški program iz tog vremena i danas figurira kao najozloglašeniji u sportskoj povijesti, a

¹¹⁵ *Vjesnik*, 19. VII. 1980., S, 2. VIII. 1980., S, 7; Hunt, 98

¹¹⁶ Još jedan jugoslavenski bacač kugle, Vladimir Milić, optužen je za korištenje dopinga, ali je, za razliku od ostale trojice, ipak nastupio u Moskvi. Ivan Ivančić, koji je kasnije postao trener, i danas ističe da je dobio potvrdu iz (anti)dopinške agencije u Lausannei da se njegovo ime ne spominje u kontekstu bilo kakvih afera, iako je bio na više od 50 kontrola. (*Vjesnik*, 20. VII. 1984., S, 7; <http://www.nacional.hr/clanak/110183/dinaridi-su-najbolji-bacaci-na-svijetu>, 18. II. 2013.)

uvriježeno mišljenje da su sličan program sponzorirali i Sovjeti potvrđeno je 2003., kada je dr. Mihail Kalinski, bivši čelnik biokemijskog odjela za sport na kijeveskom Kineziološkom fakultetu, objavio dokumente iz 1972. godine, koji sadrže podatke o davanju anaboličkih steroida vrhunskim sovjetskim sportašima. Ipak, Sovjeti su se uoči Igara u Moskvi svojski potrudili uvjeriti vodstvo MOO-a da će se pridržavati svih antidopinških mjera koje je Odbor odredio. No oni koji su pratili Igre posumnjali su da nije sve sasvim „čisto“ nakon što su vidjeli da su neki sportaši i sportašice djelovali pretjerano fizički razvijeni. Iako su Igre službeno proglašene „najčišćima“ u suvremenoj olimpijskoj povijesti, neslužbeni testovi koje je po njihovu završetku „na svoju ruku“ proveo Manfred Donike, zapadnonjemački liječnik i član Medicinske komisije MOO-a, rezultirali su zapanjujućim podacima. Naime, tadašnjim se testovima još nije moglo otkriti uzimanje testosterona i nekih drugih supstanci, a Donike se poslužio suvremenijom metodom otkrivanja uporabe tih tvari, i to mjereći omjer testosterona u odnosu na epitestosteron u urinu. Njegovi su testovi otkrili da tvrdnje o masovnoj uporabi nedopuštenih sredstava u Moskvi nisu bile puke glasine. U čak petini testiranih uzoraka Donike je otkrio povišenu razinu testosterona, a od svih spornih uzoraka 16 ih je pripadalo olimpijskim pobjednicima i pobjednicama. Suvišno je reći da bi svi sportaši s takvim nalazima bili strogo kažnjeni da su ti testovi bili službeni. Dakle, moskovske Igre ne samo da nisu bile „najčišće“, već su po pitanju dopinga bile jedne od „najprljavijih“ u povijesti. Australaska je vlada 1989. provela studiju koja je zaključila da gotovo pa nema osvajača medalje koji na OI 1980. nije konzumirao najmanje jednu nedozvoljenu tvar, zbog čega su moskovske Igre u toj studiji prozване „Igrama kemičara“. Škotski novinar Andrew Jennings citirao je neimenovana KGB-ova pukovnika, koji je tvrdio da su sovjetski agenti sabotirali testove i tako „spasili“ domaće sportaše.¹¹⁷ Dodajmo i da pogled na listu svjetskih atletskih rekorda pojačava sumnje o doping-programima zemalja sovjetskog lagera, jer pokazuje da su u ženskoj atletici još i danas aktualni relativno brojni rekordi koji datiraju iz osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, a kojima se današnje atletičarke, koje podliježu suvremenim dopinškim kontrolama, ne uspijevaju ozbiljnije približiti.¹¹⁸ Kod atletičara je stanje ipak osjetno drugačije. Dakako, uzimanje dopinga nije nešto što je bilo nepoznanica u američkom sportu, no za razliku od situacije u SSSR-u i DDR-u, američke se državne vlasti ne dovode u vezu sa sponzoriranjem bilo kakvih programa, a kamoli onakvih kakvi su postojali u tim dvjema zemljama.

¹¹⁷ Hunt, 97-100

¹¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/World_records_in_athletics#Women, 8. I. 2013.

3.2.1. Liberty Bell Classic

Tri dana uoči otvaranja moskovskih Igara u Philadelphiji je započeo dvodnevni *Liberty Bell Classic*, natjecanje koje je sportašima iz zemalja koje su bojkotirale OI trebalo poslužiti kao kvalitetna paralelna Olimpijada, čiju je organizaciju američki Kongres pomogao s 10 milijuna \$. Ipak, čini se pretjeranim uopće uspoređivati to natjecanje s OI, jer je u Philadelphiji zapravo održan atletski miting dvojbene kvalitete, na kojemu se okupilo nešto više od 300 atletičara i atletičarki iz 26 zemalja. Činjenica da je natjecanje počelo samo dan nakon velikog atletskog mitinga u Oslu i da je koincidiralo s mitingom u Parizu, negativno se odrazila na konkurenciju i kvalitetu mitinga u „Gradu bratske ljubavi“. Dodajmo i da je od 34 pobjednika američkih olimpijskih kvalifikacija, 17 propustilo ovo natjecanje. Amerikanac Steve Scott, koji je u Philadelphiji pobijedio u utrci na 1500 m, izjavio je da *Liberty Bell Classic* nije čak bio ni dobar međunarodni miting, a kamoli kvalitetna alternativna Olimpijada, dok je Jimmy Carnes, američki atletski trener koji je pomagao u organizaciji *Liberty Bell Classica*, rekao da za OI nema alternative.¹¹⁹

Drugog dana natjecanja na stadionu se okupilo 20.111 gledatelja, koji su mogli vidjeti trijumfe domaćih predstavnika u 18 od 25 disciplina, dok su u 5 slavili Kinezi. Unatoč upitnoj kvaliteti mitinga, ne može se poreći činjenica da su u nekim disciplinama u Philadelphiji ostvareni dobri rezultati, kao niti to da su ipak nastupili neki od tada najuglednijih američkih atletičara poput Renalda Nehemiahah i već spomenutog Dona Paigea. Nehemiah je s vremenom od 13,31 sekundi pobijedio u utrci na 110 m s preponama, što je bilo za 8 stotinki brže od vremena koje je u ovoj disciplini u Moskvi ostvario olimpijski prvak Thomas Munkelt. U samo još jednoj utrci ostvaren je bolji rezultat nego u Moskvi – na 400 m s preponama za 48,60 sekundi ciljem je prošao domaći natjecatelj James Walker. U tehničkim disciplinama, posebice u bacačima, natjecatelji koji su se okupili u Philadelphiji ostvarili su izrazito slabije rezultate od onih viđenih na OI. Ipak, valja izdvojiti kineskog bacača koplja Shen Maomaoa koji je na *Liberty Bell Classicu* pobijedio s hicem od 89,12 m, rezultatom koji bi mu u Moskvi jamčio brončanu medalju.¹²⁰

¹¹⁹ *Sports Illustrated*, 28. VII. 1980.

(<http://sportsillustrated.cnn.com/vault/article/magazine/MAG1123636/index.htm>, 9. I. 2013.)

¹²⁰ Isto; <http://sportsillustrated.cnn.com/vault/article/magazine/MAG1123636/2/index.htm>, 9. I. 2013.; <http://www.gbrathletics.com/ic/obg.htm>, 9. I. 2013.; Boršić, 306

4. Između Moskve i Los Angelesa

Cartera je na predsjedničkim izborima u jesen 1980. uvjerljivo porazio republikanac Ronald Reagan, čijim mandatom počinje nova faza odnosa među supersilama, tzv. „drugi“ Hladni rat. Zamjerajući trojici prethodnih predsjednika preblago držanje prema SSSR-u, koji je u sedamdesetima osjetno proširio svoj utjecaj u Trećem svijetu, Reagan se postavio znatno čvršće, a u jednom od svojih najpoznatijih govora nazvao je SSSR „carstvom zla“ i izvorom većine svjetskih problema. No unatoč agresivnoj retorici, bio je pragmatičan, pa se njegova administracija jače usredotočila na unutarnju politiku, koristeći vanjsku kako bi efektivnije riješila unutarnje probleme (recesija, inflacija, nezaposlenost). Za Reaganova mandata došlo je do obnove američke vojne nadmoći i postizanja inicijative u Hladnom ratu, a SAD su pritisak na SSSR i socijalističke zemlje prvenstveno vršile na gospodarskom planu. Takav oblik pritiska, kojemu je ova administracija bila sklonija od bilo koje prethodne, pokazao se uspješnim za SAD. U mnogočemu je nastavljeno s Carterovom politikom i retorikom, koje je Reagan učinio radikalnijima i agresivnijima: nastavio je s naoružavanjem započetim tijekom završnih godina prethodnikova mandata, pojačao je pomoć proameričkim vladama, kao i pritisak na prosovjetske režime, a saveznike je tražio i među lokalnim antikomunističkim pokretima i pobunjenicima. Unatoč agresivnoj retorici i odlučnosti da porazi komunizam i SSSR, američki je predsjednik bio svjestan da se taj cilj mora postići bez velikih gubitaka na američkoj strani, odnosno bez izravnih američkih intervencija, kako bi se u SAD-u prevladao strah od „novog Vijetnama“.¹²¹

Tijekom Reaganova prvog mandata SAD su započele razvijati SDI, (pre)skup obrambeni program koji je uključivao i satelite kao protunuklearno oružje, zbog čega se tadašnji sovjetski čelnik Jurij Andropov okomio na Reagana optužujući ga da pokreće „križarski rat protiv socijalizma“ i da je spreman na atomski rat kako bi ostvario svoje ciljeve. Razvijanje SDI sustava SSSR je okarakterizirao kao američki pokušaj militarizacije svemira, no takvi se komentari Reagana nisu posebno dojmili. Nakon odustajanja od pregovora o smanjenju naoružanja, obje su supersile počele postavljati rakete u Europi, a sovjetski je vrh krajem

¹²¹ Opširnije o američko-sovjetskim odnosima i vanjskoj politici u vrijeme Reaganove administracije vidjeti u: Painter, 136; Westad, 280-281, 319, 375-376; Graubard, 479-485, 495; Jakovina 2010, 775, 777, 784; *Cold War: Freeze*, 30:00 – 30:32, 40:55 – 42:44; *Cold War: Star Wars*, 2:54 – 3:13

1983. zahvatila histerija i neutemeljeno uvjerenje da SAD i Zapadni saveznici spremaju nuklearni napad.¹²²

Jurij Andropov, bivši šef KGB-a koji je postao sovjetskim liderom nakon Brežnjevljeve smrti u studenom 1982., suočen sa sve dubljom međunarodnom izolacijom uzrokovanom agresijom na Afganistan i brutalnim postupcima Crvene armije u toj zemlji, te gospodarskim problemima koji su doveli do stagnacije sovjetske privrede i snažno pogodili socijalističke režime širom svijeta, na odlučnu i agresivnu Reaganovu politiku neuspješno je nastojao odgovoriti pokušajem smanjivanja napetosti u odnosima SSSR-a s Kinom, Japanom i zapadnoeuropskim zemljama. Čini se realnim da bi Andropov, da je duže poživio, ranije okončao sovjetsku prisutnost u Afganistanu. Nakon njegove smrti u veljači 1984., sovjetskim je čelnikom postao Konstantin Černjenko, no ni njegova kratkotrajna vladavina nije SSSR-u donijela nikakve pozitivne promjene – nastavljena je gospodarska kriza, produbljen je tehnološki jaz sa Zapadom, a vanjska je politika i dalje izazivala nezadovoljstvo u inozemstvu. Politička i ekonomska inicijativa SAD-a širom svijeta i neuspješni pokušaji sovjetskog pariranja obilježavaju predsjednički mandat Ronalda Reagana, period u kojem se ravnoteža snaga sasvim okrenula nakon sovjetske ofenzive i opadanja američke moći u Trećem svijetu tijekom sedamdesetih godina.¹²³

Olimpizam je preživio bojkot moskovskih Igara, ali s velikom se strepnjom čekalo što će se dogoditi na ljetnim OI u Los Angelesu. U zapadnonjemačkom Baden-Badenu, MOO je 30. IX. 1981. za domaćina ljetnih OI 1988. izabrao južnokorejski Seul.¹²⁴ Sredinom studenog 1983., Reagan je otputovao u posjet Južnoj Koreji, američkoj saveznicu, te se sastao s njezinim predsjednikom Chun Doo Hwanom. U zajedničkoj izjavi koja je izdana nakon sastanka, navedena je, između ostalog, važnost uloge koju obje zemlje imaju kao organizatori „važnih globalnih okupljanja“ (OI 1984. i 1988., nap. a.), te je naglašeno da će se i SAD i J. Koreja pridržavati obveza i omogućiti svim zemljama da sudjeluju na tim „važnim međunarodnim manifestacijama“.¹²⁵

¹²² Painter, 136-140; Westad, 373-374, 381; Graubard, 485, 488-490, 496; *Cold War: Star Wars*, 2:37 – 4:40, 7:35 – 12:57, 17:20 – 19:00

¹²³ Painter, 148; Westad, 376-380; Jakovina 2011, 384-385; *Cold War: Soldiers of God*, 27:30 – 31:30; *Cold War: Star Wars*, 3:58 – 6:20

¹²⁴ <http://www.aldaver.com/votes.html>, 4. II. 2013.

¹²⁵ Joint Statement Following Meetings With President Chun Doo Hwan of the Republic of Korea, 14. XI. 1983. (<http://www.presidency.ucs.edu/ws/?pid=40764>, 4. II. 2013.)

Jugoslavensko se rukovodstvo nadalo Carterovoj pobjedi na američkim predsjedničkim izborima kako bi se bilateralni odnosi nastavili kretati zacrtanim putem. Kako je za predsjednika izabran Reagan, očekivalo se određeno zahlađenje između Beograda i Washingtona. No unatoč određenim razmimoilaženjima, zadržana je osnova američko-jugoslavenskih odnosa, koji su se uspješno razvijali za vrijeme Reaganovih prethodnika. Prilikom sastanka američkog državnog tajnika Alexandera Haiga s jugoslavenskim vodstvom u Beogradu u rujnu 1981., zajedničkim su ciljevima označeni očuvanje mira i stabilnosti u svijetu, a opet je naglašena važnost nesvrstanosti, kao i potreba razvijanja gospodarske suradnje. Jugoslavenski je vrh smatrao da Haig drži potrebnim da se pomogne Jugoslaviji na očuvanju njezine sigurnosti. Američki je državni tajnik domaćinima govorio o teškom političkom i gospodarskom položaju SSSR-a. Jugoslavenskim je vlastima bilo jasno da bez američke pomoći neće uspjeti riješiti nagomilane ekonomske probleme.¹²⁶

U vrijeme Reaganove administracije prorijeđeni su međusobni posjeti visokih američkih i jugoslavenskih dužnosnika, a oni koji su se odvijali češće su išli iz Beograda prema Washingtonu nego obrnuto. Posljednji posjet nekog visokog američkog dužnosnika Jugoslaviji dogodio se 16. IX. 1983., kada je u Beograd stigao Reaganov potpredsjednik i budući američki predsjednik George H. W. Bush, koji je istaknuo da SAD poštuju nesvrstanost i cijene otpor Beograda pokušajima ograničavanja jugoslavenske neovisnosti. Posljednji susret najviših državnih dužnosnika SAD-a i SFRJ dogodio se 1. II. 1984. u Washingtonu – predsjednik Predsjedništva Mika Špiljak posjetio je Reagana, koji je tom prilikom istaknuo da SAD podržavaju jugoslavenski teritorijalni integritet, neovisnost i nesvrstanost, te će nastojati pomoći Jugoslaviji u rješavanju ekonomskih problema. Oba su predsjednika izrazila zadovoljstvo aktualnim stanjem bilateralnih odnosa i nadu u daljnji razvoj suradnje, unatoč određenim razlikama u nekim pitanjima. Reagan je u svoje osobno i u ime američkog naroda Jugoslaviji poželio uspješno održavanje ZOI, koje su tjedan potom počele u Sarajevu. Spomenuo je da su Organizacijski odbor OI u Los Angelesu i JOO uložili velike ljudske napore i velika materijalna sredstva da bi se zimske sarajevske i ljetne losanđeleske OI uspješno odvijale, na što SAD i Jugoslavija, kao domaćini, trebaju biti ponosni.¹²⁷ Jugoslavija je postala prva nesvrstana zemlja koja je ugostila Igre, kao i druga socijalistička, nakon SSSR-a 4 godine ranije.

¹²⁶ Jakovina 2010, 784-786; Jakovina 2011, 382-383

¹²⁷ Jakovina 2010, 786; Remarks of President Reagan and President Mika Špiljak of Yugoslavia Following Their Meetings, 1. II. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39178>, 4. II. 2013.)

Reagan je 18. II., odgovarajući na pitanja sarajevskog lista *Oslobođenje*, naglasio da olimpijci, posjetitelji, suci i službenici hvale gostoljubivost domaćina i ističu da su ZOI u Sarajevu u organizacijskom smislu najbolje ikad. Predsjednik je naglasio da su SAD počašćene činjenicom da će Los Angeles ugostiti ljetne OI, te da Amerikanci nestrpljivo čekaju pokazati gostoljubivost kakvu su sportaši doživjeli u Sarajevu. Spomenuo je da su antičke Igre slavile ljudsku izvrsnost, a ne nacije i političke sustave, dodavši da suvremeni olimpizam svoju popularnost duguje upravo antičkoj tradiciji, koju treba poštovati kako Igre ne bi postale pozornica za političke konfrontacije. Na kraju je izrazio zadovoljstvo natjecanjima na ZOI, zaključivši da se najviše radovao uspjesima američkih skijaša i skijašica, ali i srebrnoj medalji koju je Jugoslaviji u veleslalomu priskrbio slovenski skijaš Jure Franko.¹²⁸

Američki je predsjednik 29. II. u Bijeloj kući primio nacionalne olimpijce koji su nastupili u Sarajevu. Uputivši im pohvale i čestitke za nastupe i ostvarene rezultate, posebice osvajačima medalja, istaknuo je i da im je nacija zahvalna jer su pokazali da se „slobodna zemlja poput naše, u kojoj su [materijalne] potpore olimpijcima sasvim dobrovoljnog karaktera, može uspješno nositi protiv društava koja subvencioniraju svoje sportaše“. Rekao je da su nadmetanja na ZOI protekla u duhu „prave olimpijske tradicije“. Izrazio je uvjerenje da će stanovnici Los Angelesa biti jednako srdačni i gostoljubivi domaćini kao što su bili Sarajlije, te da će se olimpijci i posjetitelji iz svih dijelova svijeta osjećati jednako dobrodošlo u SAD-u, kao što je to bio slučaj u Sarajevu. Sportaši su Predsjedniku uručili plaketu sa značkama zimskih sportskih disciplina te službenu jaknu američke ekipe sa ZOI. Reagan se zahvalio jer je „napokon uspio postati olimpijac“.¹²⁹

Unatoč nekim sumnjama, američko-jugoslavenski odnosi ostali su kvalitetni i u vrijeme Reaganova mandata, a dvije zemlje je 1984. povezala činjenica da su Sarajevo i Los Angeles ugostili zimske i ljetne OI. S druge strane, SFRJ je i dalje uspješno surađivala sa SSSR-om, posebno na gospodarskom planu, što ilustrira podatak da je sovjetsko-jugoslavenska robna razmjena u 1983. godini dosegla 7 milijardi \$. SSSR je bio najveći jugoslavenski, a Jugoslavija deveti sovjetski trgovinski partner.¹³⁰

¹²⁸ Written Responses to Questions Submitted by Oslobođenje of Yugoslavia on the 1984 Winter Olympic Games, 18. II. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39542>, 4. II. 2013.)

¹²⁹ Remarks at a White House Reception for Members of the United States Winter Olympic Team, 29. II. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39578>, 11. II. 1984.)

¹³⁰ *Vjesnik*, 26. VI. 1984., Lacmanović, 1

5. Olimpijske igre u Los Angelesu 1984.

OI u Los Angelesu dovedene su u pitanje još 1980. godine. Odmah nakon što su Amerikanci objavili da neće sudjelovati na Igrama u Moskvi, počelo se govoriti o protubojkotu SSSR-a i njegovih socijalističkih satelita. Kako se bilateralni odnosi između Moskve i Washingtona nisu popravili za vrijeme prvog Reaganova mandata, zapravo bi bilo iznenađenje da 1984. godine nije došlo do nove zlouporabe olimpizma u političke svrhe. Olimpijski je pokret u ranim osamdesetim godinama dvadesetog stoljeća proživljavao najveću krizu u svojoj povijesti, koja je pokazala koliko je sport ovisan, ili čak bolje reći slab pred politikom ukoliko ga ona odluči iskoristiti kao diplomatsko oružje.

5.1. SSSR i saveznici u bojkotu losanđelskih Igara

Iako je takva mogućnost najavljivana još 4 godine ranije, tek je u svibnju 1984., oko 2,5 mjeseca uoči otvaranja OI, postalo jasno da će SSSR i zemlje koje su mu gravitirale uzvratiti za bojkot Igara 1980., i to istom mjerom. No mnogo ranije, početkom kolovoza 1983., Iran je postao prva zemlja koja je objavila da njezini sportaši neće nastupiti u Los Angelesu. Informaciju je priopćio iranski premijer Mir Hossein Mousavi, koji je naznačio da su se svi članovi Vlade (a ne nacionalnog OO-a, nap. a.) usuglasili o ovom pitanju. Kao razloge koji su motivirali donošenje takve odluke, Mousavi je naveo američko miješanje u zbivanja na Srednjem istoku, podršku Washingtona Izraelu („režimu koji je okupirao Jeruzalem“) i zločine koje su SAD počinile u Latinskoj Americi, prvenstveno u Salvadoru.¹³¹ Motivi, ali i vrijeme objave, razlikuju i odvajaju iranski od bojkota koji će nekoliko mjeseci uoči otvaranja OI u Los Angelesu povesti SSSR, kao čelna zemlja svjetskog socijalizma.

U prosincu 1983., sovjetski ministar sporta i predsjednik nacionalnog OO-a Marat Gramov sastao se u Los Angelesu s predsjednikom Organizacijskog odbora losanđelskih Igara Peterom Ueberothom. Dogovoreni su detalji u vezi smještaja i prijevoza sovjetskih sportaša i novinara tijekom predstojećih OI. U *Olimpijskoj reviji* pisalo je da Sovjeti „čvrsto stoje“ iza svoje odluke da nastupe u Los Angelesu, a Gramov je dodao da je najvažnije da obje zemlje (SAD i SSSR) poštuju Olimpijsku povelju. Ueberoth je rekao da je

¹³¹ *New York Times*, 2. VIII. 1983. (<http://www.nytimes.com/1983/08/02/world/around-the-world-iran-announces-boycott-of-the-1984-olympics.html>, 17. I. 2013.)

Organizacijskom odboru koristilo sovjetsko organizacijsko iskustvo s prethodnih OI. Istaknuto je da će sovjetski OO konačnu odluku o sudjelovanju donijeti krajem svibnja 1984., nekoliko dana uoči isteka roka za prijavu nastupa.¹³²

Iz Moskve je 10. IV. 1984. najavljeno da SSSR možda neće poslati sportaše u Los Angeles ako Reaganova administracija ne obuzda neke antisovjetske skupine u SAD-u. Amerikanci nisu smatrali da trebaju davati ikakva jamstva za takvo što, pa je sovjetski OO 8. V. jednoglasnom odlukom svih 29 predstavnika nacionalnih sportskih saveza zaključio da se sovjetski sportaši i sportašice neće natjecati na Igrama. Kao razloge koji su ih motivirali na donošenje takve odluke, dužnosnici OO-a naveli su uplitanje američkih vlasti u olimpizam, bojazan za živote sportaša, šovinističko raspoloženje te „raspirivanje antisovjetske atmosfere i antisovjetske histerije u SAD-u“. Iako su sovjetski mediji i Gramov uporno isticali da su prilikom donošenja odluke sovjetske vlasti poštivale autonomiju Odbora, malo je tko vjerovao u neovisnost najvišeg sportskog tijela o državnim vlastima u jednoj komunističkoj zemlji, tim više jer je Gramov bio jedan od visokih dužnosnika sovjetske vlade. Bogoljub Lacmanović, *Vjesnikov* dopisnik iz Moskve, smatrao je da odluka o bojkotu nadilazi sovjetski OO i ministarstvo sporta. Nekoliko dana uoči 8. V., sovjetski je tisak iznenada počeo objavljivati pisma „zabrinutih“ čitatelja, koji su tražili da se ne ide u Los Angeles, jer su strahovali da će sovjetski olimpijci u SAD-u biti ponižavani i da će im čak životi biti dovedeni u opasnost. Vladin list *Izvestija* naveo je Reaganovu antisovjetsku politiku kao glavni razlog bojkota, a u nekim je tiskovinama američki predsjednik optužen da koristi OI u predizborne svrhe kako bi „bacio sjenu“ na socijalističke zemlje. U optužbama na račun američke administracije išlo se i mnogo dalje, pa su neke tiskovine pisale da je Reagan formirao „specijalni operativni štab“ koji bi u vrijeme OI trebao djelovati protiv SSSR-a i njegovih socijalističkih saveznika, a naglašavano je i da su antikomunističke grupe dobile blagoslov američkih vlasti za „antisovjetsku kampanju“. Agencija TASS izrazila je sumnju da će Amerikanci poštovati Olimpijsku povelju, a objavila je i da je međunarodna sportska javnost s odobravanjem primila odluku sovjetskog OO-a, što je, najblaže rečeno, bilo iskrivljavanje istine. Također, u TASS-u se moglo pročitati da odluka nije donesena kako bi SSSR uzvratio za bojkot moskovskih Igara, već zbog „duboke zabrinutosti za jačanje olimpijskog pokreta i očuvanje njegove čistoće i jedinstva“. Prenesene su izjave kojima su sovjetska gimnastičarka Olga

¹³² *Olympic Review* 195/196, siječanj-veljača 1984., 45-46

Bičerova, atletičarka Tamara Bikova i hrvač Nikolaj Balbošin podržali bojkot.¹³³ Za razliku od 1980., kada su se neki američki sportaši i dio javnosti otvoreno usprotivili Carterovoj inicijativi i posljedičnoj odluci USOC-a, iz SSSR-a 1984. nisu dolazile nikakve informacije o nezadovoljnim sportašima ili javnosti. S obzirom na represivan karakter totalitarnih režima poput sovjetskog, režima koji ne dopušta nikakvo opozicijsko izražavanje i djelovanje, taj detalj zapravo i ne iznenađuje previše. Također, zaista je teško shvatiti na koji bi način olimpizam ojačao izostankom sportske supersile poput SSSR-a s Igara, kako je situaciju „objašnjavao“ TASS.

Stječe se dojam da Sovjeti nisu slučajno odabrali 8. V. za objavu svoje odluke, jer je baš toga dana predsjednik MOO-a Juan Antonio Samaranch u Washingtonu razgovarao s Reaganom. Čuvši vijesti iz Moskve, Samaranch je izjavio da će otputovati u SSSR i pokušati naći kompromisno rješenje kako bi Igre ipak bile potpune, dodavši da će od Gramova tražiti da mu dogovori sastanak s Černjenkom. Reagan je rekao da je razočaran, te da žali zbog činjenice da je sportašima uskraćena prilika koju su dugo čekali, prilika da nastupe na OI. Podsjetivši da su u antičko doba grčki polisi prekidali međusobne sukobe za vrijeme trajanja Igara, Predsjednik je naglasio da bi bilo dobro kada bi ljudi i dalje bili tako „civilizirani“. U Lausannei, sjedištu MOO-a, Samaranch je 11. V. na konferenciji za tisak pročitao Reaganovu izjavu o poštivanju Olimpijske povelje, a podsjetio je i da je 24. IV. prisustvovao sastanku Ueberotha i Gramova, nakon kojega je stekao dojam da su potencijalni problemi riješeni. Komentiravši sovjetsku objavu bojkota, Ueberoth je rekao da Igre „plaćaju cijenu američkog bojkota“ iz 1980., čime je implicirao da se radi o uzvratu za američko nesudjelovanje na moskovskim Igrama. Dodao je da će pokušati utjecati na promjenu sovjetske odluke. Gradonačelnik Los Angelesa Tom Bradley izjavio je da je „šokiran“. U ime Bijele kuće, javnosti se obratio Reaganov glasnogovornik Larry Speakes, koji je sovjetsku odluku nazvao neopravdanom. Larry Hughes, predstavnik za tisak State Departmenta, istaknuo je da su SAD učinile sve da odagnaju sovjetske sumnje u vezi sigurnosti sportaša. Rečeno je da će natjecanja u Los Angelesu osiguravati 17 tisuća policajaca, a samo za mjere sigurnosti sovjetskih olimpijaca organizatori su namjeravali izdvojiti milijun \$. Hughes je bojkot nazvao „neopravdanom i političkom akcijom“, dodavši da će SAD razgovarati sa SSSR-om, ali i da se Sovjete ništa „neće moliti“. Odluka sovjetskog OO-a ipak je izazvala zadovoljstvo u jednom dijelu američke javnosti, pa se moglo čuti i komentare koji bojkot interpretiraju kao

¹³³ *Vjesnik*, 9. V. 1984., S, 1, 7; 10. V. 1984., Lacmanović, 2; 11. V. 1984., AV, 1, Lacmanović, 2; 12. V. 1984., S, 10; 13. V. 1984., AV, 2; 14. V. 1984., Lacmanović, 1; 15. V. 1984., Lacmanović, 2

„veliku propagandnu pobjedu Zapada“. Reagirali su i američki sportaši i sportski dužnosnici. Maratonac Alberto Salazar govorio je o „smrtnom udarcu za Olimpijadu“, član USOC-a Chris Knepp izjavio je kako nije „siguran da OI imaju budućnost“, dok je George Raveling, pomoćni trener košarkaške reprezentacije, rekao da je „razočaran što mi kao građani šutke sjedimo i dopuštamo svjetskim silama da koriste OI kao političko oružje.“ Iako su neki predstavnici USOC-a i Organizacijskog odbora Igara vjerovali da još ima nade, William Simon i Donald Miller, predsjednik i izvršni predsjednik nacionalnog OO-a, izjavili su da ne očekuju promjenu sovjetske odluke. Sve je više američkih analitičara naglašavalo da se Sovjeti boje ostanka svojih sportaša u SAD-u, pa su američke službe spremno čekale zahtjeve za azilom.¹³⁴

Kao i 1980. godine, objava bojkota postala je glavna sportska tema širom svijeta. U neugodno iznenađenoj SRNJ govorilo se da bi sve zemlje trebale sudjelovati na OI, pa tako i SSSR kao sportska velesila. Ministar vanjskih poslova Genscher izrazio je vjeru u mogućnost promjene sovjetske odluke. Nijemci su računali da bi Ministar u predstojećem posjetu Moskvi mogao navesti Sovjete da se predomisle. Zapadnonjemački plivač Michael Gross izjavio je da „duboko prezire činjenicu da se političke igre prenose u sportsku arenu“, što će ostaviti „gorak okus u ustima, jer će tamo [u Los Angelesu, nap. a.] netko nedostajati“. Peter-Michael Kolbe, veslač i Grossov sunarodnjak, rekao je da „bez sportaša istočne Europe olimpijske medalje neće imati svoj pravi sjaj“. Odluka sovjetskog OO-a postala je udarnom viješću i u Francuskoj, gdje je izazvala iznenađenost. Tamošnji su mediji smatrali da se radi o taktičkoj odluci SSSR-a, kojom se nastoji spriječiti reizbor Reagana za američkog predsjednika, pa su je opisali kao revanšizam zbog politike Reaganove administracije, a ne zbog bojkota moskovskih Igara. *L'Equipe* je pisao o „smrtnom udarcu“, dok je *Le Matin* naveo da su supersilama OI „posljednji dobar način da vode rat, a nikoga ne ubiju“. Francuska ministrica sporta Edwige Avice izjavila je da će njezina zemlja sudjelovati na Igrama, dodavši da vjeruje kako Sovjeti mogu promijeniti odluku, čemu se nadao i Nelson Paillou, predsjednik nacionalnog OO-a. Čelnik francuskih komunista Georges Marchais rekao je da će njegova stranka poduzeti sve kako bi SSSR preispitao svoju odluku, a dodao je da smatra kako se ne radi o revanšizmu za američki bojkot prethodnih Igara. Oglasili su se i neki francuski sportaši i treneri. Skakač s motkom Thierry Vigneron istaknuo je da je bojkot „strašan“ za OI i sportski pokret, dok je jedan od atletskih trenera izjavio da „bez Sovjeta olimpijske medalje

¹³⁴ *Vjesnik*, 9. V. 1984., S, 7; 10. V. 1984., Bošnjak, 2; 11. V. 1980., AV, 1; 14. V. 1984., Lacmanović, 1; *Olympic Review* 199, svibanj 1984., 319; Informal Exchange With Reporters on Soviet Withdrawal From the 1984 Summer Olympic Games, 9. V. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39898>, 17. I. 2013.)

neće biti prave medalje“. U Britaniji se pisalo o „poljupcu smrti za OI“, a tamošnji su mediji te politički i sportski krugovi redom izražavali žaljenje i razočaranje. Puno je smireniji bio predsjednik nacionalnog OO-a Charles Palmer, koji je izjavio da vjeruje u promjenu sovjetske odluke, te dodao da i ovako nije previše zabrinut, jer su OI bile uspješne i prije nego je SSSR postao sportska supersila. Prilično realno ocijenio je da će zbog bojkota socijalističkih zemalja Britanci imati bolje izgleda za osvajanje većeg broja medalja u Los Angelesu. Za razliku od Palmera, Brendan Foster iz britanskog atletskog saveza opisao je razvoj situacije kao „veliku tragediju“. Tajnik austrijskog OO-a Heinz Jungwirt izrazio je žaljenje, ali i dodao da sovjetska odluka neće utjecati na Austrijance, koji će nastupiti na Igrama. Grčki predsjednik Konstantinos Karamanlis ponovio je prijedlog koji je bio aktualan još 1980. godine – kako bi ih se „zaštitilo od političke konfrontacije i komercijalizacije“, sve buduće ljetne Igre treba održavati u Grčkoj.¹³⁵

Reagirali su i predstavnici jugoslavenskih sportskih organizacija. Na dan kad je proglašen sovjetski bojkot, predsjednik SFKJ-a Branko Ekert izrazio je žaljenje zbog takve odluke, naglasivši da OI i olimpizam trebaju biti „podloga za jačanje suradnje i mira među narodima svijeta“. Iz Los Angelesa se tjedan dana potom vratio Zdravko Mutin, predsjednik JOO-a, te je izjavio da jugoslavenski bojkot ne dolazi u obzir, jer Igre „pridonose svjetskom miru i popuštanju napetosti“. Istaknuo je da je zadovoljan uvjetima smještaja u gradu domaćinu, kao i kvalitetom sportskih borilišta, označivši tek veliku udaljenost nekih borilišta od smještaja kao potencijalni problem. Nakon sastanka predsjednika Predsjedništva Savezne konferencije SSRNJ Jovana Dejanovića s tročlanom delegacijom JOO-a, koju su činili predsjednik Odbora Mutin te Milan Rajačić i Časlav Veljić, 17. V. objavljeno je da će jugoslavenska olimpijska ekipa u Los Angelesu ukupno brojati 223 člana. U taj su broj, uz sportaše, uključeni i suci, liječnici i ostalo osoblje. Predstavnici JOO-a istaknuli su da se ne bave bojkotom, već nastojanjima da jugoslavenski predstavnici na Igrama ostvare što uspješnije rezultate. Naglasili su da kvalitetu olimpijskih natjecanja uopće ne dovode u pitanje, te su se potužili na činjenicu da je sovjetski bojkot u javnosti i medijima zasjenio pripreme jugoslavenskih sportaša za nastup na OI i osiguravanje potrebnih financijskih sredstava od strane JOO-a. Sarajevske ZOI spomenuli su kao primjer koji pokazuje da „sport pridonosi razvijanju suradnje i prijateljstva među narodima svijeta“.¹³⁶

¹³⁵ *Vjesnik*, 9. V. 1984., S, 7; 10. V. 1984., AV, 2, Bojkić, 2, Galić, 2; 13. V. 1984., Vodinelić, 2

¹³⁶ *Vjesnik*, 9. V. 1984., S, 7; 15. V. 1984., S, 7; 18. V. 1984., S, 1, 7

Za razliku od Cartera 1980. godine, Sovjeti nisu javno pozvali saveznike da im se pridruže u bojkotu. Ipak, kako se sredinom travnja o tome razgovaralo na sastanku kojem su prisustvovali predstavnici sovjetske, sjevernokorejske i istočnoeuropskih KP-a, moglo se prilično jasno predvidjeti kakav će stav zauzeti sovjetski socijalistički sateliti. Nedoumice su ostale tek oko Rumunjske. Prva se oglasila poljska agencija PAP, koja je istaknula da je zbog politike Reaganove administracije moguće da Poljaci neće nastupiti u Los Angelesu. Predsjednik poljskog OO-a Marian Renke odbio je davati konkretnije informacije, najavivši da će više reći nakon sastanka nacionalnog OO-a.¹³⁷

Bugarska je 9. V., dan nakon sovjetske objave, postala druga zemlja čiji se OO službeno opredijelio za bojkot, i to zbog „antibugarske i antisovjetske demonstracije uperene protiv socijalističkih zemalja“, kao i zbog „velike opasnosti po sigurnost sportaša“. Dan nakon Bugara, bojkotu se priključio i DDR, jer „američke vlasti nisu jamčile sigurnost istočnonjemačkim i drugim istočnoeuropskim sportašima od napada ekstremnih grupa“. Upravo su SSSR, DDR i Bugarska, dakle, prve tri zemlje koje su objavile bojkot, činile tercet najuspješnijih na moskovskim Igrama. Zbog njihova se bojkota javila bojazan od umanjenog interesa gledatelja, koji bi mogao navesti neke kompanije da Igrama uskrate značajna financijska sredstva, pa se *Vjesnik* na samoj naslovnici od 11. V. prilično dramatično zapitao *Hoće li se Igre održati*. Objave da bugarski i istočnonjemački natjecatelji neće nastupiti u Los Angelesu dobile su velik publicitet u sovjetskim medijima, koji su pisali kako očekuju da iste odluke ubrzo priopće i druge socijalističke zemlje, što se i dogodilo. Pridruživanje bojkotu su 11. V. objavili Mongolija, Vijetnam i Laos, 12. V. Čehoslovačka, a 13. V. Afganistan. U sovjetskom tisku još nije bilo nikakvih informacija o tome kako će se ponijeti Mađari i Rumunji, no *Vjesnikov* dopisnik Lacmanović prenio je da mađarski krugovi u sovjetskoj prijestolnici predviđaju bojkot, a rumunjski nastup na Igrama.¹³⁸

¹³⁷ *Vjesnik*, 9. V. 1984., S, 7; 10. V. 1984., Lacmanović, 2

¹³⁸ *Vjesnik*, 10. V. 1984., AV, 2; 11. V. 1984., AV, 1, Lacmanović, 2; 12. V. 1984., S, 10; 13. V. 1984., AV, 2; 14. V. 1984., Lacmanović, 1, AV, 10;

Los Angeles Times, 13. V. 1984.

(<http://pqasb.pqarchiver.com/latimes/access/676601662.html?dids=676601662:676601662&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&type=historic&date=May+13%2C+1984&author=&pub=Los+Angeles+Times&desc=Czechs+and+Laotians+Join+Boycott&pqatl=google>, 17. I. 2013.);

Philadelphia Inquirer, 12. V. 1984. (http://nl.newsbank.com/nl-search/we/Archives?p_product=PI&s_site=philly&p_multi=PI&p_theme=realcities&p_action=search&p_maxdocs=200&p_topdoc=1&p_text_direct-0=0EB2979875F7FF9B&p_field_direct-0=document_id&p_perpage=10&p_sort=YMD_date:D&s_trackval=GooglePM, 17. I. 2013.)

Kinezi su 12. V. službeno potvrdili da će prvi put nakon 1952., kada ih je u Helsinkiju predstavljao samo jedan jedini plivač, njihovi sportaši nastupiti na OI, što je Ueberoth dočekao s velikim olakšanjem. Naime, Sovjeti su isprva tvrdili da bi stotinjak zemalja moglo podržati bojkot, a na vrhu tog popisa bila je upravo Kina. Stoga je Ueberoth poslao Charlesa Leeja u Peking kako bi dogovorio kineski nastup u Los Angelesu. U kasnu noć 12. V., Lee je telefonom javio da je nakon nekoliko sastanaka s kineskim sportskim dužnosnicima uspio ostvariti cilj. Ueberoth je u intervjuu koji je dao kao čelnik USOC-a uoči OI u Pekingu 2008., izjavio da je kinesko „da“ „potpuno izmijenilo lice“ Igara u Los Angelesu.¹³⁹

Gramov je na konferenciji za tisak 14. V. objavio da je odluka o bojkotu Igara konačna i neopoziva, ponovivši pritom razloge zbog kojih sovjetski sportaši neće nastupiti na OI: u SAD-u, zemlji koja krši olimpijska pravila, vlada antisovjetska i antisocijalistička histerija, zbog čega bi životi sovjetskih olimpijaca u Los Angelesu bili u opasnosti. Američku je administraciju optužio da je sovjetskim sportašima namjeravala davati preparate koji razaraju živčani sustav. Rekao je i da antisovjetske grupe u SAD-u djeluju pod pokroviteljstvom vlasti, te da su nedavno tiskale 500 tisuća letaka i parola s porukom *Ubijte Ruse*, koje su planirale dijeliti tijekom Igara. Naglasio je da se SSSR nije odlučio za bojkot, već za „nesudjelovanje“ na Igrama, odbacivši pritom da se radi o revanšizmu za 1980., kao i tvrdnje da se Moskva uplašila da bi sovjetski sportaši mogli svojevoljno ostanu u SAD-u. Rekao je da bi Amerikanci antisovjetskim demonstracijama, nasiljem, otmicama i drogiranjem pokušali prisiliti sovjetske sportaše na ostanak u zemlji domaćinu OI. Spomenuo je i da su nesuđeni sovjetski olimpijci već bili u Los Angelesu na prošlogodišnjoj predolimpijskoj probi, te im se nije svidjela tamošnja „atmosfera terora“. Istaknuo je da Samaranchov posjet Moskvi neće utjecati na odluku sovjetskog OO-a, koji je „u stalnoj i sistemskoj vezi s državama socijalističke zajednice“.¹⁴⁰

Gramovljeve teške optužbe Amerikanci su odlučno odbacili, a uslijedili su i oštri odgovori čelniku sovjetskog OO-a. Predstavnik za tisak State Departmenta Alan Romberg optužbe je nazvao neistinitima, te je objavio notu o eventualnim protusovjetskim demonstracijama tijekom Igara, koja je 27. IV. uručena predstavniku sovjetskog veleposlanstva u Washingtonu. Američka je administracija notom zajamčila da neće dopustiti održavanje demonstracija u olimpijskom selu i na borilištima. Romberg je naglasio da SSSR previše pažnje poklanja

¹³⁹ *New York Times*, 14. VII. 2008.

(http://www.nytimes.com/2008/07/14/sports/olympics/14olympics.html?pagewanted=all&_r=0, 24. I. 2013.); http://en.wikipedia.org/wiki/China_at_the_Olympics, 17. I. 2013.

¹⁴⁰ *Vjesnik*, 15. V. 1984., Lacmanović, 2; 16. V. 1984., Bošnjak, 3

grupi *Ban the Soviets*, koja sama ne bi uspjela izazvati takav publicitet. Ueberoth je rekao da su brojne zemlje izložene sovjetskom pritisku da se ne ide u Los Angeles, ali su neke od njih ipak najavile sudjelovanje na OI. Kako ih ne bi izložio još većem pritisku, odbio je reći o kojim se zemljama radi. Izrazio je želju za susretom sa sovjetskim predstavnicima na predstojećem zasjedanju MOO-a u Lausannei, kako bi im odgovorio na optužbe o antisovjetskoj mržnji zbog koje su komunističke zemlje proglasile OI nesigurnima za svoje sportaše. Spomenuo je sve mjere koje su poduzete kako bi ti sportaši bili sigurni, podsjetivši i da su tijekom prethodnih mjeseci sovjetski gimnastičari, vaterpolisti i plivač Saljnikov u SAD-u doživjeli ovacije. Gramovljeve je optužbe nazvao „neoprostivim uvredama američkim poklonicima sporta i američkom narodu“. Dodao je da još ne odbacuje mogućnost da sportaši iz socijalističkih zemalja nastupe na Igrama. Reagan je na konferenciji za tisak upitan da kaže koji je pravi razlog bojkota, na što je odgovorio da se to pitanje treba postaviti Sovjetima, okarakteriziravši razloge koje su oni naveli „apsolutnim neistinama“. Izjavio je da može dokazati kako su Amerikanci pripremili poduzimanje sigurnosnih mjera kakve još nisu zabilježene u olimpijskoj povijesti. NBC-jeva novinarka Andrea Mitchell podsjetila je Reagana da je podržao američki bojkot 1980., te ga upitala što ga je navelo da sada promijeni stav i govori o nemiješanju sporta i politike. Predsjednik je odgovorio da se te dvije situacije ne mogu uspoređivati, jer su SAD bojkotom prosvjedovale protiv sovjetske agresije na zemlju koja ni „prstom nije maknula protiv njih“, dok SSSR kao razlog navodi nesigurnost i ugroženost života svojih sportaša, iako su Amerikanci zajamčili sigurnost i izvijestili Sovjete što je sve po tom pitanju poduzeto. Rekao je da ne vjeruje kako on kao Predsjednik može učiniti nešto zbog čega bi Sovjeti promijenili odluku od 8. V., zaključivši kako to i nije pitanje kojim bi se trebala baviti američka administracija. Crnački vođa Jesse Jackson i gradonačelnik Los Angelesa Bradley priopćili su da su formirali odbor koji bi trebao otputovati u Moskvu i razgovarati sa Sovjetima kako bi njihov OO povukao odluku od 8. V. Istaknuli su da treba poduzeti sve kako bi OI bile izuzete iz hladnoratovske politike. U američkom se tisku pojavila vijest da je Černjenko španjolskom kralju Juanu Carlosu, koji je prethodno sovjetskom čelniku ponudio posredovanje pri MOO-u kako bi SSSR odustao od bojkota, rekao da je riječ o „čisto političkoj“, a ne o odluci nacionalnog OO-a. Američka je javnost mogla pročitati i kako su sportaši iz socijalističkih zemalja komentirali razvoj situacije. Tako su Poljaci bili „šutljivi“, neki od Čeha su izjavili da im u SAD-u ništa ne prijeti, Istočni Nijemci „nisu razumjeli pitanja“, a jedan je sovjetski bacač kugle rekao da bi ga bilo strah da ostane sam u

sobi u Los Angelesu. Očekivalo se jačanje inicijativa koje su predlagale da se domaćinstvo Igara više ne povjerava velikim silama.¹⁴¹

Mađarska se priključila bojkotu 16. V., a kao razlog je opet navedena ugroženost života sportaša u Los Angelesu. Dan nakon Mađara, bojkot je izglasao i poljski OO, a neki izvori koji su prisustvovali sjednici na kojoj je donesena odluka naveli su kako su Janusz Peciak i Irena Szewinska, bivši olimpijski pobjednici, izrazili žaljenje zbog odluke nacionalnog OO-a. Službeno obrazloženje odluke poljskog OO-a bilo je znatno blaže od onih koja su ponudili Odbori zemalja koje su prethodno proglasile bojkot. U priopćenju izdanom tim povodom, istaknuto je da se radi o „neugodnoj odluci“, prvenstveno za poljske sportaše, ali i za milijune poljskih sportskih poklonika. Predsjednik nacionalnog OO-a Marian Renke izjavio je da je postojao strah od ostanka sportaša na Zapadu, pritom optuživši Washington za poticanje kampanje i aktivnosti usmjerenih na uznemiravanje i napadanje sportaša iz socijalističkih zemalja. Nakon poljske objave bojkota Rumunjska je ostala jedini europski saveznik SSSR-a koji još nije otkazao nastup, a američki su mediji pisali o postojanju indikacija koje ukazuju da će Rumunji sudjelovati na OI. Takve su pretpostavke bile povezane s činjenicom da je od svih zemalja članica Varšavskog ugovora upravo Rumunjska bila najneovisnija o Moskvi. Ueberoth je u Bukurešt poslao svoju suradnicu Agnes Muru, rođenu Rumunjku, koja je čelniku Organizacijskog odbora javila da su Rumunji pristali doći na Igre, te da im Organizacijski odbor i MOO trebaju samo platiti po 60.000 \$ za podmirenje troškova. Ueberoth je, ispostaviti će se krivo, vjerovao da će Rumunji ipak popustiti pod pritiskom iz Moskve. Sovjetski su mediji nastavili s teškim i neutemeljenim optužbama na račun američke administracije, pa se tako u listu *Novosti* moglo pročitati da Bijela kuća surađuje s čak 100 ekstremističkih skupina, koje bi za vrijeme Igara otimala i ubijale sovjetske sportaše u Los Angelesu. Amerikanci su odgovorili ponavljanjem tvrdnje da su SSSR-u jamčili sigurnost njegovih sportaša, kojima se nitko od eventualnih antisovjetskih prosvjednika ne bi uspio ni približiti.¹⁴²

¹⁴¹ *Vjesnik*, 13. V. 1984., AV, 2; 16. V. 1984., AV, 2, Bošnjak, 3; Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on Foreign and Domestic Issues, 14. V. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39926>, 17. I. 2013.)

¹⁴² *Los Angeles Times*, 16. V. 1984.

(<http://pqasb.pqarchiver.com/latimes/access/676636502.html?dids=676636502:676636502&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&type=historic&date=May+16%2C+1984&author=&pub=Los+Angeles+Times&desc=Hungary+9th+to+Join+Boycott+of+Olympics&pqatl=google>, 17. I. 2013.);

Samaranch je 18. V. na konferenciji za tisak u Lausannei rekao da Izvršni odbor MOO-a nastavlja raditi kako bi SSSR promijenio svoju odluku. No Sovjeti su preko Aleksandra Ušarova, trenera i vođe njihove atletske ekipe, poručili da će se između 15. i 20. VIII., dakle nakon OI, u nekoliko istočnoeuropskih gradova održati jaki međunarodni sportski turniri na koje će, uz sportaše iz zemalja koje neće nastupiti na Igrama, pozvati i natjecatelje iz Zapadnih zemalja, kao i pobjednike iz Los Angelesa. Ipak, Ušarov je kategorično odbacio mogućnost da se natjecanja koja je najavio predstavi kao alternativne Igre. Samaranch je izjavio da održavanje OI u SAD-u ili SSSR-u u vrijeme napetih odnosa nije dobro rješenje, te je najavio da bi MOO ubuduće mogao pažljivije analizirati političku situaciju prilikom biranja domaćina Igara. Zanimljivo, iako je odluka sovjetskog OO-a od 8. V. okarakterizirana kao konačna i neopoziva, njihova je košarkaška reprezentacija krajem svibnja u Parizu nastupala na kvalifikacijskom turniru za OI.¹⁴³

Američki je predsjednik 22. V. održao konferenciju za tisak na kojoj ga je Helen Thomas, novinarka *United Press Internationala*, referiravši se na izjavu senatora Byrda o najnižoj razini američko-sovjetskih odnosa u zadnjih 20 godina, upitala treba li u „tvrdolinijaškoj“ politici njegove administracije tražiti, između ostalog, i razloge sovjetskog bojkota. Reagan je odgovorio da se ne smatra odgovornim, istaknuvši još jednom da je američka vlada puno pozornosti posvetila osiguranju Igara i ispunjavanju sovjetskih zahtjeva po pitanju sigurnosti. U tom je kontekstu spomenuo i da je jednom sovjetskom krstarećem brodu dozvoljeno sidrenje, a iz američkog je proračuna trebalo biti izdvojeno pola milijuna \$ samo za osiguravanje tog broda. Predsjednik je 28. V., u intervjuu danom irskom novinaru Brianu Farrellu, izjavio da vidi dva moguća razloga zbog kojih su Sovjeti odlučili proglasiti bojkot. Jedan je bio osveta za američki bojkot moskovskih Igara 1980., a drugi strah od mogućnosti da bi neki od cijenjenih sovjetskih sportaša mogli nakon OI ostati u SAD-u i tako osramotiti svoju zemlju. Dan nakon intervjuja, Reagan je posjetio trening-centar američkih olimpijaca u Colorado Springsu, gdje je održao i kratak govor. Nakon što je pohvalio okupljene sportaše, spomenuo je da neke zemlje, „nažalost“, neće imati svoje predstavnike na Igrama. Naglasio je da uspjeh američkih sportaša, ali i čitavih Igara, ni na koji način ne ovisi

Deseret News, 17. V. 1984.

(<http://news.google.ie/newspapers?id=4g8fAAAAIBAJ&sjid=D4MDAAAAIBAJ&pg=6350,599674&dq=1984+olympic+boycott+poland&hl=en>, 17. I. 2013.);

New York Times, 14. VII. 2008.

(<http://www.nytimes.com/2008/07/14/sports/olympics/14olympics.html?pagewanted=all&r=0>, 24. I. 2013.)

¹⁴³ *Vjesnik*, 19. V. 1984., AV, 2; 20. V. 1984., AV, 14; 23. V. 1984., S, 7, AV, 12

o političkim makinacijama vlastodržaca iz „zemalja koje su sve, samo ne slobodne“, pa će tako OI u Los Angelesu biti ne samo uspješne, već i „najbolje ikad“. Istaknuo je da je olimpizam i dalje „živ“, što je, između ostalih, i zasluga Billa Simona i Dona Millera, čelnih ljudi USOC-a. Osvrnuo se i na višestruko povećanje proračuna nacionalnog OO-a tijekom proteklih godina, što svjedoči o kvalitetnom radu krovne američke sportske udruge. Pohvale za odlično obavljen posao upućene su i Organizacijskom odboru Igara.¹⁴⁴

U Pragu je 24. V. održan sastanak predstavnika sportskih saveza Bugarske, Čehoslovačke, Sjeverne Koreje, Kube, Mađarske, Mongolije, DDR-a, Poljske, Rumunjske, SSSR-a i Vijetnama, kojemu je prisustvovala i delegacija MOO-a predvođena Samaranchom. Po okončanju sastanka istaknuto je da niti jedna od tih zemalja, s izuzetkom Rumunjske, neće sudjelovati na OI, jer američka administracija krši olimpijski duh i Povelju, a izražena je i zabrinutost zbog južnokorejskog domaćinstva sljedećih ljetnih Igara, čime je sudbina seulske Olimpijade, bar što se tiče socijalističkih zemalja, neizravno dovedena u pitanje. Najavljeno je i održavanje natjecanja o kojem je govorio Ušarov. Iako je Ueberoth osobno otputovao na Kubu kako bi Castra uvjerio da sportaši iz te zemlje trebaju sudjelovati na Igrama, kubanski je OO 24. V. proglasio priključivanje bojkotu zbog kršenja olimpijskih normi i principa od strane Organizacijskog odbora i zbog situacije u Los Angelesu, gdje nema sigurnosnih jamstava za kubanske i sportaše iz drugih socijalističkih zemalja. Ueberoth je objavio da su poziv Organizacijskog odbora službeno prihvatila 123 nacionalna OO-a. Najavio je da će losanđeleske Igre biti „najveće OI u povijesti, s najviše sportaša iz najviše zemalja“, te će kao takve „nanijeti udarac propagandnim naporima“ protiv njih. Popis zemalja koje će propustiti Igre još nije bio zaključen, pa se tako bojkotu 27. V. pridružio Južni Jemen. Samaranch je krajem svibnja doputovao u Moskvu kako bi posljednji put pokušao navesti Sovjete da odustanu od bojkota. Najavio je i mogućnost pomicanja konačnog roka (2. VI.) za prijavu nastupa u Los Angelesu, ukoliko SSSR takvo što zatraži. Sovjeti su početkom lipnja još jednom istaknuli da neće organizirati paralelnu Olimpijadu, već natjecanja otvorenog tipa koja će se održati u 9 zemalja socijalističkog bloka. Saznalo se i da Rumunjska, jedina zemlja

¹⁴⁴ The President's News Conference, 22. V. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39958>, 17. I. 2013.); Interview With Brian Farrell of RTE-Television, Dublin, Ireland, on Foreign Issues, 28. V. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39976>, 17. I. 2013.); Remarks During a Visit to the United States Olympic Training Center in Colorado Springs, Colorado, 29. V. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=39978>, 17. I. 2013.)

sovjetskog lagera koja je najavila nastup u Los Angelesu, nije određena za domaćina natjecanja koja su dogovorile države koje će bojkotirati OI.¹⁴⁵

Iako je sredinom svibnja Visoki afrički savjet za sport (CSSA) izrazio žaljenje zbog bojkota i istaknuo da niti jedna afrička zemlja nije pokazala namjeru da se priključi SSSR-u, Etiopljani su neposredno prije isteka roka za prijavu objavili da su „nakon pažljivog razmatranja svih odnosa olimpijskih principa i interesa i težnji afričkih naroda“ odlučili da njihovi sportaši neće sudjelovati na Igrama. Svega 1 sat uoči isteka roka, odluku o bojkotu priopćili su i Sjevernokorejci, dok je nikaragvanski OO najavio da će prijaviti natjecatelje za nastup u Los Angelesu. Kad je 2. VI. 1984. godine u 12 h po srednjoeuropskom vremenu rok istekao, za OI su bili prijavljeni natjecatelji i natjecateljice iz 132 zemlje čiji su nacionalni OO-i pismeno potvrdili nastup. Osim zemalja koje su objavile bojkot, za Igre se nisu prijavili i iz nekih zemalja čije se sudjelovanje očekivalo: Angole, Jordana, Lesota i Somalije. Od četiriju navedenih, na kraju samo angolski sportaši nisu nastupili na Igrama. Bolivijci su predsjednik Hernán Siles Zuazo najavio da će njegova zemlja imati predstavnike na OI, iako je tjedan ranije glavni državni tajnik za sport Julio Barragan obavijestio nacionalni OO da Vlada zbog teške ekonomske situacije u zemlji ne dozvoljava nastup bolivijskih sportaša u Los Angelesu. Istaknuto je da Vladu Igre neće ništa koštati jer će sportaši biti financirani dobrovoljno doniranim novčanim sredstvima. No 2 tjedna potom, Bolivijci su objavili da zbog uvredljivih napisa u američkom tisku, ipak neće sudjelovati na Igrama. Sporan je bio članak *Washington Posta* u kojemu su zbijane šale na račun bolivijskih financijskih problema. List se kasnije ispričao, a Bolivijci su nastupili na Igrama. Potpredsjednik kineskog OO-a Chen Xien zahvalio je američkoj vladi i USOC-u na svim naporima koji su poduzeti kako bi se OI sigurno odvijale. 26. VI. objavljeno je da se bojkotu pridružila i druga afrička zemlja, konkretno Angola, a ovu su informaciju najprije priopćili sovjetski mediji. Iako u službenom angolskom priopćenju nije navedeno koji su razlozi motivirali ovakvu odluku, Amerikanci su je, prilično logično, povezali s činjenicom da se režim u Luandi uvelike oslanja na Moskvu.

¹⁴⁵ *Vjesnik*, 25. V. 1984., AV, 12; 26. V. 1984., AV, 5; 31. V. 1984., S, 7; 4. VI. 1984., S, 7; *Olympic Review* 200, lipanj 1984., 418-420; *Los Angeles Times*, 27. V. 1984.

(<http://pqasb.pqarchiver.com/latimes/access/676757362.html?dids=676757362:676757362&FMT=CITE&FMT S=CITE:AI&type=historic&date=May+27%2C+1984&author=&pub=Los+Angeles+Times&desc=Marxist+South+Yemen+Becomes+12th+Country+to+Drop+Out+of+L.A.+Games&pqatl=google>, 17. I. 2013.);

New York Times, 14. VII. 2008.

(<http://www.nytimes.com/2008/07/14/sports/olympics/14olympics.html?pagewanted=all&r=0>, 24. I. 2013.)

Spomenimo da je odluka o bojkotu donesena nakon što je Angola 4. VI., dakle poslije isteka službenog roka za prijavu, najavila da će njezini sportaši nastupiti na OI.¹⁴⁶

Krajem lipnja je na zajedničkoj sjednici JOO-a i SFKJ-a priopćeno da će jugoslavensku olimpijsku reprezentaciju u Los Angelesu činiti 138 sportaša i sportašica, a još ih je 11 okarakterizirano potencijalnim kandidatima, pa je početkom srpnja taj broj porastao na 140 olimpijaca. U *Vjesnikovoj* sportskoj rubrici počeli su izlaziti članci koji su se bavili najavama i projekcijom rezultata jugoslavenskih sportaša na OI. Žarko Susić prognozirao je osvajanje 20 medalja – 4 zlatne, 5 srebrnih te 11 brončanih, a po jednu zlatnu medalju najavio je na boksačkim, hrvачkim i kajakaško-kanuističkim natjecanjima te na turniru rukometašica.¹⁴⁷

Već početkom srpnja počela su neka natjecanja (npr. u hrvanju i stolnom tenisu) na tzv. Igrama prijateljstva (u originalu *Družba 84* ili na engleskom *Friendship Games*), koje su Sovjeti odbijali nazvati paralelnom Olimpijadom. Ipak, natjecanja u većini sportova, između ostalih i u onima koji su figurirali kao „atraktivniji“, poput atletike, plivanja, gimnastike, boksa, tenisa, košarke itd., bila su zakazana za vrijeme nakon okončanja OI u Los Angelesu. Moskva je određena za domaćina atletskih natjecanja u muškoj konkurenciji, a kao datum njihova početka najavljen je 17. VIII. Zanimljivo, predsjednik moskovskog gradskog sportskog odbora Anatolij Kovaljov nazvao je Igre prijateljstva „paralelnim Olimpijskim igrama“, što su Sovjeti prethodno uporno izbjegavali činiti, vjerojatno zato što su nastojali izbjeći sukob s MOO-om. Najavljeno je i da će natjecanja okupiti sportaše iz 30-ak zemalja, a Kovaljov je istaknuo da će „za razliku od Los Angelesa ... turnir u Moskvi proteći u atmosferi povjerenja i srdačnosti“.¹⁴⁸

Amerikanci su sredinom srpnja optužili SSSR da je nekim afričkim i azijskim zemljama, kako bi ih odvratio od sudjelovanja na Igrama, poslao prijeteće poruke u ime američkih rasističkih organizacija. Naime, nekoliko je afričkih i azijskih OO-a primilo pisma koja je potpisao Ku Klux Klan, a u njima se ističe da će „obojeni“ sportaši biti zlostavljani, jer su OI samo za bijelce. Sovjetsko partijsko glasilo *Pravda* odbacilo je američke optužbe.¹⁴⁹

¹⁴⁶ *Vjesnik*, 17. V. 1984., AV, 2; 3. VI. 1984., AV, 2; 4. VI. 1984., S, 7; 9. VI. 1984., AV, 5; 25. VI. 1984., S, 6; *The Register-Guard*, 27. VI. 1984.

(<http://news.google.com/newspapers?id=6uhVAAAAIABJ&sjid=keEDAAAAIABJ&pg=5127.6547872&dq=1984+olympics+albania&hl=en>, 24. I. 2013.)

¹⁴⁷ *Vjesnik*, 29. VI. 1984., S, 7; 5. VII. 1984., S, 9

¹⁴⁸ *Vjesnik*, 7. VII. 1984., Lacmanović, 1, 3; 18. VIII. 1984., Lacmanović, 2

¹⁴⁹ *Vjesnik*, 14. VII. 1984., AV, 3

Predsjednik JOO-a Zdravko Mutin 18. VII. je izvijestio da će Jugoslaviju na OI predstavljati 147 sportaša i sportašica, no isti se dan pojavila informacija da bacači kugle Ivan Ivančić i Zlatan Saračević nisu prošli doping-kontrolu. Iz SFKJ-a su službeno potvrdili trojicu dopingiranih, koji zbog toga neće ići u Los Angeles, no odlučili su ne objaviti njihova imena kako bi ih se „zaštitilo“. Nekoliko dana potom, Mutin je potvrdio da se radi o Ivančiću i Saračeviću, koji će biti kažnjeni nakon Igara. Rekao je i da treći slučaj dopinga ne postoji, jer je taj nalaz bio pozitivan zbog konzumiranja kofeina i nikotina. Kad su već Igre trajale, iz Los Angelesa su kući poslana još dvojica atletičara – srednjoprugaš (1500 m) Dragan Zdravković i bacač kugle Vladimir Milić, i to zbog, iz današnje perspektive, čudnih razloga. Naime, prijavljeno je da će jugoslavenski atletičari nastupati u *Adidasovoj* opremi, ali je Zdravković odlučio nastupiti u *Nikeovoj*, a Milić u *Puminoj*. Obojica su imala privatne ugovore s tim tvrtkama. Njihovo je ponašanje *Vjesnikov* novinar opisivao služeći se riječima poput „bruka“ i „skandal“, a pisalo se i da je „prevladao Zdravkovićev osobni interes“, jer ovaj atletičar nije imao izgleda za uspjeh u jakoj kvalifikacijskoj skupini.¹⁵⁰

Nešto više od 10 dana uoči otvaranja Igara, Samaranch je u gradu domaćinu održao konferenciju za tisak na kojoj je istaknuo da razmišlja o promjeni Olimpijske povelje, kako bi sudjelovanje na OI postalo obavezno za sve zemlje članice MOO-a. Na taj bi se način zabranilo politički motivirane bojkote, a eventualni prekršitelji odredbe bili bi kažnjeni zabranom nastupa na sljedećim Igrama. Monique Berlioux potvrdila je da će MOO o toj temi raspravljati na zasjedanju 25. VII.¹⁵¹

Unatoč „socijalističkom“ bojkotu, otprilike tjedan dana uoči početka natjecanja priopćeno je da je prodano oko 90 % svih ulaznica za Igre, od čega su organizatori uprihodili više od 220 milijuna \$. Pomalo neočekivano za SAD, najavljen je velik posjet nogometnim utakmicama, posebice onoj između domaće i talijanske reprezentacije, koju je, prema procjenama, uživo trebalo gledati oko 115 tisuća ljudi. U konačnici ju je gledalo gotovo upola manje, ali je losanđeleski nogometni turnir ipak ostvario fantastične rezultate što se tiče gledanosti. Iz Organizacijskog odbora tvrdili su da će Igre završiti bez gubitaka, a troškovi će biti pokriveni prodajom TV-prava američkoj kompaniji ABC za 225 milijuna \$ i određenim stupnjem komercijalizacije OI. Pozitivne financijske projekcije potaknula je i činjenica da je

¹⁵⁰ *Vjesnik*, 19. VII. 1984., S, 9, AV, 12; 20. VII. 1984., S, 7; 25. VII. 1984., S, 8; 9. VIII. 1984., S, 9; 10. VIII. 1984., S, 6; fusnota 116

¹⁵¹ *Vjesnik*, 19. VII. 1984., AV, 1; 25. VII. 1984., S, 9

Los Angeles bio domaćin Igara 1932., pa nije bilo potrebe za gradnjom olimpijskog sela i novih sportskih objekata.¹⁵²

Svega nekoliko dana uoči početka natjecanja, objavljeno je da je prilagođena ceremonija otvaranja Igara. Naime, na njoj su predstavnici Moskve, kao grada domaćina prošlih OI, trebali gradonačelniku Los Angelesa Tomu Bradleyju predati olimpijsku zastavu. Zastavu su Sovjeti prosljedili MOO-u, čiji će je predstavnik uručiti Bradleyju. Bojkot je prokomentirao Edwin Moses, američki atletičar koji se natjecao u utrka na 400 m s preponama, a uoči OI u Los Angelesu u toj je disciplini bio nepobjediv u posljednja 102 navrata. Moses je naveo da je „bojkot protiv sportaša“, jer se na kraju pamte pobjednici, a ne tko sve nije ili je sudjelovao. Podsjetio je da je isto rekao i prilikom američkog bojkota moskovskih Igara, zaključivši da će se on, kao sportaš, boriti za „čast svoje zemlje“.¹⁵³

Puno je pozornosti posvećivano povratku NR Kine na OI. Nekoliko dana uoči otvaranja, potpredsjednik kineskog OO-a Lu Jindong skromno je najavio da Kinezi ne očekuju „žetvu medalja“, već bi bili „jako sretni“ i s 10 odličja. U kineskim se medijima nije opširnije govorilo i pisalo o bojkotu SSSR-a i njegovih satelita, već je samo spomenuto da „neke zemlje“ neće poslati sportaše na Igre. Komentiravši bojkot, Lu je rekao da „treba brinuti o sportu, a ne o politici“. Uoči samog početka natjecanja, s Igara su se povukli libijski sportaši, i to stoga što 3 libijska novinara nisu dobila vizu za SAD. Zbog *apartheida* su akreditacije uskraćene i južnoafričkim novinarima, a najavljeno je da u njihovoj zemlji, koja je 1970. izbačena iz MOO-a, neće biti ni prijenosa ni snimki olimpijskih natjecanja.¹⁵⁴

Samaranch je na konferenciji za tisak u Los Angelesu najavio izvanredno zasjedanje MOO-a za početak prosinca, na kojemu će se raspravljati o tome kako ubuduće postupati sa zemljama koje bi bojkotom „ugrožile ideju olimpizma“. Kružile su priče da će se u Olimpijsku povelju unijeti paragraf koji će nastup na Igrama učiniti obveznim za sve nacionalne OO-e, a eventualno ogлуšenje na tu odredbu rezultiralo bi osmogodišnjom zabranom nastupa na Igrama, kako na ljetnim, tako i na zimskim. Da je kojim slučajem ta odredba zaživjela uoči OI u Moskvi, MOO bi sredinom osamdesetih godina s budućih Igara izbacio više od polovice zemalja članica olimpijskog pokreta. Samaranch je istaknuo da su MOO i Reaganova administracija uspješno surađivali oko organizacije losanđeleskih Igara, a

¹⁵² *Vjesnik*, 23. VII. 1984., S, 6; 26. – 28. VII. 1984. (trobroj), S, 6-7; 30. VII. 1984., S, 6; Perelman, 431

¹⁵³ *Vjesnik*, 26. – 28. VII. 1984. (trobroj), S, 7

¹⁵⁴ *Vjesnik*, 26. – 28. VII. 1984. (trobroj), S, 7; 29. VII. 1984., S, 11

osvrnuo se i na prijedlog da se sve buduće ljetne Igre održavaju u Grčkoj, izjavivši da se većina dužnosnika MOO-a protivi toj ideji.¹⁵⁵

Uoči same ceremonije otvaranja, Reagan se na kampusu sveučilišta *University of South California*, koji je tijekom Igara funkcionirao kao olimpijsko selo, još jednom susreo s američkim olimpijcima. Sportaše je nazvao predstavnicima „duha novog patriotizma“ koji se širi SAD-om, te naglasio da američka olimpijska ekipa uživa punu podršku Predsjednika i čitave nacije. Istaknuo je da ga je Bill Simon uvjerio da je upravo ovo najbolja američka ekipa u olimpijskoj povijesti. Osim sportašima, Reagan je pohvale za odlično obavljen posao uputio Ueberothu, dužnosnicima USOC-a, trenerima i menadžerima, volonterima, korporacijama i ostalima koji su u organizaciju Igara ugradili svoj doprinos. Govor je zaključio izražavanjem podrške olimpijcima, potaknuvši ih da si postave visoke ciljeve i daju sve od sebe kako bi ih i ispunili, i to zbog „sebe, svojih obitelji, domovine“, te zbog Gippera, što je bio Predsjednikov nadimak.¹⁵⁶

OI u Los Angelesu bojkotiralo je ukupno 18 zemalja. SSSR je uspio okupiti 14 komunističkih satelita, koji su se za „nesudjelovanje“ na Igrama odlučili zbog „nesigurnosti“ te djelovanja „antisocijalističkih i ekstremističkih“ skupina koje „pomaže američka vlada“. Uz tih 15 zemalja, u Los Angelesu nisu nastupili ni sportaši iz Albanije, Irana i Libije, no bojkot tih triju zemalja bio je motiviran nekim drugim razlozima, te s tog aspekta neovisan o sovjetskom. Iran i Albanija jedine su zemlje koje su bojkotirale i OI 1980.

Gledano s kvantitativnog aspekta (ukupan broj sportaša i zemalja sudionica na OI), losanđeleske su Igre bile kudikamo manje pogođene bojkotom od moskovskih 4 godine ranije. Štoviše, može se čak steći dojam da s te strane nisu pretrpjele značajniji gubitak. No s onog važnijeg, kvalitativnog aspekta, vjerojatno su pretrpjele i veći udarac od prethodnih. Naime, SSSR je po broju osvojenih medalja bio najuspješnija zemlja ne samo na moskovskim, već i na OI iz 1972. i 1976. godine, a na tim su Igrama sudjelovali i Amerikanci. Predstavnici DDR-a su se na ljestvicama osvojenih medalja smjestili na treće mjesto u Münchenu, a na drugo, dakle, ispred SAD-a, u Montrealu. Od zemalja koje su bojkotirale OI u Los Angelesu, zapažene su rezultate na Igrama 1972. i 1976. ostvarile i Poljska, Bugarska te Mađarska, koje su se i u Münchenu i u Montrealu smjestile između šestog i desetog mjesta ljestvice najuspješnijih sudionica, a takvom su postignuću relativno blizu bili i Kubanci. Svakako valja spomenuti i posljednje ljetne OI održane za vrijeme Hladnog rata, one seulske iz 1988. godine.

¹⁵⁵ *Vjesnik*, 29. VII. 1984., S, 11

¹⁵⁶ Remarks to United States Athletes at the Summer Olympic Games in Los Angeles, California, 28. VII. 1984. (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=40214>, 18. I. 2013.)

I tom su prilikom najuspješniji bili predstavnici SSSR-a, na drugom se mjestu rang-liste našao DDR, na šestom Mađarska, a na sedmom Bugarska.¹⁵⁷ Stoga je teško, gotovo nemoguće, spomenuti sport u kojemu konkurencija na losanđeleskim Igrama nije bila oslabljena. Kao najekstremniji primjer valja izdvojiti natjecanja u dizanju utega, jer u Los Angelesu nisu nastupila čak 94 od 100 tada najbolje rangiranih dizača svijeta.¹⁵⁸ Koliko će nedostajati na OI, sportaši iz komunističkih zemalja pokazali su obaranjem nekoliko svjetskih rekorda uoči početka natjecanja u Los Angelesu. Istočnonjemačka ženska atletska šafeta na 4x400 m početkom lipnja 1984. za više je od 3 sekunde popravila najbolje vrijeme u toj disciplini. Sovjetski bacač kladiva Jurij Sedih, olimpijski prvak iz 1976. i 1980., u irskom je Corku početkom srpnja bacio tu spravu na 86,34 m. Na istom je mitingu u istoj disciplini drugo mjesto zauzeo bivši svjetski rekorder Sergej Litvinov, također predstavnik SSSR-a, čiji je najdalji hitac u Corku za cijeli metar bio duži od svjetskog rekorda (85,14 u odnosu na 84,14 m) koji je Litvinov držao uoči natjecanja. Sovjetska skakačica u vis Tamara Bikova preskočila je 22. VI. 205 cm, no njezin je rekord za manje od mjesec dana srušila Bugarka Ljudmila Andonova (207 cm). Istočnonjemački bacač koplja Uwe Hohn za više je od 5 m popravio najbolji rezultat u toj disciplini, postavši ujedno prvi čovjek čiji je hitac letio dalje od 100 m, točnije na 104,80. Hohn i Andonova su spomenute rezultate ostvarili istoga dana, na istom atletskom mitingu. No posebno valja izdvojiti nastupe ukrajinskog skakača s motkom Sergeja Bubke, predstavnika SSSR-a, koji je rekord u ovoj disciplini srušio u nekoliko navrata – rekord koji je postavio krajem svibnja (5,85 m) poboljšao je već tjedan potom (5,88 m), a novi je napredak učinio sredinom srpnja na mitingu u Londonu (5,90 m). Naravno, rekorde su uoči Igara postavljali i predstavnici zemalja koje su nastupile u Los Angelesu, poput zapadnonjemačkog plivača Michaela Grossa, potom njegova sunarodnjaka desetbojca Jürgena Hingsena te Norvežanke Ingrid Kristiansen, koja je krajem lipnja postala prva atletičarka koja je 5000 m, utrku koja u to vrijeme još nije bila dio ženskog atletskog programa na OI, otrčala za manje od 15 minuta (14:58.89).¹⁵⁹

¹⁵⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/1972_Summer_Olympics_medal_table, 18. I. 2013.;
http://en.wikipedia.org/wiki/1976_Summer_Olympics_medal_table, 18. I. 2013.;
http://en.wikipedia.org/wiki/1988_Summer_Olympics_medal_table, 18. I. 2013.

¹⁵⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics#Other_sports, 18. I. 2013.

¹⁵⁹ *Vjesnik*, 28. V. 1984., 7; 3. VI. 1984., 13; 4. VI. 1984., 7; 9. VI. 1984., 5; 11. VI. 1984., 7; 24. VI. 1984., 10; 29. VI. 1984., 7; 5. VII. 1984., 9; 15. VII. 1984., 11; 21. VII. 1984., 6 – sve vijesti iz sportske rubrike

5.2. OI 1984. – sportski pogled

Losanđeleske je Igre 28. VII. 1984. godine u 19:13 h po lokalnom vremenu otvorenima proglasio američki predsjednik Ronald Reagan. Ceremonija otvaranja održana je na stadionu Coliseum, istom onom koji je ugostio OI 1932. godine. Na tribinama se okupilo nešto više od 90 tisuća gledatelja, koji su vidjeli spektakularan i „šoumenski“ program u kojemu je sudjelovalo više od 9000 izvođača, a osmislili su ga holivudski redatelji. Osim uobičajenim mimohodom, sportaši su se u ceremoniju uključili spontano plešući, što je bilo tipično za zatvaranje Igara, dok je na otvaranju bilo dotad neviđeno. Olimpijski je plamen upalio Rafer Johnson, osvajač zlatne medalje u desetoboju na OI u Rimu 1960. i srebrne na OI u Melbourneu 1956., postavši tako prvi crnac kojemu je ukazana takva čast, što je Ueberoth protumačio kao američko iskazivanje poštovanja afričkim zemljama. Zakletvu je u ime sportaša položio već spomenuti Edwin Moses. Jugoslavenske je predstavnike i predstavnice na ceremoniji otvaranja predvodio Dražen Dalipagić, kapetan muške košarkaške reprezentacije koja je u Los Angelesu branila naslov olimpijskih pobjednika. Prema *Vjesniku*u specijalnom izjavitelju Stanku Kućanu, Jugoslavija niti na jednim prethodnim Igrama nije doživjela tako srdačan pozdrav i tako snažan aplauz. Kućan je smatrao da je publika na Coliseumu pozdravila jugoslavensko „zauzimanje čvrstog stava oko poštivanja olimpijskih principa i duha“ te „nekalkuliranje oko sudjelovanja“, ali i pokazala da je jugoslavenski sport cijenjen u SAD-u. Unatoč dobroj atmosferi na otvaranju, sovjetska televizija uopće nije prikazala ceremoniju, a tiskovine su pisale o „otvaranju Olimpijade straha“. *Pravda* je ceremoniju okarakterizirala kao „politički spektakl u najcrnijoj tradiciji Hollywooda“ i „dio Reaganove predizborne kampanje“, dodavši da će zbog odsustva sportaša iz Istočnog bloka „razina ove Olimpijade [biti] veoma niska“. U sovjetskim su medijima iznesene lažne tvrdnje da su prilikom mimohoda sportaša pozdravljeni samo predstavnici zemalja NATO-a, dok su ostali naišli na šutnju. Istina je bila drukčija, a sportaše iz socijalističkih zemalja publika je srdačno dočekala.¹⁶⁰

Unatoč bojkotu, OI u Los Angelesu okupile su ukupno 6829¹⁶¹ sportašica i sportaša iz 140 svjetskih zemalja. U dotadašnjoj olimpijskoj povijesti nikada toliko zemalja nije imalo svoje

¹⁶⁰ *Vjesnik*, 29. VII. 1984., S, 11; 30. VII. 1984., S, 1, 7; 31. VII. 1984., AV, 3; Perelman, 246-248;

<http://www.olympic.org/los-angeles-1984-summer-olympics>;; 21. I. 2013.

¹⁶¹ Uoči, tijekom i neposredno nakon Igara govorilo se o čak 8000 sportaša i sportašica. (*Vjesnik*, 14. VIII. 1984., 1)

predstavnik na najvećoj sportskoj priredbi, ali rekordan broj natjecatelja (7134) s minhenskih OI iz 1972. ipak nije nadmašen. Jugoslaviju je u konačnici predstavljalo 105 sportaša i 34 sportašice. Premijerne olimpijske nastupe ubilježili su natjecatelji i natjecateljice iz 18 zemalja: Bahreina, Bangladeša, Butana, Britanskih Djevičanskih Otoka, Džibutija, Ekvatorijalne Gvineje, Gambije, Grenade, Mauritanije, Mauricijusa, Sjevernog Jemena, Omana, Katara, Ruande, Samoe, Solomonskih Otoka, Tonge i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Kao što je navedeno, NR Kina se na Igre vratila nakon 32 godine izbivanja, dok je Republika Kina (Tajvan) prvi put nastupila pod imenom Kineskog Tajpeha. Uz NR Kinu, čiji su sportaši iskazali zadovoljstvo načinom na koji su ih domaćini primili, u Los Angelesu su nastupili natjecatelji iz još dviju komunističkih zemalja – Jugoslavije i Rumunjske. Publika je na otvaranju velikim pljeskom pozdravila rumunjsku olimpijsku ekipu, naravno, zbog činjenice da se radilo o jedinoj zemlji sovjetskog lagera koja se nije priključila bojkotu. Zapadnonjemački su olimpijci na otvaranju nastupili pod nazivom *Njemačka*, što je komentator sovjetske novinske agencije APN interpretirao kao „uzaludni napor da se predstave kao predstavnici svih Nijemaca“. Natjecanja na OI 1984. održavana su na širem losandeleskom području, a dio nogometnog turnira ugostili su stadioni u Annapolisu (savezna država Maryland) i Bostonu (Massachusetts). OI u Los Angelesu pratile su i neviđene mjere osiguranja, kako su predstavnici američke administracije i najavljivali, odgovarajući na optužbe iz Moskve. Naime, Kongres je 1983. izdvojio 50 milijuna \$ za sigurnosna pitanja, na kojima je radilo oko 20 tisuća ljudi, od čega je 16 tisuća otpadalo na policajce, agente FBI-a i privatne detektive, a 4 tisuće na ostalo osoblje.¹⁶²

Status prve zvijezde ovih Igara sportska historiografija bez previše dvojbi dodjeljuje američkom atletičaru Carlu Lewisu, osvajaču četiriju losandeleskih zлата. Prvo je osvojio 4. VIII. pretrčavši 100 m za 9,99 sekundi, čime je za čak dvije desetinke iza sebe ostavio sunarodnjaka Sama Graddyja, osvajača srebra, dok je bronca pripala Kanadaninu Benu Johnsonu. Dva dana potom, Lewis je osvojio i drugo zlato, i to skokom u dalj od 8,54 m, rezultatom ostvarenim u prvom pokušaju. Osim pobjedničkog, nije ubilježio niti jedan ispravan skok. Naime, jednom je prestupio, a 4 puta propustio izlazak na zaletišta, čime je izazvao nezadovoljstvo gledališta. Bob Beamon, svjetski rekorder u toj disciplini, izjavio je da je sretan što njegovih 8,90 m, ostvarenih na OI 1968., i dalje stoje kao svjetski rekord. Treću

¹⁶² *Vjesnik*, 29. VII. 1984., S, 11; 4. VIII. 1984., S, 12; 9. VIII. 1984., S, 9; <http://www.olympic.org/los-angeles-1984-summer-olympics>, 21. I. 2013.; <http://www.olympic.org/munich-1972-summer-olympics>; 21. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics#Participating_National_Olympic_Committees, 21. I. 2013.; <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/YUG/summer/1984/>, 7. II. 2013.

zlatnu medalju, „najneočekivaniju“, Lewis je osvojio 8. VIII., pobijedivši u utrci na 200 m ispred dvojice sunarodnjaka, Kirka Baptiste i Thomasa Jeffersona, a četvrtu kao član američke štafete u utrci na 4x100 m. Na 200 m je se vremenom od 19,80 sekundi postavio olimpijski, a trčeći posljednju izmjenu štafete sudjelovao je u obaranju svjetskog rekorda (37,83). Osvojivši 4 zlata u četirima spomenutim disciplinama, Lewis je ponovio uspjeh koji je 1936. na „Nacističkoj Olimpijadi“ ostvario Jesse Owens.¹⁶³

Američki su atletičari dominirali i u preostalim sprinterskim disciplinama. Olimpijski pobjednik u utrci na 400 m postao je Alonzo Babers, koji je sudjelovao i u trijumfu američke štafete na 4x400 m. Domaći su atletičari ubilježili dvostruke pobjede u utrkama na 110 i 400 m s preponama. U kraćoj od njih najbrži je bio Roger Kingdom, koji je s vremenom od 13,20 sekundi postao i novi olimpijski rekorder. Zanimljivo, Kingdom je u polufinalnoj utrci izjednačio olimpijski rekord iz 1972. (13,24), a njegov sunarodnjak Gregory Foster taj je rezultat izjednačavao i u kvalifikacijama i u polufinalu, da bi ga u finalu popravio za jednu stotinku i s tim vremenom (13,23) osvojio srebro. U utrci na 400 m s preponama očekivanu je pobjedu, 105. uzastopnu, ostvario Ed Moses, koji je olimpijsko zlato opisao kao svoj „najvrjedniji uspjeh u karijeri i životu“.¹⁶⁴

Najbrže je na 800 m trčao novi olimpijski rekorder (1:43.00) Brazilac Joaquim Cruz, dok je srebro pripalo Britancu Sebastianu Coeu. Coe je tom srebru pridodao zlato u utrci na 1500 m, ponovivši tako uspjeh iz Moskve. Valja dodati i da je postao novi olimpijski rekorder (3:23.53) na 1500 m, te da je u Los Angelesu okončao svoju karijeru što se tiče nastupa na OI. Olimpijski je rekord (13:05.59) postavio i Marokanac Said Aouita, pobjednik na 5000 m. U dvostruko dužoj utrci najbrži je bio Talijan Alberto Cova, a u maratonu Portugalac Carlos Lopes, još jedan atletičar koji je postao olimpijski rekorder (2:09:21). Kenijcima je jedino zlato priskrbio Julius Korir u trokilometarskoj utrci sa zaprekama.¹⁶⁵

Trkačkim disciplinama ne može se prigovoriti nedostatak kvalitete, o čemu svjedoče i relativno brojni olimpijski rekordi. No izostanak sovjetskih i istočnonjemačkih atletičara poprilično je oslabio konkurenciju u tehničkim disciplinama, prvenstveno bacačima, kojima su u Los Angelesu dominirali Europljani. Francuz Pierre Quinon pobijedio je u skoku s motkom, Talijan Alessandro Andrei u bacanju kugle, a Nijemac Rolf Danneberg u bacanju diska. U sva tri slučaja i srebro i bronca pripali su domaćim natjecateljima. Još jedan Nijemac, Dietmar Mögenburg, osvojio je zlato u skoku u vis ispred favoriziranog Šveđanina Patrika

¹⁶³ Perelman, 270-273; Boršić, 154-155; *Vjesnik*, 9. VIII. 1984., S, 9; 10. VIII. 1984., S, 6

¹⁶⁴ Perelman, 273-274, 280-281, 284-285; *Vjesnik*, 7. VIII. 1984., S, 7

¹⁶⁵ Perelman, 233, 235, 274-279; Boršić, 155-156

Sjöberga, dok je Amerikanac Al Joyner postao olimpijski prvak troskoku. Finac Juha Tiainen najdalje je bacio kladivo, a njegov sunarodnjak Arto Härkönen koplje. Britanac Daley Thompson obranio je naslov olimpijskog pobjednika u desetoboju, srušivši pritom olimpijski i izjednačivši svjetski rekord (8798 bodova).¹⁶⁶

Ženski je atletski program u Los Angelesu bio obogaćen novim disciplinama, pa su se atletičarke po prvi put u olimpijskoj povijesti natjecale u utrkama na 3000 m i na 400 m s preponama, dok je petboj zamijenjen sedmobojem.

Sprinterske su utrke protekle u dominaciji američkih atletičarki, među kojima valja istaknuti Valerie Brisco-Hooks, najuspješniju atletičarku Igara, trostruku osvajačicu zlatnih odličja i novu trostruku olimpijsku rekorderku, i to u utrkama na 200 (21,81) i 400 (48,83), te u štafeti 4x400 m (3:18.29). Domaće su atletičarke osvojile još 4 zlatne medalje. U najkraćoj je utrci, onoj na 100 m, najbrža bila Evelyn Ashford, postavši pritom nova olimpijska rekorderka (10,97). Drugo je zlato Ashford osvojila kao članica pobjedničke štafete u utrci na 4x100 m, a uspjeh domaćih predstavnica zaokružen je pobjedama Benite Fitzgerald-Brown na 100 m s preponama i Joan Benoit u premijernom izdanju ženskog olimpijskog maratona.¹⁶⁷ Čak i da nije bilo bojkota, američke bi atletičarke bile najizglednije kandidatkinje za osvajanje najvećeg broja pobjeda u sprinterskim disciplinama. Ipak, mora se naglasiti da bi sudjelovanje Istočne Njemice Koch i Čehoslovakinje Kratochvilove osjetno promijenilo distribuciju medalja u utrci na 400 m, a možda i na upola kraćoj.¹⁶⁸

Srednjoprugaškim utrkama dominirale su Rumunjke – Doina Melinte postala je olimpijskom pobjednicom na 800, a njezina sunarodnjakinja Maricica Puică na 3000 m. U utrci na 1500 m Melinte je osvojila srebro, a Puică bronz, dok je zlato pripalo Talijanki Gabrielli Dorio. Marokanka Nawal el Moutawakel bila je najbrža u utrci na 400 m s preponama.¹⁶⁹

Njemica Ulrike Meyfarth ponovila je uspjeh iz 1972., postavši pobjednica i nova olimpijska rekorderka (202 cm) u skoku u vis, dok je Talijanka Sara Simeoni, pobjednica iz Moskve, osvojila srebro. U skoku u dalj, dvostruka pobjeda Rumunjki – Anisoari Cuşmir-Stanciu pripalo je prvo, a Vali Ionescu drugo mjesto. Predstavnice triju različitih zemalja osvojile su zlata u trima bacačkim disciplinama. Njemica Claudia Losch najdalje je bacila kuglu, Nizozemka Ria Stalman disk, dok je Britanka Tessa Sanderson postala olimpijska

¹⁶⁶ Perelman, 285-292

¹⁶⁷ Isto, 258-260, 262-265

¹⁶⁸ *Vjesnik*, 7. VIII. 1984., S, 7

¹⁶⁹ Perelman, 261-264

prvakinja i rekorderka (69,56 m) u bacanju koplja. Australka Glynis Nunn pobijedila je u prvom izdanju olimpijskog sedmoboja.¹⁷⁰

Iako je u natjecanjima atletičarki postignuto nekoliko vrijednih rezultata i postavljeno relativno mnogo olimpijskih rekorda, u Los Angelesu, za razliku od prethodnih Igara, nije srušen niti jedan svjetski rekord. Taj podatak svjedoči o kvalitativnom deficitu koji je prouzročen „socijalističkim“ bojkotom, posebice sovjetskim i istočnonjemačkim, ali i pojačava sumnje vezane uz dopingiranje na OI u Moskvi.

Na atletskim su borilištima dominirali američki atletičari i atletičarke, kojima je pripalo 40 medalja – 16 zlatnih, 15 srebrnih i 9 brončanih. Slijedile su Zapadna Njemačka (4 zlata, 2 srebra i 5 bronci), Velika Britanija (3, 7, 6) i Rumunjska (3, 3, 4 – sve u ženskoj konkurenciji).

Unatoč bojkotu, kvalitetu muških plivačkih natjecanja, kojima su dominirali domaćini, ne može se dovesti u pitanje, a u prilog tome svjedoči podatak da su u čak 10 od 15 disciplina postavljeni novi svjetski rekordi. Amerikanci su trijumfirali u 9 disciplina, a dva su njihova predstavnika osvojila po 3 zlata. Ambrose Gaines je s novim olimpijskim rekordom (49,80) pobijedio u utrci na 100 m slobodno, a kao član američkih štafeta sudjelovao je u obaranju svjetskih rekorda na 4x100 slobodno (3:19.03) i 4x100 mješovito (3:39.30). Njegov sunarodnjak Richard Carey najbrže je otplivao utrke na 100 i 200 m leđno, a bio je i član pobjedničke štafete na 4x100 mješovito. Prilikom spominjanja najuspješnijih plivača u Los Angelesu, nužno je spomenuti još dva imena. Nijemac Michael Gross postao je olimpijski pobjednik i svjetski rekorder u utrkama na 200 m slobodno (1:47.44) i 100 m leptir (53.08), dok je na 200 leptir i u štafeti 4x200 slobodno osvojio srebrne medalje. Kanađanin Alex Baumann najbrže je otplivao utrke na 200 i 400 m mješovito, postavivši u oba slučaja nove svjetske rekorde (2:01.42, odnosno 4:17.41).¹⁷¹

Američke su plivačice bile još dominantnije od svojih muških kolega, pa su u samo 3 od 14 utrka pobjedu prepustile predstavnicama drugih zemalja. Najuspješnija je bila Nancy Hogshead, koja je osvojila 3 zlatne (na 100 m slobodno i u štafetama na 4x100 slobodno i 4x100 mješovito) i jednu srebrnu (200 mješovito) medalju. Dvije su njezine sunarodnjakinje osvojile po 3 zlata. Mary T. Meagher bila je najbrža na 100 i 200 m leptir, te kao članica štafete 4x100 mješovito, u kojoj je plivala i Tracy Caulkins, pobjednica utrka na 200 i 400 m mješovito. Meagher je srušila olimpijski rekord na 200 leptir (2:06.90), a Caulkins na 200 mješovito (2:12.64). Spomenimo i da je Tiffany Cohen, još jedna Amerikanka, postala

¹⁷⁰ Isto, 266-269

¹⁷¹ Isto, 233, 552-568

olimpijska pobjednica i olimpijska rekorderka u utrkama na 400 (4:07.10) i 800 m (8:24.95) slobodno.¹⁷² Poput atletičarki, plivačice su oborile nekoliko olimpijskih, ali niti jedan svjetski rekord, a konkurenciju je ponajviše oslabio izostanak istočnonjemačkih predstavnica, koje bi bile glavne kandidatkinje za najveći broj zlatnih medalja.

Spomenimo i da se po prvi put na programu OI našlo sinkronizirano plivanje, što je izazvalo posrdne komentare u engleskom tabloidu *Sunday People*, koji je pisao da se radi o „besmislenoj komediji“, koja može biti zanimljiva samo malom broju onih kojima su „fetiš ženske noge“. Tabloid je ironično preporučio da se na Igrama nađe mjesta za tablic i „ubacivanje šibica u čašu“.¹⁷³

Što se tiče gimnastike, u odnosu na prethodne Igre valja izdvojiti izostanak sovjetskih vježbača i vježbačica, povratak japanskih, velik uspjeh domaćih, te premijerni nastup kineskih, čija će se zemlja afirmirati kao nova gimnastička velesila.

U 8 disciplina muškog gimnastičkog programa, samo jedna medalja, i to brončana, nije pripala vježbaču iz Kine, Japana ili SAD-a. Najuspješnijim se pokazao Kinez Li Ning, osvajač čak 6 medalja, od čega triju zlatnih, koje su mu pripale nakon vježbi na tlu, krugovima i konju s hvataljkama. Pritom je najvišu stepenicu pobjedničkog postolja u dva navrata dijelio s drugim gimnastičarom – s Japanцем Kojijem Gushikenom u natjecanju na krugovima, a s Amerikancem slovenskog porijekla Peterom Vidmarom na konju s hvataljkama. Li Ning je trima zlatnima pridodao još dvije srebrne medalje, osvojene u preskoku i momčadskom natjecanju, i brončanu, osvojenu u višeboju. Spomenuti Japanac Gushiken osvojio je zlata u višeboju i na krugovima, srebro u preskoku te bronce na preči i u momčadskom natjecanju. Amerikanac Vidmar bio je dijelom pobjedničke vrste u momčadskom natjecanju, a najbolje je vježbao i na konju s hvataljkama, dok je u višeboju osvojio srebro. Svojevrsan kuriozitet predstavlja činjenica da su u preskoku čak četvorica gimnastičara osvojila srebrnu medalju.¹⁷⁴

Kod gimnastičarki su medalje osvajale samo predstavnice Rumunjske, SAD-a i Kine, s tim da su najuspješnije bile Rumunjke, posebice Ecaterina Szabo, koju se može proglasiti najuspješnijom natjecateljicom čitavih Igara. Naime, Szabo je u Los Angelesu osvojila 4 zlatne (na tlu, gredi, u preskoku i ekipnom natjecanju) i jednu srebrnu (u višeboju) medalju. U višeboju je najbolja bila Amerikanka Mary Lou Retton, koja je ovom uspjehu pridodala još po

¹⁷² Isto, 542-552

¹⁷³ *Vjesnik*, 13. VIII. 1984., S, 8

¹⁷⁴ Perelman, 440-444; *Vjesnik*, 12. VIII. 1984., AV, 16

dva srebrna (u preskoku i ekipnom natjecanju) i brončana odličja (na tlu i dvovisinskim ručama).¹⁷⁵

Zbrajanje rezultata gimnastičara i gimnastičarki govori da su najuspješniji bili vježbači i vježbačice iz SAD-a (5 zlatnih, 5 srebrnih, 6 brončanih medalja), Kine (5, 4, 2), Rumunjske (5, 2, 2 – sve u ženskoj konkurenciji) i Japana (3, 3, 3 – sve u muškoj konkurenciji).

Bojkot, posebice kubanski, oslabio je boksačka natjecanja, što su na najbolji mogući način iskoristili domaćini, čiji su boksači bili najbolji u 9 od 12 kategorija.¹⁷⁶ Čak i da nije bilo bojkota, Amerikanci bi vrlo vjerojatno bili jedna od dviju najuspješnijih boksačkih nacija, ali premoć njihovih predstavnika ne bi bila tako jako izražena.

Uoči Igara su se ljudi iz stožera jugoslavenske boksačke selekcije žalili da im bivše vodstvo reprezentacije „minira rad“ uz pomoć člana Predsjedništva Saveza Rize Fazlije, koji je izjavio da niti jedan jugoslavenski boksač ne zaslužuje ići na OI. Iako su prigovarali na loše uvjete priprema, hranu, rekvizite za trening i sportsku opremu („poderane rukavice“), boksači su izrazili zadovoljstvo načinom na koji stručni stožer vodi pripreme. Na čelu stožera bio je Mate Parlov, proslavljeni hrvatski boksač i osvajač zlatne olimpijske medalje 1972. te naslova profesionalnog svjetskog prvaka po WBC organizaciji 1976. godine u poluteškoj kategoriji. Parlov je istaknuo da bojkot povećava izgleda jugoslavenskih boksača na olimpijskom turniru. Izjavio je da bi uspjehom smatrao i osvajanje jedne bronce, ali dodavši da vjeruje kako će ipak biti više medalja. Ocijenio je da su od njegovih izabranika najbliži medalji Redžep Redžepovski u muha (do 51 kg), Damir Škaro u srednjoj (do 75 kg) i Aziz Salihu u superteškoj (iznad 91 kg) kategoriji. Što se tiče samih boksača, Salihu je najjavio da „sigurno ulazi u finale“, ništa manje skroman nije bio ni borac u bantam kategoriji (do 54 kg) Ljubiša Simić, koji je istaknuo da ga „zanima samo finale“, dok je Škaro rekao da „računa na medalju“. Na Igrama je ostvaren više nego dobar rezultat – osvojene su 4 medalje, po jedna zlatna i srebrna te dvije brončane. Hrvat iz Banje Luke Anton Josipović postao je olimpijskim prvakom u poluteškoj kategoriji (do 81 kg). Prije finala je sudačkim odlukama redom svladao Nijemca Markusa Botta, Rumunja Georgicu Donicija i u polufinalu Alžirca Mustaphu Moussu. U drugom su polufinalu boksali Novozelandačin Kevin Barry i Amerikanac Evander Holyfield, koji će u devedesetima postati profesionalni prvak u teškoj kategoriji po verzijama WBA, WBC i IBF. No u polufinalu OI, jugoslavenski je sudac u ringu Grigorije Novičić diskvalificirao Holyfielda zbog udarca nakon gonga, kojim je nokautirao Barryja. Prema

¹⁷⁵ Perelman, 436-439

¹⁷⁶ Isto, 332-360

pravilima amaterske boksačke federacije nokautirani se borac sljedećih 28 dana ne smije boriti, zbog čega je Josipović do zlata došao bez finalnog meča. Amerikanci su oštro prosvjedovali protiv sudačke odluke, no komisija je potvrdila Novičićevu odluku, koji je izjavljivao da mu je „savjest čista“ i da je ispravno postupio. Josipović je izrazio žaljenje što nije došlo do borbe s Holyfieldom, dodavši da je bio spreman za meč, ali da ne može tvrditi da bi pobijedio. Na dodjeli medalja povukao je Amerikanca k sebi na najvišu stepenicu pobjedničkog postolja. Od preostalih jugoslavenskih predstavnika, najuspješniji je bio makedonski borac Redžep Redžepovski, koji je u muha kategoriji (do 51 kg) osvojio srebro, izgubivši u finalu od Amerikanca Stevena McCroryja sudačkom odlukom. Nakon borbe je izjavio da je McCrory zaslužno pobijedio. Bronce su osvojili Srbin Mirko Puzović u poluvelter (do 63,5 kg) i kosovski Albanac Aziz Salihu u superteškoj kategoriji (iznad 91 kg). Obojica su u polufinalima poraženi od domaćih predstavnika, koji su kasnije osvojili zlata. Salihu je zbog prorijeđene konkurencije samo jedna pobjeda bila dovoljna za medalju. Na kraju je izrazio zadovoljstvo postignutim, dodavši da se nije „osramotio“. Na korak do bronce ostao je Damir Škaro, koji je u četvrtfinalu sudačkim preglasavanjem poražen od Amerikanca Hilla. Izbornik Parlov požalio se na sudačku odluku, koja je u *Vjesniku* okarakterizirana kao „skandalozna“, dodavši da je domaće borce moguće pobijediti jedino nokautom. Istaknuo je da je od svih boksača koje je vodio na OI, upravo Škaro najviše radio i bio najspremniji.¹⁷⁷

Domaćini su bili najuspješniji i u hrvanju slobodnim stilom – u 7 od 10 kategorija dobili su olimpijske prvake. Poput većine sportova, i hrvanje je patilo od kvalitativnog deficita uzrokovano bojkotom, a najviše su nedostajali sovjetski i bugarski predstavnici. Kao zanimljivost hrvačkih natjecanja moguće je spomenuti da su 4 od 7 američkih zlata u konkurenciji boraca slobodnim stilom osvojila braća – Dave (u kategoriji do 74 kg) i Mark Schultz (do 82 kg) te blizanci Ed (do 90 kg) i Lou Banach (do 100 kg). U hrvanju grčko-rimskim stilom nije bilo izrazite dominacije predstavnika jedne zemlje. Zbrajanje medalja iz obiju hrvačkih konkurencija, grčko-rimske i slobodne, pokazuje da su i ovom sportu najuspješniji bili domaćini – u ukupno 20 kategorija njihovi su borci osvojili 9 zlatnih, 3 srebrne i jednu brončanu medalju. Daleko iza njih, smjestili su se, redom, japanski (2, 5, 2), južnokorejski (2, 1, 4), rumunjski (2, 1, 3) i jugoslavenski (2, 1, 2) predstavnici.¹⁷⁸

Jugoslavenska hrvačka ekipa s velikim je ambicijama otputovala na Igre. Uoči odlaska, trener boraca grčko-rimskim stilom Milan Nenadić izjavio je da svi jugoslavenski

¹⁷⁷ *Vjesnik*, 11. VII. 1984., S, 9; 26. – 28. VII. 1984. (trobroj), S, 12; 8. VIII. 1984., S, 1, 8; 11. VIII. 1984., S, 1, 7; 12. VIII. 1984., S, 10; 13. VIII. 1984., S, 6; Boršić, 134, 299; Perelman, 335, 345-346, 354, 356, 358, 360

¹⁷⁸ Perelman, 620-632

predstavници u ovom sportu imaju izgleda za osvajanje medalja, a kao najbliže takvom uspjehu izdvojio je Refika Memiševića, Momira Petkovića, Karolja Kasapa i Jozefa Terteija. I sami su hrvači naglasili da vjeruju u visoke plasmane, zbog čega je Nenadić rekao da se malo plaši njihova optimizma. Memišević i Tertei označili su značajnim izostanak bugarskih i sovjetskih predstavnika s OI. Izbornik hrvača slobodnim stilom Nase Nasev rekao je da se od trojice jugoslavenskih predstavnika u tom dijelu hrvačkog programa mogu očekivati dobri rezultati. Naglasio je da je i uoči sovjetskog proglašenja bojkota zacrtao medalju, jer u kategorijama do 52 i do 74 kg, u kojima će nastupiti dvojica od trojice jugoslavenskih hrvača slobodnim stilom, dominiraju izvanblokovski natjecatelji. Visoka su očekivanja na kraju i ispunjena – hrvači su osvojili 5 medalja. Prvo su održane borbe hrvača grčko-rimskim načinom, u kojima su jugoslavenski predstavnici osvojili po jedno zlato, srebro i broncu. Hrvatski borac u lakoj kategoriji (do 68 kg) Vlado Lisjak postao je prvi jugoslavenski olimpijac sa zlatnom medaljom u Los Angelesu. U finalu je za samo 57 sekundi svladao Finca Tapija Sipil. Bronca superteškaša (iznad 100 kg) Refika Memiševića bila je prva jugoslavenska medalja na Igrama. No kako je drugoplasirani Šveđanin Thomas Johansson naknadno diskvalificiran zbog uzimanja dopinga, Memiševiću je na kraju pripalo srebro. Broncu je u teškoj kategoriji (do 100 kg) osvojio Jozef Tertei. Po povratku kući, Lisjak je rekao da je na OI doživio „najljepše trenutke u karijeri“, Tertei je izrazio zadovoljstvo ostvarenim, dok je Memišević bio nezadovoljan činjenicom da do srebra nije došao borbom, već „tuđim krahom“ zbog dopinga. Potom su na red došle borbe hrvača slobodnim načinom. U muha kategoriji (do 52 kg) zlato je osvojio makedonski Albanac Šaban Trstena. Južnokorejac Jong-Kyu Kim, koji mu se trebao suprotstaviti u finalu, nije izašao na meč zbog ozljede. Trstena je izjavio da mu je žao što je do zlata došao na takav način, dodavši da su izgledi za pobjedu bili podjednaki. Odlične rezultate jugoslavenskih predstavnika zaokružuje bronca Šabana Sejdiua u velter kategoriji (do 74 kg), čime je ponovio uspjeh iz Moskve, gdje se natjecao u nižem (do 68 kg) težinskom razredu. Hrvači su fantastično iskoristili odsutnost boraca iz Istočnog bloka, a može se i spomenuti da ih je još nekoliko (npr. Momir Petković, Karolj Kasap i Zoran Šorov) bilo prilično blizu osvajanja brončane medalje.¹⁷⁹

U odsutnosti predstavnika DDR-a, distribucija veslačkih medalja ponudila je sasvim drukčiju sliku nego na prethodnim Igrama – u 8 disciplina zlatne su medalje osvajali predstavnici isto toliko zemalja. Finac Pertti Karppinen došao je do trećeg uzastopnog zlata u

¹⁷⁹ *Vjesnik*, 21. VII. 1984., S, 6; 25. VII. 1984., S, 9; 3. VIII. 1984., S, 7; 4. VIII. 1984., S, 1, 7; 5. VIII. 1984., S, 1, 11; 6. VIII. 1984., S, 1, 7; 8. VIII. 1984., S, 8; 12. VIII. 1984., S, 1, 11; Perelman, 620-621, 623-624, 629-632

samcu, a Britanac Steven Redgrave u utrci četveraca s kormilarom osvojio je prvo od svojih 5 olimpijskih zлата. Nakon moskovskog srebra, srbijanski dvojac na pariće Zoran Pančić – Milorad Stanulov osvojio je broncu, jedinu jugoslavensku veslačku medalju u Los Angelesu. Najuspješnijima se u konkurenciji veslača može okarakterizirati Amerikance, koji su uz zlatnu medalju u utrci dvojaca na pariće, u trima disciplinama osvojili srebrne. Kod veslačica sasvim suprotna priča i velika dominacija Rumunjki, koje su pobijedile u 5 od 6 disciplina. Tek su utrci osmeraca zauzele drugo mjesto iza domaće posade.¹⁸⁰

Sovjetski i istočnonjemački natjecatelji nedostajali su i u natjecanjima kajakaša i kanuista. Najboljim su se kajakašima pokazali Novozelandani, kojima su pripale 4 od mogućih 5 zlatnih medalja. Njihov je predstavnik Ian Ferguson bio jedan od najuspješnijih pojedinaca na Igrama – pobijedio je u utrci jednosjeda na 500 m, a bio je i dio posade pobjedničkog dvosjeda u utrci na 500 te četverosjeda u utrci na 1000 m. U utrkama kajakašica, Šveđanka Agneta Andersson osvojila je odličja u svim trima disciplinama – zlatna u utrkama jednosjeda i dvosjeda, a srebrno u utrci četverosjeda. Jedno kajakaško odličje, i to srebrno, pripalo je Jugoslaviji, točnije Milanu Janiću u utrci jednosjeda na 1000 m. U utrkama kanua jednokleka najbolji je bio Kanadanin Larry Cain, osvojivši zlato na 500 i srebro na 1000 m. U konkurenciji dvokleka, po jedno zlato i srebro pripalo je rumunjskom tandemu Ivan Patzaichin – Toma Simionov, baš kao i jugoslavenskom Matija Ljubek – Mirko Nišović. Ljubek i Nišović su najbrži bili u utrci na 500 m, a Rumunji u dvostruko dužoj. Po povratku s Igara, Ljubek je izjavio da bi umjesto srebra vjerojatno osvojili i drugo zlato da se prethodno nisu malo opustili i proslavili pobjedu, a Nišović se složio s tvrdnjom čovjeka kojeg je nazvao svojim „idolom“, dodavši da „bez njega ne bi uopće počeo veslati“.¹⁸¹ S 2 zlata te po jednim srebrom i broncom, Matija Ljubek je još i danas najuspješniji hrvatski olimpijac što se tiče ljetnih Igara, a tek je alpska skijašica Janica Kostelić s 4 zlata i 2 srebra uspjela nadmašiti njegovo postignuće.

I u slučaju da nije bilo bojkota nitko Amerikancima ne bi mogao oduzeti status izrazitih favorita muškog košarkaškog turnira, iako im je reprezentacija bila sačinjena isključivo od sveučilišnih igrača. No trojica će od tih sveučilištaraca 1992. kao profesionalci biti dio legendarnog „Dream Teama“, prve američke olimpijske reprezentacije za koju su zaigrali igrači iz NBA lige. Za američku su reprezentaciju na OI 1984., između ostalih, igrali Chris

¹⁸⁰ Perelman, 520-530

¹⁸¹ Isto, 364-371; *Vjesnik*, 14. VIII. 1984., S, 9; 15. VIII. 1984., S, 7

Mullin, Patrick Ewing i po mnogima najbolji košarkaš svih vremena, bek sveučilišta *North Carolina*, koji je ujesen 1984. započeo svoju NBA karijeru – Michael „Air“ Jordan.

U skladu s očekivanjima, Amerikanci su lakoćom došli do zlata, ubilježivši pritom svih 8 pobjeda. U finalu su s uvjerljivih 96:65 „demolirali“ Španjolce, a najbolji je strijelac te utakmice bio Jordan, koji je svojih 20 koševa postigao za samo 28 minuta i uz odličnih 60 % (9/15) šuta iz igre. Španjolski izbornik Antonio Díaz-Miguel izjavio je nakon finalne utakmice da su „Amerikanci 50 godina ispred ostalog svijeta kad je košarka u pitanju“, dok je američki izbornik Bobby Knight izrazio neslaganje s tvrdnjom da sovjetski izostanak „baca sjenu“ na američko zlato. O dominaciji domaćina dovoljno govori podatak da su prosječno pobjeđivali s više od 32 poena razlike, a najneuvjerljiviji (78:67) su bili u četvrtfinalu protiv SRNJ. Uoči odlaska na OI, izbornik jugoslavenske reprezentacije Mirko Novosel neospornim je favoritima košarkaškog turnira proglasio Amerikance, najavivši da Jugoslaviju čeka borba za jednu od preostale dvije medalje. Izbornikovo je mišljenje dijelio i kapetan momčadi Dražen Dalipagić, koji je glavnim rivalima u borbi za srebro označio Španjolce, Talijane i Brazilce. Svoju je ekipu opisao kao organiziranu i discipliniranu momčad bez velikih zvijezda, čije će glavno oružje biti zonska obrana. Zanimljivo, Dalipagić je naveo da o Amerikancima ne zna gotovo ništa. Na turniru je 12 reprezentacija bilo podijeljeno u dvije skupine po 6 momčadi, a u svakoj se skupini igralo po jednokružnom bod-sustavu, nakon čega su 4 prvoplasirane ekipe iz obiju skupina prošle u četvrtfinale. Od te se faze natjecanja igralo na ispadanje. Jugoslavija je u skupini A nadigrala svih 5 suparnika, redom Zapadnu Njemačku (96:83), Australiju (94:64), Egipat (100:69), Brazil (98:85) i Italiju (69:65 uz „odličnu obranu“). Unatoč pobjedama, u *Vjesniku* je već za vrijeme prve faze natjecanja bilo dosta kritika na račun igre. Bez većih problema u četvrtfinalu je sa 110:82 svladan Urugvaj, četvrtoplasirana reprezentacija iz skupine B. U polufinalnoj utakmici protiv Španjolaca Jugoslavija je nakon prvih 20 minuta vodila s 40:35, ali je zbog izrazito loše igre u drugom poluvremenu ostala bez nastupa u finalu – Španjolci su pobijedili sa 74:61. U *Vjesniku* je poraz okarakteriziran kao „pomalo neočekivan, ali zaslužen“, a izbornik Novosel mu je razlog našao u „španjolskom iskustvu“, izjavivši da nije iznenađen ishodom i zaključivši da bi i osvajanje trećeg mjesta tretirao kao uspjeh. U zadnjem nastupu na turniru, Jugoslaviju je do bronze i pobjede od 88:82 nad Kanadom vodio kapetan Dražen Dalipagić s čak 37 koševa. Najviše je koševa na turniru, ukupno 199 ili 24,9 u prosjeku, ubacio Urugvajac Horacio Lopez, čija je reprezentacija zauzela šesto mjesto. No bolji prosjek od njega (25,6) ostvario je Egipćanin Mohamed Soliman, član najslabije plasirane momčadi. Najučinkovitiji jugoslavenski reprezentativac bio je kapetan Dalipagić sa 159 poena (22,7), što mu je donijelo

peto mjesto na ljestvici strijelaca. Značajan doprinos osvajanju bronce dalo je i 5 hrvatskih košarkaša: braća Aleksandar i Dražen Petrović, Ivan Sunara te osvajači moskovskog srebra Mihovil Nakić i Andro Knego. Najviše se od njih petorice istakao Dražen Petrović, koji je sa 140 koševa (17,5 u prosjeku) bio najbolji strijelac svoje ekipe nakon Dalipagića.¹⁸²

Dominantne poput svojih muških kolega bile su američke košarkašice, koje su zlato osvojile sa stopostotnim učinkom od 6 pobjeda, a prosječna je razlika pogodaka iznosila 32,7 koševa u njihovu korist. U utakmici za zlatno odličje s uvjerljivih 85:55 svladale su reprezentaciju Južne Koreje, a najbolja je u pobjedničkim redovima tom prilikom bila Cheryl Miller, koja je za 23 minute ubilježila 16 koševa, uz 70 % (7/10) šuta iz igre, čemu je pridodala i 11 skokova te 5 asistencija. U utakmici za broncu, Kineskinje su sa 63:57 bile bolje od Kanadanki. Najefikasnija igračica turnira bila je osvajačica srebrne medalje Hwa-Soon Kim sa 101 poenom, odnosno 16,8 po utakmici.¹⁸³

Američke su reprezentacije osvojile medalje i u natjecanjima odbojkaša i odbojkašica. Odbojkaši su u finalu s uvjerljivih 3:0 (15:6, 15:6, 15:7) u setovima svladali Brazilce, a podjednako su uvjerljivi u utakmici za treće mjesto bili Talijani, koji su s 3:0 nadjačali Kanadane. U ženskom finalu, od Amerikanki su s 3:0 (16:14, 15:3, 15:9) uspješnije bile Kineskinje, a tek je u prvom setu domaća reprezentacija pružila jači otpor. U razigravanju za broncu, Japanke su s 3:1 bile bolje od Peruanki.¹⁸⁴ Najveći kvalitativni deficit predstavljali su izostanci sovjetskih odbojkaša i odbojkašica.

I kvaliteta rukometnog turnira bila bi kudikamo bolja da su u Los Angelesu bile prisutne istočnoeuropske (SSSR, DDR, Mađarska) reprezentacije. Ovako je status favorita u objema konkurencijama pripao Jugoslaviji, a takva se percepcija nije svidjela izborniku jugoslavenskih rukometašica Josipu Samaržiji, koji se nije složio s tvrdnjom da će zbog bojkota ženski turnir biti drugorazredne kvalitete. Naglasio je snagu južnokorejske reprezentacije, dodavši da bi svaka medalja bila uspjeh s obzirom na (ne)brigu koju Rukometni savez posvećuje reprezentaciji. Prilikom odlaska u Los Angeles, ocijenio je ovu ekipu jačom od one koja je u Moskvi osvojila srebro, dodavši da mu je žao što na OI nema SSSR-a, jer je uvjeren da bi ga njegove igračice bile u stanju svladati. Svetlana Dašić-Kitić, jedna od Samaržijinih glavnih uzdanica, osvajačica moskovskog srebra, samouvjereno je izjavila: „sigurno osvajamo zlato ... nećemo imati pravog konkurenta ... glavni smo favoriti

¹⁸² Perelman, 312-327; *Vjesnik*, 16. VII. 1984., S, 7; 30. VII. 1984., S, 7; 3. VIII. 1984., S, 6; 6. VIII. 1984., S, 7; 9. VIII. 1984., S, 9; 11. VIII. 1984., S, 1, 6; 13. VIII. 1984., S, 8

¹⁸³ Perelman, 306-312

¹⁸⁴ Isto, 594-607

za prvo mjesto“. Izbornik rukometaša Branislav Pokrajac nije se htio zalijetati s najjavama, a kao najopasnije konkurente svojim igračima naveo je reprezentacije SRNJ i Rumunjske. Prilikom odlaska u Los Angeles, svih 15 rukometaša jednoglasno je ustvrdilo da će se s Igara vratiti sa zlatom ili broncom. Najvećim je konkurentom označena Rumunjska, koja je bila u istoj skupini s Jugoslavijom, a sustavom natjecanja određeno je da će pobjednik skupine za zlato razigravati s pobjednikom druge skupine, umjesto uobičajenog odigravanja polufinalnih susreta uoči konačne borbe za medalje. Pokrajac je lukavo odlučio malu prednost dati Rumunjskoj.¹⁸⁵

Na muškom je turniru sudjelovalo 12 ekipa, koje su bile podijeljene u dvije skupine. U svakoj se skupini igralo po jednokružnom bod-sustavu, nakon čega su pobjednici skupina igrali za zlato, a drugoplasirani za broncu. Jugoslavija je igrala u skupini A, a u prvom je nastupu „neočekivano i uz puno sreće iščupala bod“ (22:22) protiv Islandana, koji su vodili tijekom cijele utakmice. U drugom je kolu „ekshibicijski i na oduševljenje punog gledališta“ s 32:15 svladan Japan, u trećem s 25:10 Alžir, a u četvrtom s 25:11 Švicarska. Ishod utakmice protiv Rumunja, koji su okarakterizirani „najtežim protivnikom na turniru“, odlučivao je hoće li Jugoslavija igrati za zlato ili broncu. Iako je na poluvremenu gubila s 10:8, Jugoslavija je u „neizvjesnoj i uzbudljivoj“ završnici pogotkom Mile Isakovića iz sedmerca 41 sekundu prije kraja uspjela pobijediti s minimalnih 19:18. Isaković je sa 6 golova bio najučinkovitiji igrač utakmice, ali je *Vjesnik* epitet „junaka“ dodijelio Jovanu Elezoviću i vrataru Mirku Bašiću. Slijedila je finalna utakmica protiv Zapadne Njemačke, koja je odlučena dvije minute prije kraja, kada se Jugoslavija odvojila na 18:15, da bi Nijemci do kraja uspjeli smanjiti na konačnih 18:17. Isaković je sa 6 golova opet bio najbolji strijelac u pobjedničkim redovima. Za jugoslavensku su reprezentaciju u Los Angelesu nastupila 3 hrvatska igrača: Pavle Jurina, Zdravko Zovko i vratar Mirko Bašić. Po okončanju turnira, doc. dr. sc. Branislav Pokrajac rekao je da napušta izborničku funkciju kako bi se posvetio poslu na fakultetu. Izjavio je da je reprezentaciju preuzeo „iz inata“, jer se govorilo o „netalentiranoj generaciji“ igrača, što je demantirano osvajanjem olimpijskog zlata. Broncu su osvojili Rumunji, pobijedivši Dance s 23:19. Najefikasniji igrač i najbolji asistent turnira bio je Šveđanin Bjorn Jilsen, koji je postigao 50 zgoditaka, od čega 20 sa 7 m, dok je 16 puta uspješno dodao za pogodak. Njegova je momčad zauzela peto mjesto. Pobjedničku je ekipu s 39 pogodaka (15 sa 7 m)

¹⁸⁵ *Vjesnik*, 5. VII. 1984., S, 9; 21. VII. 1984., S, 6; 25. VII. 1984., S, 8

predvodio treći strijelac turnira Isaković, a treba spomenuti i 28 golova Veselina Vujovića te 21 Milana Kaline.¹⁸⁶

U konkurenciji rukometašica nastupilo je 6 ekipa koje su igrale po jednokružnom bod-sustavu, nakon čega su podijeljene medalje. Jugoslaviju je u prvom kolu do minimalne pobjede od 20:19 nad Zapadnom Njemačkom s 9 golova predvodila Jasna Kolar-Merdan, no pobjednički je pogodak, svoj šesti na utakmici, 48 sekundi prije kraja iz sedmerca postigla Mirjana Đurica. S obzirom na bojkotom oslabljen turnir, *Vjesnik* je odmah nakon te utakmice pisao da je „medalja već oko vrata“. Uslijedila je laka pobjeda protiv Austrijanki (30:15), poslije koje je izbornik Samaržija ustvrdio da „nikoga ne podcjenjuje, ali zlatnu medalju smatra osiguranom“. Nakon pobjede protiv SAD-a (33:20, 17 pogodaka Kolar-Merdan) u trećem kolu, postalo je jasno da će o naslovu odlučiti sljedeća utakmica s Južnom Korejom, koja je dočekana uz optimistične izjave izbornika i igračica. Zlatna je medalja osigurana pobjedom od 29:23, nakon koje je izbornik izjavio kako je siguran da bi Jugoslavija osvojila turnir čak i u konkurenciji reprezentativki SSSR-a i DDR-a. U posljednjoj utakmici protiv Kine, koja nije imala nikakvu rezultatsku važnost, jugoslavenske su rukometašice ostvarile i posljednju pobjedu (31:25), okončavši natjecanje sa stopostotnim učinkom. U osvajanju zlata sudjelovale su i 3 hrvatske igračice: vratarka Jasna Ptujec te osvajačice moskovskog srebra Mirjana Ognjenović i Biserka Višnjić, koja je u Los Angelesu postigla 15 golova. Južna Koreja osvojila je srebro, a Kina bronz. Najučinkovitija igračica turnira bila je Jasna Kolar-Merdan, koja je u 5 utakmica postigla čak 48 pogodaka, od čega 22 sa 7 m. Istakla se i Svetlana Dašić-Kitić, koja je s 22 zgoditka (niti jedan sa 7 m) bila sedmi strijelac, a s 11 dodavanja prva asistentica Igara. Zlatne je medalje rukometašicama uručio predsjednik MOO-a Juan Antonio Samaranch.¹⁸⁷

Po prvi je put na olimpijskom nogometnom turniru nastup bio dozvoljen i profesionalcima. Ipak, kako bi Svjetsko nogometno prvenstvo sačuvalo primat, dogovoreno je da u Los Angelesu mogu nastupati samo igrači koji nisu uknjižili više od 5 nastupa za nacionalnu A momčad.¹⁸⁸ Turnir je ostvario fantastičnu gledanost uživo (44.426 gledatelja po susretu), ali se predsjednik FIFA-e, Brazilac Joao Havelange, Samaranchu žalio zbog ignoriranja nogometa u TV prijenosima u SAD-u. Na Igrama se natjecalo 16 ekipa, koje su bile

¹⁸⁶ Perelman, 454-467; *Vjesnik*, 1. VIII. 1984., S, 1, 6; 4. VIII. 1984., S, 6; 9. VIII. 1984., S, 1, 9; 12. VIII. 1984., S, 1, 10; 13. VIII. 1984., S, 7

¹⁸⁷ Perelman, 448-453; *Vjesnik*, 3. VIII. 1984., S, 1, 7; 5. VIII. 1984., S, 11; 7. VIII. 1984., S, 6; 9. VIII. 1984., S, 1, 8; 11. VIII. 1984., S, 6

¹⁸⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Football_at_the_1984_Summer_Olympics, 24. I. 2013.

podijeljene u 4 skupine. Dvije najbolje momčadi iz svake skupine plasirale su se u četvrtfinalnu fazu, od koje se igralo na ispadanje. Olimpijskim prvacima su po prvi put postali Francuzi, koji su na OI stigli s reprezentacijom sastavljenom od prvoligaških igrača, ali „bez velikih imena“. Nakon relativno neuvjerljivih nastupa u skupini A, u četvrtfinalu su s 2:0 bili bolji od Egipta, a u polufinalu su nakon produžetaka s 4:2 svladali Jugoslaviju. U utakmici za zlato su 11. VIII. pred 101.799 gledatelja na stadionu Rose Bowl u Pasadeni pogocima Francoisa Brissona i Daniela Xuereba s 2:0 nadigrali Brazilce, za čiju reprezentaciju nisu igrali profesionalci. Jugoslavenski su nogometaši i članovi stručnog stožera uoči Igara davali različite prognoze. Većina je najavljivala prolazak skupine, a tek rijetki više od toga, dok su oni najoprezniji istaknuli da će rezultati biti puno bolji od onih ostvarenih na Europskom prvenstvu u lipnju, koje je reprezentacija okončala prilično neslavno. Nastup u Los Angelesu otvoren je „dobrom igrom“ i pobjedom od 2:1 nad Kameruncima, nakon čega su ostvarene i pobjede nad Kanađanima (1:0) te Iračanima (4:2). Osvajanje prvog mjesta u skupini donijelo je četvrtfinalni ogled sa Zapadnom Njemačkom. Jugoslavija je odigrala daleko najbolju utakmicu na turniru, te se s 5:2, uz 3 gola Bore Cvetkovića, plasirala u polufinale, gdje je, suprotno od očekivanog, ubilježen jedini poraz. Zbog „silne prepotencije i velikih grešaka obrane i vratara“ Francuska je već nakon 16 minuta vodila s 2:0, a početkom drugog dijela Jovica Nikolić dobio je crveni karton, prema ocjeni *Vjesnikova* novinara, „prestrogo“. Unatoč nepovoljnom rezultatu i brojčanom manjku, rezultat je izjednačen pogocima Bore Cvetkovića i Stjepana Deverića. Ubrzo je isključen i Cvetković, pa su Francuzi u produžetku lako riješili pitanje pobjednika i s 4:2 prošli u finale. Jugoslavija je u utakmici za treće mjesto igrala protiv Talijana, koji su povelili s 1:0. Golovima Mirsada Baljića i Stjepana Deverića rezultat je preokrenut na 2:1, pa je Jugoslavija „zaslužno“ osvojila broncu, nakon „kolektivne, borbene i požrtvovne igre“. U ostvarivanju tog rezultata, sudjelovala su i petorica hrvatskih nogometaša: Nenad Gračan, Stjepan Deverić, Branko Miljuš te vratari Tomislav Ivković i Ivan Pudar. Cvetković, Deverić i Francuz Xuereb postigli su po 5 pogodaka, što je bilo dovoljno za status najboljih strijelaca natjecanja.¹⁸⁹ Iako su reprezentacije iz Istočnog bloka dominirale prethodnim izdanjima nogometnog turnira, zbog dopuštenja da u Los Angelesu nastupe profesionalci i svi igrači koji nisu imali više od 5 nastupa za reprezentaciju, teško je tvrditi kako bi njihovi nastupi utjecali na raspored medalja. Sigurno je samo da su uvođenjem tih odredbi reprezentacije iz nekomunističkih zemalja dovedene u ravnopravniji položaj na OI.

¹⁸⁹ Perelman, 420-431; *Vjesnik*, 26. – 28. VII. 1984. (trobroj), S, 6; 1. VIII. 1984., S, 1, 6; 3. VIII. 1984., S, 7; 5. VIII. 1984., S, 11; 8. VIII. 1984., S, 1, 9; 9. VIII. 1984., S, 9; 12. VIII. 1984., S, 1, 10

Predsjednik Vaterpolskog saveza Jugoslavije (VSJ) Đorđe Predin požalio se uoči Igara da vaterpolo zaslužuje bolji status s obzirom na dotadašnje rezultate. Naime, zbog financijskih su problema jugoslavenskim reprezentativcima otkazane pripreme na Kubi, no to nije spriječilo izbornika Rudića, koji je kao igrač osvojio srebro u Moskvi, da javnosti obeća medalju, iako je naveo da za nju ravnopravno konkurira 6-7 ekipa. Izbornik je u Los Angeles poveo znatno pomlađenu reprezentaciju, a na njegovu su se popisu našla i trojica igrača koji su na prethodnim Igrama osvojili drugo mjesto: Zoran Roje, Milivoj Bebić te vratar Milorad Krivokapić. Predsjednik Stručnog savjeta VSJ-a Aleksandar Seifert rekao je da će konkurencija biti jaka unatoč bojkotu, a posebno je apostrofirao kvalitetu i snagu talijanske, zapadnonjemačke i španjolske reprezentacije. Prilikom odlaska u Los Angeles Rudić je rekao da je cilj obrana moskovskog srebra, a slične su se izjave mogle čuti i od igrača. Roje je najavio da se „može do medalje“, prepustivši ulogu favorita domaćinima, dok je Krivokapić izjavio da će ekipa „učiniti sve za zlato“, izrazivši pritom uvjerenje da jedna od „medalja neće izmaći“. Na turniru je nastupilo 12 ekipa, koje su bile podijeljene u 3 skupine. Dvije prvoplasirane iz svake skupine prošle su u finalnu skupinu, u koju su preneseni rezultati međusobnih susreta. Uslijedilo je natjecanje po jednokružnom bod-sustavu i podjela medalja. Jugoslavija se lakim pobjedama protiv Kanade (13:4), Kine (12:7) i Nizozemske (9:5) plasirala u finalnu skupinu. Prvi protivnik u toj fazi bila je Australija, koja je vodila s 5:3, nakon čega je Jugoslavija „zaigrala ozbiljnije“ i pobijedila s 9:6. Uz odličan nastup vratara Krivokapića u sljedećem je kolu s 10:9 svladana Zapadna Njemačka, čime je osigurano treće mjesto. Kad je u pretposljednem nastupu s 14:8 nadigrana Španjolska, postalo je jasno da će o zlatu odlučiti posljednje kolo i sraz s neporaženim Amerikancima. SAD su u trećoj četvrtini te utakmice povele s 5:2, no Jugoslavija je pogocima Denija Lušića i Milivoja Bebića u posljednjoj minuti susreta uspjela izjednačiti na 5:5, te je zbog bolje razlike pogodaka osvojila zlato. Čak je 8 hrvatskih igrača nastupalo za pobjedničku reprezentaciju: Božo Vuletić, Veselin Đuho, Zoran Roje, Deni Lušić, Milivoj Bebić, Perica Bukić, Goran Sukno i Tomislav Paškvalin. Brončanu je medalju osvojila Zapadna Njemačka. Najučinkovitiji igrač turnira bio je Španjolac Manuel Estiarte s 34 pogotka. Podsjetimo, isti je igrač bio najbolji strijelac i na moskovskim Igrama, kada je njegova reprezentacija zauzela četvrto mjesto, što se ponovilo i u Los Angelesu. Najučinkovitiji igrači pobjedničke ekipe bili su Bebić sa 16 i Paškvalin s 11 golova.¹⁹⁰ Veliki kvalitativni deficit losanđeleskog vaterpolskog turnira predstavljali su izostanci mađarske i sovjetske reprezentacije.

¹⁹⁰ *Vjesnik*, 18. VII. 1984., S, 9; 21. VII. 1984., S, 6; 7. VIII. 1984., S, 1, 6; 8. VIII. 1984., S, 1, 8; 11. VIII.

Na dan zatvaranja, sovjetski ministar sporta i predsjednik nacionalnog OO-a Marat Gramov u televizijskom je intervjuu napao losanđeleske OI. Izjavio je da su „događaji u Los Angelesu potvrdili opravdanost odluke sovjetskog olimpijskog komiteta da ne šalje sportaše na ovu Olimpijadu“. Rekao je da su Igre protekle u „nesnosnoj atmosferi“, u kojoj je bilo „smišljenih antisovjetskih provokacija i antisocijalističkih akcija koje je režirala američka administracija“. Posebno je naglasio „odsustvo sigurnosti“ i „masovnu psihozu šovinizma“, dodavši da su se „ostvarile najcrnje prognoze o opasnostima i propustima“ losanđeleskih OI. Kao argument u prilog svojim tvrdnjama, ponudio je tek izrazito iskrivljenu interpretaciju Samaranchova prigovora Organizacijskom odboru o posvećivanju prevelike pozornosti nastupima američkih olimpijaca u televizijskim prijenosima i reportažama. Predsjednik MOO-a je nakon zatvaranja Igara izjavio da situacija po tom pitanju nije bila tako „crna“ kako su to neki mediji prenijeli, dodavši da razumije politiku ABC-ja, koji je prikazivao „ono što vole njegovi gledatelji“. I *Vjesnik*ov novinar Stanko Kučan pisao je da se „američka sportska javnost“ fokusira isključivo na nastupe domaćih natjecatelja, te da uopće nije primijetila osvajanje zlatne medalje Vlade Lisjaka. Kučan je stoga pisao o američkoj „privatizaciji Igara“, dok je Gramov bio daleko radikalniji, te je govorio o „TV prijenosima obojenima američkim šovinizmom“. Samaranch je Konstantinu Adrijanovu i Vitaliju Smirnovu, sovjetskim članovima MOO-a koji su bili u Los Angelesu, predložio da sudjeluju u ceremoniji dodjele medalja, no oni su to odbili.¹⁹¹ Izgleda da se na njih dvojicu nisu odnosile često ponavljane tvrdnje o „nesigurnosti“ u SAD-u.

Za razliku od Gramova, Kučan je ocijenio da su sportaši bili dobro zaštićeni i u olimpijskom selu i na borilištima, te da sve suprotne tvrdnje „ne stoje“. Zaključio je da „nesigurnost“ i „smog“ nisu smjeli biti „razlogom da se obezvrijedi domaćin Igara“. Organizaciju je ocijenio znatno boljom od očekivanja. Naglasio je da se zbog bojkota u sportskom smislu ipak nije radilo o „Igrama bez premca“, ali je bez obzira na to postignuto nekoliko „velikih rezultata“.¹⁹²

ABC je prije ceremonije zatvaranja prikazao emisiju o Sarajevu, koju je *Vjesnik* opisao „zapaženom“, potkrijepivši taj sud podatkom da ju je gledalo 75 milijuna gledatelja.¹⁹³

Olimpijske igre u Los Angelesu zatvorene su 12. VIII. pred prepunim tribinama stadiona Coliseum. Odmah nakon 20 h po lokalnom vremenu, maratonci i natjecatelji u preponskom

1984., S, 6; 12. VIII. 1984., S, 1, 11; Perelman, 577-583

¹⁹¹ *Vjesnik*, 6. VIII. 1984., 1; 13. VIII. 1984., AV, 2; 15. VIII. 1984., S, 8

¹⁹² *Vjesnik*, 14. VIII. 1984., AV, 8

¹⁹³ *Vjesnik*, 14. VIII. 1984., AV, 9

jahanju primili su svoje olimpijske medalje, koje je prvima uručio Samaranch, a potomjima Michael Killanin, bivši predsjednik i doživotni počasni predsjednik MOO-a. U 20:25 h na stadion su unesene zastave zemalja sudionica, nakon čega su se pojavili i sportaši, i to svi zajedno, a ne grupirani prema zemljama iz kojih dolaze. Potom su Samaranch i losanđeleski gradonačelnik Bradley uručili prvu olimpijsku zastavu Bo Hyu Yumu, gradonačelniku Seula, grada domaćina sljedećih ljetnih Igara. Nakon OI u Seulu, ta će zastava, koja je bila u optjecaju od 1924. godine, biti umirovljena. Uslijedile su dvije plesne točke, a potom govori Petera Ueberotha, kojeg je gledalište pozdravilo jednominutnim ovacijama, te Samarancha, koji se zahvalio svima uključenima u Igre, nakon čega je Ueberothu uručio zlatni Olimpijski orden, najviše priznanje koje MOO dodjeljuje onima koji su svojim djelovanjem zadužili olimpizam. U 21:21 h po lokalnom vremenu spuštена je olimpijska zastava, a 7 minuta potom ugašen je olimpijski plamen, da bi u 21:38 počeo vatromet, koji je trajao 26 minuta. Nakon što je Lionel Ritchie izveo svoju hit-pjesmu „All Night Long“, uslijedilo je još nekoliko minuta vatrometa, a ceremonija zatvaranja okončana je u 22:19 h, kada se na semaforu pojavio veliki natpis „We'll See You In Seoul“.¹⁹⁴

Po završetku Igara Samaranch je održao još jednu konferenciju za tisak. Izjavio je da je „presretan što je ovako uspješno završio sastanak najboljih sportaša svijeta“, dodavši da „ova Olimpijada zaslužuje samo pohvale“. Rekao je da je posebno oduševljen gledanošću Igara, entuzijazmom kalifornijskih volontera i ceremonijom zatvaranja. Spomenuo je i da su se kritike na račun (ne)sigurnosti pokazale neopravdanima. Osvrnuvši se na predstojeće seulske OI, naglasio je da „čvrsto vjeruje da će politika ostaviti sport na miru“. Najavio je da će kineski sportaši i sportašice nastupiti na Igrama u južnokorejskoj prijestolnici, a upitan da kaže vrijedi li isto za sovjetske odgovorio je: „Vidjet ćemo.“¹⁹⁵ Iz SSSR-a su i nakon zatvaranja napadali losanđeleske OI, pa se tako moglo pročitati da je završena „amerikanijada straha i političkih i sportskih skandala“.¹⁹⁶ Naravno, OI su tako percipirane samo i jedino u zemljama sovjetskog lagera.

Slično kao i na prethodnim Igrama, bojkot je opet ostavio dubok trag, ne toliko u kvantitativnom, koliko u kvalitativnom smislu. Gotovo je nemoguće navesti sport u kojemu bitnu ulogu ne bi igrali sportaši i sportašice iz SSSR-a, DDR-a ili neke od preostalih socijalističkih zemalja koje su bojkotirale Igre. Dakako, nemoguće je precizno ocijeniti kako

¹⁹⁴ Perelman, 656-658; http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_flag#Antwerp_flag, 24. I. 2013.; http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Order, 24. I. 2013.

¹⁹⁵ *Vjesnik*, 15. VIII. 1984., S, 8

¹⁹⁶ *Vjesnik*, 16. VIII. 1984., S, 12

bi se podijelile medalje da i ove OI nisu bile okrnjene, no gotovo je sigurno da bi i sovjetska i istočnonjemačka olimpijska ekipa bile među 3 ili 4 najuspješnije na Igrama. Unatoč bojkotu, na natjecanjima u Los Angelesu ostvareni su i neki vrhunski rezultati, posebno u muškom plivanju. Naime, od 12 svjetskih rekorda, koliko ih je oboreno na čitavim Igrama, plivači su postavili čak 10, a uz to je jedan streljački izjednačen. Olimpijski su rekordi rušeni u 85, a izjednačavani u 7 slučajeva. Po okončanju Igara, u 12 je različitih sportskih disciplina stajao novi svjetski, a u 62 novi olimpijski rekord. Treba imati na umu da su neke discipline u Los Angelesu doživjele premijerna izdanja na OI, što je u određenoj mjeri povećalo broj obaranja olimpijskih rekorda.¹⁹⁷

Prilikom valorizacije uspjeha i dalje ćemo se služiti „zlato prije svega“ metodom računanja, unatoč njezinim nedostacima, koji su ranije navedeni. Na OI u Los Angelesu podijeljeno je 688 medalja – 226 zlatnih, 219 srebrnih i 243 brončane. Uvjerljivo najuspješniji bili su domaćini, čiji su predstavnici osvojili 174 odličja, odnosno nešto više od četvrtine (25,29 %) cjelokupnog fonda medalja, a u taj broj ugradili su 83 zlata (36,73 % svih zlatnih medalja), 61 srebro i 30 bronci. Na drugo mjesto ljestvice smjestili su se Rumunji (20, 16, 17), na treće Zapadni Nijemci (17, 19, 23), a spomenimo da su se na olimpijsku pozornicu više nego uspješno vratili Kinezi (15, 8, 9), zauzevši četvrto mjesto na ljestvici uspješnosti i uvelike nadmašivši najave uoči Igara. Olimpijske su medalje na ljetnim OI 1984. osvajali predstavnici 47 zemalja.¹⁹⁸

Osvojivši 18 odličja, po 7 zlatnih i brončanih te 4 srebrna, Jugoslavija je ubilježila uvjerljivo najbolji rezultat u povijesti, te je zauzela 9. mjesto na ljestvici uspješnosti. U *Vjesniku* se pisalo o „sjajnom učinku“, koji je „možda djelomično“ i produkt bojkota, ali to nije razlog da se obezvrijedi bilo koje od 18 odličja. S 5 osvojenih medalja (rukometaši i rukometašice, vaterpolisti, košarkaši i nogometaši) opet je potvrđena snaga jugoslavenskog ekipnog sporta, a valja istaknuti i 5 hrvatskih te 4 boksačka odličja. Čak se 85 olimpijaca, odnosno 61,15 % svih koji su nastupili, s Igara vratilo s medaljom. Kako su Ljubek i Nišović osvojili zlato i srebro, jugoslavenskim je predstavnicima u Los Angelesu dodijeljeno ukupno 87 odličja – 47 zlatnih, 5 srebrnih i 35 brončanih. Ogroman doprinos ovom uspjehu dali su hrvatski sportaši i sportašice, kojima je pripalo 28 medalja (32,18 % svih koje su podijeljene

¹⁹⁷ Perelman, 233-235

¹⁹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics_medal_table, 24. I. 2013.

jugoslavenskim olimpijcima), od čega 17 zlatnih (36,17 % svih jugoslavenskih zlata), jedna srebrna i 10 brončanih.¹⁹⁹

Šef jugoslavenske olimpijske delegacije Milan Rajačić izjavio je po povratku u zemlju da se „možemo ponositi uspjesima naših sportaša“. Istaknuo je da su bili odlično primljeni na OI, gdje su uživali podršku emigranata, koja je posebno došla do izražaja u polufinalnim i finalnim mečevima, kada se „pjevala jugoslavenska himna i *Druže Tito, mi ti se kunemo*“.²⁰⁰

Predsjednik JOO-a Zdravko Mutin na posljednje druženje s novinarima u Los Angelesu donio je bocu lozovače. Nastup jugoslavenskih sportaša proglasio je „vrlo uspješnim“. Istaknuo je da je „naš boravak u SAD-u nastavak svega onoga što je jugoslavenska socijalistička i nesvrstana zajednica stekla svojom unutrašnjom i vanjskom politikom u svijetu, napokon i sama sposobna da organizira i izvede jednu od najuspješnijih Olimpijada“. Ocijenio je da su sarajevske ZOI „pridonijele da se jugoslavenska sportska reprezentacija u Los Angelesu ne osjeća kao stranac“. Zaključio je da je „cilj našeg boravka ovdje u cjelini ostvaren“, dodavši da se to odnosi i „na sportski i na društveno-politički aspekt“. Spomenuo je i da je MOO-u podnijet izvještaj sa sarajevskih ZOI, kao i da je najavljena kandidatura Beograda za domaćinstvo ljetnih OI prije kraja stoljeća. Govorio je i o važnosti podrške iseljenika te ljudi iz zemlje, istaknuvši da su njemu i olimpijcima puno značile riječi ohrabrenja člana Predsjedništva Branka Mikulića. Pohvalio je velike napore koje su Amerikanci uložili u organizaciju Igara. Po povratku iz Los Angelesa izjavio je da su jugoslavenski „sportaši bili pravi ambasadori mira i naše zemlje“, zbog čega su „zaslužili samo pohvale i ponašanjem i učinkom na terenu“.²⁰¹

Iako se nakon (neopravdanog) suspendiranja dvojice jugoslavenskih bacača kugle u *Vjesniku* pisalo da će „doping carevati“ i u Los Angelesu,²⁰² ove se Igre rijetko kada dovodi u vezu s masovnom uporabom nedozvoljenih stimulativnih sredstava, možda i zbog činjenice da su socijalističke zemlje bojkotirale, a upravo se sportaše iz tih zemalja najčešće povezivalo s konzumiranjem nedopuštenih supstanci. No, daleko od toga da su bile „čiste“, a dosta je dopinških aktivnosti naknadno pripisano domaćim sportašima. U inkriminirajućem izvješću koje je držano u tajnosti sve do okončanja OI, izvršni predsjednik USOC-a Don Miller priznao je da je prije početka Igara čak 86 američkih sportaša, a među njima i 10 koji su

¹⁹⁹ <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/YUG/summer/1984/>, 8. II. 2013.; *Vjesnik*, 13. VIII. 1984., S, 6

²⁰⁰ *Vjesnik*, 13. VIII. 1984., S, 12

²⁰¹ *Vjesnik*, 14. VIII. 1984., S, 8; 15. VIII. 1984., S, 7

²⁰² *Vjesnik*, 20. VII. 1984., S, 7

nastupili na olimpijskim kvalifikacijama, bilo pozitivno na neku od zabranjenih supstanci. Smatra se da taj podatak nije objavljen ranije kako Organizacijski odbor ne bi imao problema s traženjem sponzora uoči početka natjecanja, a i sam Ueberoth je jednom prilikom nezadovoljno konstatirao da „liječnici počinju kontrolirati olimpijski pokret“. Stoga se Organizacijski odbor isprva protivio uvođenju testiranja na testosteron i kofein, obrazlažući takav stav tvrdnjom da testovi na spomenute tvari nisu sasvim precizni. Iz Medicinske komisije MOO-a poručeno je da je znanstvena savršenost i točnost tih testova neupitna, pa su se oni i provodili na Igrama. No hormon rasta (hGH), tada manje poznata supstanca koju su neki atletičari konzumirali na Svjetskom prvenstvu 1983., još nije bio na popisu zabranjenih sredstava, iako je metoda njegova otkrivanja bila „gotovo savršena“. Uz to, 5 američkih biciklista koji su u Los Angelesu osvojili medalje, kasnije su priznali korištenje „krvnog dopinga“, odnosno primanje transfuzija krvi neposredno prije natjecanja. Ni ova metoda poboljšanja sposobnosti u to vrijeme još nije bila zabranjena. Proglasivši sovjetski bojkot, Gramov je, između ostalog, predbacivao domaćinima Igara da će se prilikom provođenja dopinških kontrola ravnati prema „političkim i geografskim“ kriterijima, implicirajući da sportaši iz komunističkih zemalja neće imati pravedan tretman u odnosu na ostale. Neki su se članovi MOO-a pribojavali da će se američkim sportašima prilikom testiranja „gledati kroz prste“. U konačnici, 12 je olimpijaca u Los Angelesu bilo pozitivno na uporabu nedozvoljenih sredstava, među njima i dvojica osvajača srebrnih medalja, ali niti jedan jedini Amerikanac. Sumnjivim se čini i detalj da su nalazi nekih sportaša „nestali“ prije no što su prezentirani javnosti. Krivnju za ovakav razvoj situacije najčešće se pripisivalo Alexandreu de Merodeu, čelniku Medicinske komisije MOO-a i Ueberothu, koji se nerijetko suprotstavljao postroženju kontrola. De Merode je kasnije tvrdio da je dr. Tony Daly, član Organizacijskog odbora, priznao da su dokazi koji bi otkrili „tamnu stranu“ Igara bili „uništeni“. Valja i spomenuti da član MOO-a Richard Pound navodi kako je Samaranch „oduvijek Medicinsku komisiju MOO-a držao opasnom“, a jednom je prilikom izjavio da svi članovi Komisije „žive samo kako bi otkrili pozitivne nalaze“. Stoga je Pound predsjednika MOO-a kasnije optužio da je u suradnji s predsjednikom Svjetske atletske federacije (IAAF) Primom Nebiolom odlučio „odgoditi“ objavu imena dopingiranih atletičara i atletičarki, kako bi Igre završile bez većih kontroverzi. Naime, dvojbeno je kako bismo danas percipirali losanđeleske OI da su neki osvajači zlatnih medalja bili prokazani kao varalice, što se nije dogodilo, jer su dokazi koji bi ih eventualno inkriminirali kasnije „nestali“. Pound je krivnju za „nestanak“ dokaza pripisao

Organizacijskom odboru, iako nije odbacio mogućnost da dio odgovornosti snosi i MOO. U slučaju OI 1984., imidž i komercijalni aspekt Igara pretpostavljeni su njihovoj „čistoći“.²⁰³

Upravo je komercijalni aspekt Olimpijade naveo Scamblera da losanđeleske OI opiše kao „kapitalističke Igre“, i to stoga što se one mogu „razumjeti kao potpuno razvijeni izraz ugradnje sporta u tržište međunarodnog kapitalizma“. Zanimljivo, prije njihova održavanja, s priličnom dozom skepse gledalo se na mogućnost da domaćini uspješno zatvore financijsku konstrukciju. Ueberoth je kao čelnik Organizacijskog odbora skupo prodao TV prava (ABC-ju za 225 milijuna \$), okupio tridesetak velikih kompanija kao sponzore (npr. *American Express*, *Coca-Cola*, *Levi's*, *IBM*, *Snickers* itd.) koji su osigurali oko 500 milijuna \$, a 43 su kompanije dobile dozvolu za prodaju službenih olimpijskih proizvoda (tako je npr. *McDonalds* na tržište izbacio olimpijske hamburgere). Značajni prihodi ostvareni su i prodajom ulaznica, a Igre su već nakon 7 dana natjecanja oborile rekord posjećenosti iz Moskve. ABC je, unatoč golemim izdacima za TV prava, ostvario profit od 435 milijuna \$, prvenstveno uprihođenih od reklama. Naime, 30 sekundi reklama u udarnom televizijsku terminu naplaćivao je 250 tisuća \$. Iako se moglo čuti brojne kritike na račun ovako snažne komercijalizacije OI, zbog činjenice da je Organizacijski odbor ostvario profit od 223 milijuna \$, najveći u dotadašnjoj olimpijskoj povijesti, Igre iz 1984., prve „u cijelosti komercijalizirane“, postale su organizacijski primjer svim budućim domaćinima najveće sportske priredbe.²⁰⁴

5.2.1. Družba 84 – Igre prijateljstva

Nakon što su socijalističke države proglasile bojkot losanđeleskih Igara, u svibnju 1984. najavljeno je da će se u 9 od tih zemalja (SSSR, DDR, Čehoslovačka, Mađarska, Poljska, Bugarska, Kuba, Mongolija i Sjeverna Koreja) održati međunarodna sportska natjecanja koja će nesuđenim olimpijcima poslužiti kao „nadomjestak“ za OI. *Družba 84* pokrila je sve olimpijske sportove osim nogometa²⁰⁵, a „najatraktivniji“ dio natjecanja održan je u Moskvi nakon okončanja losanđeleskih OI.

²⁰³ Hunt, 103-112; Perelman, 223

²⁰⁴ Boršić, 154, Scambler, 110-113, *Vjesnik*, 14. VIII. 1984., S, 8; <http://www.olympic.org/los-angeles-1984-summer-olympics>, 24. I. 2013.

²⁰⁵ *Vjesnik*, 18. VIII. 1984., Lacmanović, 2

Iako su Sovjeti uporno i kategorično odbijali mogućnost da se ta natjecanja opiše kao „alternativne Igre“, u praksi su se ponašali kao da opet organiziraju OI, a i pripreme su podsjećale na 1980. godinu. *Vjesnik* je dopisnik javio da je Moskva „praznično okićena“ i da su u gradu istaknute brojne parole *Sport-prijateljstvo-mir*. Gosti su dočekivani kulturno-umjetničkim programom, prodavani su prigodni suveniri, otvorene su brojne izložbe, a na snazi je bila i posebna regulacija prometa. Održan je i sastanak rukovodilaca sportskih organizacija socijalističkih zemalja koje sudjeluju na turniru, na kojemu je zaključeno da će se te zemlje i dalje „boriti za jedinstvo, demokraciju i čistoću međunarodnog sporta i olimpijskog pokreta“. Sovjetski su komentatori isticali da su netom završene OI bile na „niskoj razini“ i da će Igre prijateljstva (IP) rezultatski nadmašiti losanđelesku Olimpijadu. Moskovski dio IP-a trajao je 2 tjedna, a svečano je otvoren 18. VIII. u poslijepodnevnim satima na Lenjinovu stadionu. Ceremonija otvaranja imala je sletski program u kojemu je sudjelovalo „oko 8000 omladinaca iz Moskve i Lenjingrada“. Turnirsku vatru zapalio je Viktor Markin, domaći atletičar i osvajač zlata na OI 1980. godine. U sovjetskim je listovima pisalo da će u moskovskom dijelu IP-a nastupiti oko 2000 sportaša i sportašica iz 50 zemalja. Na otvaranju su istaknute zastave 40 država, a iznenađenje je izazvala činjenica da je Rumunjska²⁰⁶, suprotno očekivanjima, odustala od nastupa na IP-u.²⁰⁷

Moskva je ugostila natjecanja u 7 sportova, između ostalog u plivanju i muškoj atletici. Domaćini su puno očekivali od atletičara, nadajući se rušenju pokojeg svjetskog rekorda. No iako su u nekim disciplinama, posebno u tehničkim, postignuti vrhunski rezultati, na kraju nije srušen niti jedan svjetski rekord, što je opravdavano lošim vremenskim uvjetima (kiša, 13 Celzijevih stupnjeva). U usporedbi s losanđeleskim Igrama, u Moskvi su bolji rezultati ostvareni u 8 od 24 discipline, što je pomalo razočaralo Sovjete, koji su posebno isticali upravo tih 8 disciplina, dok su ostalima pridavali malo ili ništa pozornosti. *Vjesnik* je dopisnik primijetio i slabu posjećenost stadiona tijekom prvog dana natjecanja.²⁰⁸

Atletičarke su se natjecale u Pragu, gdje je u 12 od 17 disciplina postignut bolji rezultat nego u Los Angelesu, a srušen je i jedan svjetski rekord – istočnonjemačka bacačica diska Irina Meszynski hitnula je tu spravu do 73,36 m. Čak je 7 prvoplasiranih u Pragu bacalo dalje od 65,36 m, s koliko je u Los Angelesu pobijedila Nizozemka Ria Stalman. Općenito

²⁰⁶ Rumunjska je bila jedina zemlja Varšavskog pakta koja je sudjelovala na OI u Los Angelesu i jedina koja nije određena za domaćina natjecanja na Igrama prijateljstva.

²⁰⁷ *Vjesnik*, 18. VIII. 1984., Lacmanović, 2; 19. VIII. 1984., S, 11; 20. VIII. 1984., S, 6; 21. VIII. 1984., S, 9; 22. VIII. 1984., S, 9

²⁰⁸ *Vjesnik*, 18. VIII. 1984., S, 7; 19. VIII. 1984., S, 11; 20. VIII. 1984., S, 6; 21. VIII. 1984., S, 9

govoreći, atletičari i atletičarke koji su nastupili na IP-u, u tehničkim su disciplinama ostvarili znatno bolje rezultate od onih s kojima su se u Los Angelesu osvajale medalje. Dodajmo i da je rekord Irine Meszynski trajao tek 9 dana, kada ga je na mitingu u Nitri oborila Čehoslovakinja Zdenka Šilhava, bacivši disk na 74,56 m.²⁰⁹ Mora se naglasiti da je uspoređivanju nekih rezultata ostvarenih u Los Angelesu s onima iz Moskve ili Praga nužno pristupiti s puno opreza, jer se, kako je pisao *Vjesnik*ov novinar Goran Dijaković, „tek u izravnim borbama vidi tko je bolji“. Za primjer možemo uzeti utrku atletičarki na 100 m – u Los Angelesu je s vremenom od 10,97 sekundi pobijedila Amerikanka Evelyn Ashford, a u Pragu s bržih 10,95 Istočna Njemica Marlies Göhr. Kad su tjedan dana nakon okončanja natjecanja u Pragu obje atletičarke nastupile na ciriškom *Weltklasse* mitingu, Ashford je uvjerljivo pobijedila Göhr, postavivši pritom novi svjetski rekord (10,76).²¹⁰

Iako su ostali razočarani rezultatima koje su u Moskvi ostvarili atletičari, Sovjeti su bili puno zadovoljniji s nekoliko svjetskih rekorda u plivanju i biciklizmu, kojima su pridavali ogroman publicitet. Očekivano, u takvim su slučajevima posebno potencirali usporedbe s OI.²¹¹ Kad se govori o biciklizmu, mora se spomenuti da su se natjecatelji u Los Angelesu utrkiivali na otvorenom i na betonskoj podlozi, a u Moskvi u zatvorenom i na drvenoj podlozi.²¹²

Za razliku od *Liberty Bell Classica*, kvalitativno gledano prosječnog atletskog mitinga koji su Amerikanci 1980. najavljivali kao alternativne OI, *Družbi 84* se etiketa „druge Olimpijade“ može pripisati s puno većim pravom. Mnogim bi natjecateljima i natjecateljicama rezultati ostvareni na IP-u jamčili medalje u Los Angelesu, a i u mnogim sportovima u kojima nije moguće povlačiti rezultatske paralele (npr. boksu i ekipnim sportovima), zemlje sovjetskog lagera bile bi izgledni kandidati za olimpijska odličja. Percepcija IP-a kao paralelnih OI u dobroj je mjeri prihvatljiva sa sportskog aspekta, a takav dojam dodatno pojačava sovjetski pristup organizaciji natjecanja. Ceremonija otvaranja, paljenje turnirske vatre i atmosfera u Moskvi svjedoče da su Sovjeti, iako su tvrdili da se ne radi o paralelnim OI, *Družbi 84* pristupili s organizacijskom ozbiljnošću karakterističnom za najveće sportske manifestacije.

²⁰⁹ *Vjesnik*, 18. VIII. 1984., S, 7; 21. VIII. 1984., S, 9; 27. VIII. 1984., S, 6

²¹⁰ *Vjesnik*, 23. VIII. 1984., S, 9

²¹¹ *Vjesnik*, 21. VIII. 1984., S, 9; 22. VIII. 1984., S, 9; 24. VIII. 1984., S, 7

²¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Friendship_Games#Comparisons_to_the_Olympic_Games, 13. II. 2013.

6. Zaključak

Bojkoti moskovskih i losandeleskih Igara predstavljaju vrhunac Hladnog rata u sportu i razlog zbog kojega se o ranim osamdesetim godinama govori kao o periodu krize olimpijskog pokreta. Naravno, politika se i prije uplitala u OI, ali ta se uplitanja nikada nisu u tako velikoj mjeri odrazila na sportski aspekt Igara, kao što je to bio slučaj 1980. i 1984. godine, kada su od supersila povedeni bojkoti prouzročili osjetan kvalitativni deficit, neviđen u čitavoj olimpijskoj povijesti. Iako oba bojkota predstavljaju jasne primjere politizacije olimpizma, na kojima je opet pala Coubertinova ideja o sportu kao sredstvu povezivanja različitih nacija, među njima postoje određene razlike.

Američki bojkot moskovskih Igara inicirala je Carterova administracija, dakle, državna vlast. Nacionalni OO nije morao podržati Predsjednikovu inicijativu, ali se ipak odlučio za takvo rješenje, jer je Vlada najavljivala da će u suprotnom otežavati rad američkih sportskih saveza. Stoga se odluku USOC-a može okarakterizirati kao kompromisno popuštanje pritisku Carterove administracije, što otvara mogućnost relativizacije autonomije nacionalnog OO-a o državnim vlastima. U tom je kontekstu potrebno spomenuti da su Carter i Vance bili počasni predsjednici USOC-a, na što su se prilikom svojih istupa znali pozivati, iako su titule „počasnih predsjednika“ u pravilu simboličkog karaktera. Američka je administracija kao razlog bojkota navela sovjetsku agresiju na „miroljubivi i duboko religiozni Afganistan“. Dakako, nije se radilo o čistom altruizmu i suosjećanju s patnjama afganistanskog naroda, već o američkim strateškim interesima, što ni sam Predsjednik nije izbjegavao spomenuti. Carterove primjedbe da SSSR pokušava iskoristiti OI u promidžbene svrhe pokazale su se točnima, a posebno su se skandaloznima činile sovjetske tvrdnje da je organizacija Igara dokaz „miroljubive sovjetske vanjske politike“. Ipak, od američkih se sportaša i sportskih dužnosnika moglo čuti podosta kritika na račun Predsjednikove odluke, a prilikom glasanja u Colorado Springsu trećina se USOC-ovih delegata izjasnila za američki nastup u Moskvi, dakle, opozicija je postojala i nije ju se pokušavalo ušutkati. Mnoge su Zapadne vlade podržale američku administraciju, te su također nastojale navesti nacionalne OO-e da ne šalju sportaše u Moskvu. Na kraju su neki Odbori, npr. kanadski i zapadnonjemački, postupili poput USOC-a, dok su se britanski, talijanski i australski, unatoč preporukama i pritiscima državnih vlasti, odlučili odvojiti sport od politike.

Američka je administracija 1980. prilično otvoreno objasnila koji su je razlozi naveli da se zauzme za bojkot OI, te se čini da je u navedene razloge nepotrebno sumnjati. S druge strane,

Sovjeti su 1984. bojkot objašnjavali „nesigurnošću“, „ugroženošću života sportaša“, „antisovjetskom i antisocijalističkom histerijom“, „američkim šovinizmom“ i sličnim neuvjerljivim razlozima i teškim optužbama, koje nisu uspjeli smisleno argumentirati. Naglašavali su i da se nisu odlučili za bojkot, nego za „nesudjelovanje“, no radi se samo o lingvističkoj, ali ne i o praktičnoj razlici. Tako je i Samaranch opravdano zaključio da između „bojkota“ i „nesudjelovanja“ nema razlike. Činjenica da su u Los Angelesu nastupale 3 socijalističke zemlje, čiji su sportaši, sportski dužnosnici i novinari isticali da su se osjećali sigurnima i dobro primljenima od strane domaćina, na najbolji mogući način demantira sve što su Sovjeti naveli kao razloge koji su motivirali proglašenje bojkota. Može se reći da su Amerikanci kao domaćini Igara poduzeli sve potrebne sigurnosne mjere, za koje se govorilo da su bile „neviđene u dotadašnjoj olimpijskoj povijesti“. Stoga se kao najlogičniji razlozi bojkota losanđeleskih OI nameću oni koje je naveo Reagan – revanšizam za američko nesudjelovanje u Moskvi i(li) strah da će sovjetski i drugi istočnoeuropski sportaši nakon izlaganja životu Zapadnjačkog društvu zatražiti azil u SAD-u, što bi predstavljalo velike udarce za sovjetsku i druge socijalističke propagande. Za razliku od američkog bojkota, na čije je čelo stao sam predsjednik Carter, sovjetske se vlasti, naizgled, nisu miješale u odluku nacionalnog OO-a, poštujući njegovu autonomiju, što su sovjetski mediji posebno voljeli isticati. Ipak, u neovisnost sovjetskog OO-a o državnim vlastima jako je teško povjerovati, možda ponajviše zbog činjenice da je predsjednik Odbora ujedno bio vladin dužnosnik, točnije ministar sporta. Nedvojbeno je da nacionalni OO-i moraju surađivati s državnim vlastima, uostalom one ih i financiraju, no činjenicu da ista osoba objedinjuje funkcije državnog ministra i predsjednika OO-a odmah se može opisati kao teško uplitanje politike u sport, što se smatra nedopustivim. U usporedbi sa SAD-om 1980., u SSSR-u se 1984. nije moglo čuti da se netko suprotstavlja nenastupanju sovjetskih sportaša u Los Angelesu. Tako je i sovjetski OO, za razliku od američkog 4 godine ranije, odluku donio jednoglasno, a u medijima se moglo čuti ili čitati samo o sportašima i građanima koji podržavaju bojkot.

Može se reći da se u američkom držanju 1980. i sovjetskom 1984. donekle ogleda karakter dvaju političkih sustava – liberalne demokracije i totalitarne diktature. U konačnici, bojkoti su potvrdili neodvojivost (hladnoratovske) politike od sporta, a nisu donijeli nikakve pozitivne pomake u bilateralnim odnosima supersila. Štoviše, produbili su jaz između Moskve i Washingtona. Na kraju su najviše „patile“ upravo Olimpijske igre, odnosno njihov najvažniji, sportski aspekt, iako su, usprkos bojkotima, i 1980. i 1984. postignuti neki hvalevrijedni rezultati. Koliko god paradoksalno zvučalo, bojkoti Igara su zapravo potvrdili da je ta manifestacija supersilama izrazito značajna i da njezina važnost uvelike nadilazi sportsku

dimenziju. Doista, OI su, kako se govorilo, supersilama bile idealan način za vođenje rata bez ubijanja.

Iako je u nekim ranijim i kasnijim slučajevima držanje MOO-a pridonosilo različitim vrstama zloporabe olimpizma, krovna se olimpijska organizacija 1980. i 1984. postavila na ispravan način, te je poduzimala sve što je mogla kako bi navela političke i sportske predstavnike supersila da odustanu od bojkota. MOO je zapravo nastavio s politikom koju je počeo prakticirati 1976., kada je napokon odolio afričkom pritisku da se neku od zemalja članica olimpijskog pokreta izbacila s Igara. Ipak, i Killanin i Samaranch su bili sasvim nemoćni, te nisu raspolagali mehanizmima koji bi im omogućili da oni budu ti koji će pritisnuti Amerikance i Sovjete da odustanu od bojkota i „nesudjelovanja“. MOO-ova ideja iz 1984. o izmjeni Olimpijske povelje i sankcioniranju budućih pokušaja politizacije OI došla je prekasno. Da je kojim slučajem zaživjela ranije i da je usvojena, pitanje je bi li supersile odlučile bojkotirati Igre, znajući pritom da im prijeti osmogodišnja olimpijska suspenzija, što bi posebno teško palo socijalističkim propagandama.

Jugoslavija se u oba slučaja postavila u duhu svoje nesvrstane politike, pa je njezina olimpijska reprezentacija nastupila i u Moskvi i u Los Angelesu. Iako su oba bojkota komentirali mnogi svjetski državnici i političari, u jugoslavenskom su se slučaju javnosti obraćali isključivo predstavnici sportskih saveza i organizacija. Neko buduće istraživanje ove problematike trebalo bi se usredotočiti na pitanje jesu li jugoslavenski politički krugovi jednostavno poštovali autonomiju nacionalnog OO-a, ili su se ipak bavili mogućnošću bojkota, ali su nakon razmatranja te mogućnosti zaključili da bi bilo bolje sudjelovati, pa su, ne želeći se zamjeriti niti jednoj od supersila, odluku „solomonski“ prepustili JOO-u. Ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da su i jugoslavenske vlasti bile svjesne propagandne važnosti sporta i olimpizma, pa su, posljedično, vjerojatno bile i svjesne da će bojkoti jugoslavenskim olimpijcima olakšati postizanje boljih uspjeha. Sportaši i sportašice fantastično su iskoristili nepotpunost obiju Olimpijada, a u Los Angelesu je jugoslavenska olimpijska ekipa ostvarila uvjerljivo najbolji nastup u povijesti, osvojivši pritom brojna odličja u sportovima i disciplinama u kojima su inače dominirali natjecatelji iz zemalja sovjetskog lagersa.

Značajan doprinos jugoslavenskom uspjehu na OI 1980. i 1984. dali su hrvatski sportaši i sportašice. Tijekom svih hladnoratovskih ljetnih OI, počevši od londonskih iz 1948., a zaključno sa seulskima iz 1988., jugoslavenskim je olimpijskim reprezentativcima i reprezentativkama uručeno ukupno 388 odličja – 127 zlatnih, 179 srebrnih i 82 brončana. Od

tog broja, hrvatskim²¹³ je predstavnicima pripalo 169 medalja, odnosno 43,56 % svih jugoslavenskih medalja, ili preciznije 54 zlata (42,52 % svih jugoslavenskih zlata), 91 srebro (50,84 %) i 24 bronce (29,27 %). Ukoliko u računicu uključimo i 6 srebara te jednu bronzicu, koliko su za Jugoslaviju na ZOI osvojili isključivo slovenski sportaši, činjenicu da su hrvatski predstavnici i predstavnice dali ponajveći doprinos jugoslavenskim olimpijskim uspjesima nakon 1945. ne može se osporiti. Stoga je prilično nejasno na kojim temeljima srbijanski OO danas svojata apsolutno sve jugoslavenske medalje do 1988. godine, jer se Matija Ljubek, Mate Parlov, Đurđa Bjedov, Vlado Lisjak i mnogi drugi nikako ne mogu okarakterizirati srbijanskim sportašima. No od srbijanskog svojatanja medalja još više zapanjuje inertnost Hrvatskog olimpijskog odbora po tom pitanju i stav da se tu „ništa ne može promijeniti“.²¹⁴ Kako bilo, Hrvatska je nakon Domovinskog rata i raspada Jugoslavije s velikim uspjehom kao samostalna država nastavila svoju olimpijsku priču, te je zaključno s OI u Londonu 2012. najuspješnija od svih zemalja s kojima je do 1991. činila istu državnu zajednicu.

²¹³ Računica je temeljena na „nacionalnom“, a ne na „teritorijalnom“ kriteriju. Npr. medalja hrvača Ivana Frgića, Hrvata rođenog u Vojvodini, uračunata je kao rezultat hrvatskog olimpijca, ali medalja nogometaša Bore Cvetkovića, Srbina rođenog u Karlovcu, nije.

²¹⁴ Jurišić

7. Popis korištenih materijala

Izvori

1. *Olympic Charter*, Lausanne: International Olympic Committee, 2011.
(http://www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf)
2. The American Presidency Project (<http://www.presidency.ucsb.edu/index.php>)
3. The National Archives (<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/>)

Novine i tjednici

1. *Anchorage Daily News*, dnevnik, Anchorage
2. *Deseret News*, dnevnik, Salt Lake City
3. *Los Angeles Times*, dnevnik, Los Angeles
4. *Montreal Gazette*, dnevnik, Montreal
5. *New York Times*, dnevnik, New York
6. *Philadelphia Inquirer*, dnevnik, Philadelphia
7. *Sports Illustrated*, tjednik, New York
8. *The Register-Guard*, dnevnik, Eugene
9. *Vjesnik*, dnevnik, Zagreb

Časopis

1. *Olympic Review*,²¹⁵ Lausanne

²¹⁵ Svi korišteni brojevi časopisa dostupni su na:

<http://www.la84foundation.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/>, 14. II. 2013.

Knjige²¹⁶

1. Boršić, Marijan: *Od Atene do Atene: Ljetne olimpijske igre 1896. – 2004.*, Zagreb: Naklada Stih, 2004.
2. Graubard, Stephen: *Predsjednici: Povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*, prev. G. Blažanović i B. Dumančić, Zagreb: TIM press, 2010.
3. Jakovina, Tvrtko: *Treća strana Hladnog rata*, Zaprešić: Fraktura, 2011.
4. Hunt, Thomas M.: *Drug Games: The International Politics of Doping and the Olympic Movement, 1960-2007*, doktorska disertacija, Austin: University of Texas, 2007.²¹⁷
5. Novikov, I. T. (gl. ur.): *Games of the XXII Olympiad – Volume 2: Organisation*, Moskva: Fizkultura i Sport, 1981.
6. Isti (gl. ur.): *Games of the XXII Olympiad – Volume 3: Participants and Results*, Moskva: Fizkultura i Sport, 1981.
7. Painter, David S.: *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, prev. S. Cvek i H. Heffer, Zagreb: Srednja Europa, 2002.
8. Perelman, Richard B. (gl. ur.): *Official Report of the Games of the XXIIIrd Olympiad Los Angeles, 1984 – Volume 2: Competition Summary and Results*, Los Angeles: Los Angeles Olympic Organizing Committee, 1985.
9. Scambler, Graham: *Sport i društvo: istorija, moć i kultura*, prev. G. Erdei, Beograd: Clio, 2007.
10. Westad, Odd Arne: *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet*, prev. Z. Bošnjak, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.

Članci

1. Rose, Andrew K.: *Why bid for the Olympic Games?*, 2009. (dostupno na: <http://www.voxeu.org/article/why-bid-olympic-games>, 1. X. 2012.)
2. Hercock, Tom: *More Than Just A Game: Football Behind the Iron Curtain*, (<http://newhistories.group.shef.ac.uk/wordpress/wordpress/?p=1754>, 31. I. 2013.)

²¹⁶ Jedinice pod rednim brojevima 5, 6 i 8, kao i službeni izvještaji i pregledi rezultata sa svih suvremenih Igara, dostupni su na: http://www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.htm, 14. II. 2013.

²¹⁷ Dostupno na: <http://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/3255/huntt51425.pdf?sequence=2>, 25. I. 2013.

3. Jakovina, Tvrtko: *Američki predsjednici i europski jugoistok u 20. i 21. stoljeću*, u: Graubard, Stephen: „Predsjednici: Povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba“, prev. G. Blažanović i B. Dumančić, Zagreb: TIM press, 2010., str. 754-793
4. Isti: *Olimpijske igre rat su bez pucanja i orgije mržnje*, rukopis, 2008.
5. Jurišić, Bernard: *Ako nam Srbija krade prošle olimpijske medalje, hoće li nam Luksemburg ukrasti buduće?*, 2012.
(<http://www.hrsport.net/kolumne/443949/juris/ako-nam-srbija-krade-prosle-olimpijske-medalje-hoce-li-nam-luksemburg-ukrasti-buduce/>, 14. II. 2013.)
6. Reeve, Simon: *Olympics Massacre: Munich – The real story*, 2006.
(<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/olympics-massacre-munich--the-real-story-524011.html>, 12. II. 2013.)

Internet

1. <http://www.aldaver.com/>
2. <http://www.atimes.com/>
3. <http://news.bbc.co.uk/>
4. <http://edition.cnn.com/>
5. <http://www.gbrathletics.com/>
6. <http://www.guardian.co.uk/>
7. <http://history.state.gov/>
8. <http://www.jutarnji.hr/>
9. <http://www.nacional.hr/>
10. <http://www.olympic.org/>
11. <http://www.sports-reference.com/olympics/>
12. <http://www.uefa.com/>
13. http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
14. <http://www.youtube.com/> (video materijali)

Dokumentarni filmovi²¹⁸

1. *America: The Story of Us – episode 9: Bust*, History Channel, 2010.
2. *America: The Story of Us – episode 11: Superpower*, History Channel, 2010.
3. *Cold War: Détente* (16. epizoda), CNN, 1998.
4. *Cold War: Good Guys, Bad Guys* (17. epizoda), CNN, 1998.
5. *Cold War: Backyard* (18. epizoda), CNN, 1998.
6. *Cold War: Freeze* (19. epizoda), CNN, 1998.
7. *Cold War: Soldiers of God* (20. epizoda), CNN, 1998.
8. *Cold War: Star Wars* (22. epizoda), CNN, 1998.
9. *Do You Believe in Miracles? – The Story of the 1980 U.S. Hockey Team*, HBO, 2001.
10. *Freedom's Fury*, Colin Gray i Megan Raney (redatelji), Budapest Filmstúdió, 2006.

²¹⁸ Svi navedeni filmovi dostupni su na <http://www.youtube.com/> (18. XII. 2012.).